Küresel Çatışmanın
Yeni Aktörü

ÇİN VE SOSYALİZM

Martin Hart-Landsberg
Paul Burkett

KALKEDON

KÜRESEL ÇATIŞMANIN YENİ AKTÖRÜ

ÇİN

VE

SOSYALİZM

KÜRESEL ÇATIŞMANIN YENİ AKTÖRÜ

ÇİN VE SOSYALİZM

Martin Hart-Landsberg

Paul Burkett

TÜRKÇESİ

Emre Balıkçı

KALKEDON

KÜRESEL ÇATIŞMANIN YENİ AKTÖRÜ

ÇİN VE SOSYALİZM

Orjinal Adı
China and Socialism

Kalkedon Yayıncılık
Cumhuriyet Mah. Yeni Şile Yolu Cad. No 21/2-A
Taşdelen-İstanbul
Telefon: 0216 42968 00
İrtibat Tel: 0212 244 09 80 Faks: 0212 244 09 02

Monthly Review Kitaplığı: 1

Yayına Hazırlayan: **Hakan Tanıttıran**
İngilizce Redaksiyon: **Erdoğan Usta**
Kapak Tasarım: **Murat Özel**

Bu kitap Can Matbası'nda Basılmıştır

İngilizce'deki ilk baskı: **Monthly Review Press Haziran 2005**
Türkçe Birinci Basım: **Kalkedon Yayıncılık Ocak 2006**

Copyright©kalkedon 2006

ISBN 975-0077-1-1

İÇİNDEKİLER

Sosyalizm Bir Anda Kurulamaz 7
Harry Magdoff ve John Bellamy Foster
Önsöz 15
Giriş 17
Çin'in Model Statüsüne Yükselmesi 25
Neoliberal Model Olarak Çin 27
İlerlemeci Bir Model Olarak Çin 33
Çin Hakkındaki Kafa Karışıklığı 42
Çin'in Ekonomik Dönüşümü 45
Mao sonrası Ekonomik Reformların Tarihsel İçeriği 46
Mao Sonrası Reform Dönemi 53
Reform Süreci : I. Aşama (1978-83) 54
Reform Süreci: II. Aşama (1984-91) 63
Reform Süreci: III. Aşama (1991'den Günümüze) 71
Sonuç 86
Çin'in Dönüşümünün Çelişkileri:
Yerel Çelişkiler 89
İstikrarsız Ekonomik Dinamikler 89
Ekonomik Reformların Toplumsal Sonuçları 94
Yanlış Çizginin Genişlemesi 105
Direniş 116
Sonuç 126

Çin Dönüşümünün Çelişkileri:
Uluslarası Çelişkiler 129
Çin'in Dönüşümünün Bölgesel Çelişkileri 130
Ulusal Deneyimler 140
Güneydoğu Asya 141
Güney Kore 151
Japonya 157
Kuzey Amerika 162
Ana Akım Reform Önerilerinin İflası 166
Sonuç 169
Çin ve Sosyalizm Sonuç 171
Tablolar 181

Sosyalizm Bir Anda Kurulamaz

Harry Magdoff ve John Bellamy Foster'ın Önsözü

Mao sonrasında Çin'de gerçekleştirilen piyasa reformlarını konu alan kitapların sayısı hiç de az değil. Bununla birlikte Martin Hart-Landsberg ve Paul Burkett'in bu çalışması, büyük bir devrim-sonrası toplumunun sosyalizmden kapitalizmin ekonomisine doğru nasıl yöneldiğini inceleyen sağlam temellendirilmiş bir Marksist çalışma olması açısından alanında tektir. Buna ek olarak Çin'in günümüzde yaşamakta olduğu dönüşüm, kapitalizmin ekonomik büyüme sürecinde, doğası gereği, yoksulluk, eşitsizlik ve ekolojik yıkım yaratıyor olmasının nedenlerine de ışık tutmaktadır.

Sosyalizm bir gecede kurulamaz; siyasi, insani ve ekonomik temellerinin inşası için uzun bir geçiş sürecine ihtiyaç duyar. Eğer geçmişten bir şeyler öğreneceksek, devrim sonrası toplumların başarılarını olduğu kadar başarısızlıklarını da eleştirel ve amansız bir biçimde çözümlemeye ihtiyacımız olduğu açıkça ortada. Sınıf iktidarında yaşanacak bir değişikliğin gerçek bir farklılaşma yaratacağını biliyoruz. Bu farklılaşma kendini yeni bir toplumsal sisteme geçişin henüz ilk günlerinden itibaren ortaya koyar: Açlığın ortadan kaldırılması, tam istihdamın sağlanması, okur-yazarlığın yaygınlaştırılması, halk için genel eğitim ve sağlık hizmetlerinin sunulması ve emperyalizmin hakimiyetinden

kaçış. Toplumsal adalet yolunda bütün bu adımların atılması kolay değildir. Üstelik çeşitli tuzakların bu ilerici ve radikal adımları yavaşlatması ve hatta başka yönlere sevk etmesi de mümkün.

Gelişkin bir sosyalizme geçiş güçlüklerle ve çelişkilerle dolu sarp ve uzun bir yolu katetmeyi gerektirir. Varolan üretici güçleri işçiler ve çiftçiler tarafından kontrol edilen işletmelere dönüştürmek, toplumun temel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan yeni üretici güçleri yaratmak ve toplumun bütününün refahını sağlamaya hizmet edecek bir yasal-siyasi-kültürel üstyapı oluşturmak için zamana ihtiyaç vardır. Bizi kestirmeden hedefe ulaştıracak bir yol olmadığı gibi, her ülkeye uyacak ve tarihin tüm kıvrım ve dönüşlerini önceden görebilecek bir reçete de bulunmamaktadır. Kitlelerin bilgilenmelerinin ve katılımının yolunu açacak, onlara yönetenleri görevden alma ve hataları düzeltme gücünü verecek deneme yanılma süreçleri için gerekli zaman sağlanmalıdır.

Yaşam standartlarını ve yaşam kalitesini yükseltmek için çabalayan, önceliği haksızlıklara en çok uğramış olanlara, fakirlere ve güçsüzlere veren sosyalist bakış açısı, hiyerarşik olmayan, eşitlikçi bir toplumu içermektedir. Bu bağlamda, Çin'de devrimi takip eden yaklaşık 30 yıl boyunca ana eğilim, kaynakların ve gücün eşitliği sağlama hedefine uygun bir biçimde paylaştırılması ve bütün toplumun, özellikle de eilmiş toplum kesimlerinin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına adanması biçiminde olmuştur. 1970'lerin sonunda (devrimcilerin iktidarı ele geçirmelerini izleyen 30 yıllık sürenin sonunda) Çin, büyük oranda eşitlikçi bir toplum, gelir dağılımı ve temel ihtiyaçların karşılanabilmesi açısından bakıldığında belki de dünyanın en eşitlikçi toplumu haline gelmiştir. Ancak bu tarihten sonra çarpıcı bir dönüşüm yaşanmıştır. Parti önderleri (Çin Komünist Partisi ç.n.) ve hükü-

met, yeni gelişmekte olan özel sanayiyi yerli ve yabancı yatırımlar yoluyla cesaretlendirmeye girişmiş, piyasa sosyalizmi olarak adlandırılan bu sisteme geçiş açıkça ilan edilmiştir. Hakim ideolojideki bu u dönüşü oldukça dramatik bir biçimde yaşanmıştır. Piyasa sosyalizminin hem maddi üretimde hızlı bir büyüme sağlayacağı, hem de kaçınılmaz bir biçimde bu zenginliklerin tüm toplum kesimlerine hızlı bir biçimde yayılacağı iddia edilmiştir.

Gerçekten de Çin'in izlediği bu yeni rota üretimde ve toplam ulusal gelirde son derece hızlı bir artışa yol açmış, ancak yaratılan zenginlik çok fazla yayılamamıştır.Sonuç, çok zengin bir üst tabaka, huzurlu bir orta sınıf ve geri kalanlar için fakirlik, güvensizlik, işsizlik ve eğitim ve sağlık hizmetlerinde bir gerileme olmuştur. Yaşanan dönüşümün yarattığı bu etkiler en sonunda resmi belgelerde de itiraf edilmiştir. Geçen yıl Çin Maliye Bakanlığı konu üzerine bir rapor yayınlamıştır. *People's Daily Online* da (19 Haziran 2003) konunun özünü içeren bir makaleyi aktarmıştır. Söz konusu makaleye göre hükümet raporu, 1) "Gelir dağılımda sürekli genişleyen bir uçurumun ve gittikçe kötüleşmekte olan bir zengin ve fakir sınıflaşmasının oluştuğunu" 2) "oluşan zenginliklerin gittikçe konsantre bir hal aldığını ve ailelerin servetleri arasındaki farklılaşmanın gittikçe büyümekte olduğunu" vurgulamaktadır.

Çin deneyimi, sınıf mücadelesinin esasının iş ve ticaret kurumlarının millileştirilmesinden sonra bile devam ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Eski toplumun zihniyeti (ideoloji) devrimci bir değişiklikten sonra buharlaşıp havaya karışmamaktadır. Tam tersine var olmayı ve sosyalist yolla çatışmayı sürdürmektedir. Bu çatışmanın diğer izleri, bürokratik elitin potansiyel ve gerçek kökleşmesinden, hiyerarşinin gösterdiği dirençten ve bir halk demokrasisini kurmanın karmaşıklığından ortaya çıkmak-

tadır. Halkın çoğunluğunun ihtiyaçlarına yabancı durumda olan ve kendi ayrıcalıklarını savunan bürokratik elit ve diğer imtiyazlı gruplar kendi ideolojilerini sürdürmektedirler. Elit tabakanın üyeleri yaygın olarak, sınıf toplumunun tipik özelliği olduğu üzere, avantajlarını çocuklarına geçirmeye yönelir. Bu biçimde sınıf çıkarları arasındaki çatışma kuşaktan kuşağa devam etmektedir. Bu yolla sınıf mücadelesi geçmişten farklı biçimlerde de olsa sürüp gitmektedir. Mao'nun işaret ettiği gibi, Komünist Parti'nin yüksek pozisyonlarında olan bazı kişiler bile aslında "kapitalist yolu" takip etmek istemektedirler.

Bu alanda yaşanan ideolojik mücadele esas olarak büyümenin yönü ve derecesi arasındaki farklılıklar ile ilişkilidir. Ne tip büyüme? Hangi amaç için? Kimin yararına? Büyüme entelektüellerin, yöneticilerin, iş sahiplerinin ve bürokratik siyasi grup ve sınıfların isteklerini karşılamak için mi hızlandırılmalı? Ya da, büyümenin yönü topumun çoğunluğunun yaşam standartlarını ve yaşam kalitesini geliştirmek üzere mi yönlendirilmeli? Gibi temel sorular ortada yanıtsız dururken büyüme, ne yazık ki, "kapitalist yolcular" tarafından, kendisine tapınılan bir tanrı düzeyine yükseltilmiştir.

Kuşkusuz bu kısıtlı alanda tüm bu soruları ve tartışılmaları gerektiği biçimiyle ele alamayız. Ancak bazı önemli noktaların altını çizebilmek mümkün. Büyümeye çeşitli nedenlerden ötürü yakıcı bir biçimde ihtiyaç duyulabilir: Evsizlere ev için, tıp merkezleri için, herkese günde üç öğün yemek için, kenar mahallelere su ve kanalizasyon hizmeti için vb. Bununla birlikte, aşırı hızlı büyüme insanlara ve çevreye zararlı olabilir. Kapitalizmi ve sosyalizmi birbirinde ayıran kimi temel sorular vardır. Birkaç kişinin kazancını arttırmak hedefiyle işleyen kapitalizmde birikim dünya ölçeğinde gerçekleşmekte, bunun bedelini dünya nüfusunun büyük çoğunluğu sefaletleriyle ödemektedir. Hart-Lands-

berg ve Burkett tarafından gösterildiği gibi Çin olgusu, artan oranda kâr amacıyla gerçekleştirilen bir büyümenin ya da sadece büyüme için büyümenin kaçınılmaz olarak toplumsal eşitsizliğe neden olduğunu kanıtlamaktadır.

Hart-Landsberg ve Burkett'in çalışması ayrıca sol cenahtaki bir merak ve ilgiyle cesurca yüzleşmesi bakımından da önemlidir : "piyasa sosyalizm"ine kapitalizmin yerini alacak uygun ve efektif bir alternatif olarak inançla. Ekonomik planlamanın bir hata olduğunu ve düzgün bir şekilde işleyemediğinin kanıtlandığı iddia edilmiştir. Durum, bir sınıf sorunu ya da en acil insan ihtiyaçlarını karşılama meselesi olarak görülmektense, sadece doğru mekanizmayı bulmaktan ibaret olan (piyasa ya da plan) bir teknik sorun olarak görülmüştür. Teknokratların cevabı bildiği varsayılmıştır. (Cevapları bu durumda piyasa sihrine duyulması gereken bir güven olmuştur) Ancak bir Çin tarihine bakın! Teorisyenlerin piyasa sosyalizmi için hevesi bugünkü Çin piyasalarının oluşturduğu heyecanla kıyaslandığında oldukça küçüktür. Açgözlülükleriyle sadece yaratılan müthiş zenginleri gören, geleneksel bilginler ve şirket CEO'ları insanların gerçek koşullarına karşı kördürler. CEO'lar kâr fırsatlarıyla büyülenmişlerdir: bir yanda, olağanüstü büyük, düşük-ücretli endüstriyel yedek işçi ordusu, öte yanda, milyonlarca potansiyel müşteri. Sağ ve sol devam eden muazzam büyüme oranlarının keyfini çıkarmaktadır. Hiçbir yerde bu saptırılmış büyüme sisteminin devam eden devasa insan maliyeti önemsenmemiştir.

Konuya basitleştirilmiş bir biçimde yaklaşılabilir. Ulusal bir ekonomi iki kısımdan oluşur, tüketimden ve yatırımdan. Yatırıma daha fazla harcanırsa, tüketim için daha azı mümkün olur. Ekonomik büyüme emek üretkenliği ile desteklenen bir yatırım artışına bağlıdır. Ancak yatırımlarda bir artış, özellikle çok hızlı olduğu zaman, kitlelerin gerçekleştirdiği tüketimdeki artışı ya-

vaşlatacaktır. Toplamda tüketim artsa bile, güç ve zenginliklerde büyük farklar oluşurken, zenginlerin tüketimi kaçınılmaz olarak fakirlerin ki pahasına gerçekleşecektir. Nüfusun bir kısmının diğerlerinden çok daha fazla harcayabileceği durumda, üretim kadar yatırım da lüks mallarda ve zenginlerin ihtiyaçlarında yoğunlaşacaktır. Yukarıda bahsedilen Çin hükümetinin raporu (*People's daily Online*'da özetlenen) sınıflar arasındaki uçurumun alışılmamış derecede büyük bir hızla arttığını itiraf etmiştir: "Gelir dağılımda sürekli genişleyen bir uçurum ve gittikçe kötüleşen, zengin ve fakir sınıflaşması meydana gelmektedir."

Gelir ve zenginlikte büyüyen kutuplaşma ve kitleler arasındaki tüketimde yavaş artış, büyümedeki çok hızlı artışın tek olumsuz sonucu değildir. Piyasa sosyalizmi denilen sisteme geçişi kapitalist küreselleşme tarafından dikte edilen yol izlemiştir. *Financial Times*'a göre, (4 Mayıs 2004) "Çin, en büyük yurtdışı yatırımcıları ligine katılmaya hazırlanıyor." Başkan Yardımcısı (Vice Premier) Wu Yi, " Çin firmalarının devam eden 'global olmak' (going global) isimli söyleşisine sunduğu yazılı bir bildirisinde bu stratejinin sadece Çin'in kalkınmasına değil aynı zamanda tüm dünyanın zenginliğine de fayda sağlayacağını söylemiştir." (*People's Daily Online*, 26 Mayıs 2004'deki haberden) Daha da öte, aynı kaynak Çin'in çok uluslu firmalarının gelişmesine yardım ettiğini belirtmiştir : "Üst düzey yöneticiler, Çin'in 'küresel olmak' stratejisini daha da ilerleteceğini ve daha fazla çok uluslu firma yetiştireceğini belirtmiştir." Hükümet Çin firmalarının yabancı yatırımlarının 2003'te 2 milyar doları aştığını ve hızla artacağının beklendiğini onaylamıştır.

Hızlı büyüme idolüne olan inancın bir diğer sonucu ekolojik yıkım olmuştur. Çin'in, Devlet Çevre İdaresi'nin milletvekili yöneticisi Pan Yue'nin belirttiği gibi "Eğer geleneksel sanayi uy-

garlığı yolunda devam edersek, sürdürülebilir bir kalkınma için şansımız olmayacaktır... [Ç]ünkü Çin halkı, kaynakları ve çevresi çoktan kapasitesinin sınırlarına ulaşmıştır." (*New York Times*, 24 Mayıs, 2004) Üzerine baraj yapılan Yangtze Nehri lağım çukuru haline gelmiş ve sanayi ve insan atığına yapılmayan ya da yetersiz olan müdahale dolayısıyla zehirli hale gelmiştir. Kıdemli bir akademisyen ve Dış İlişkiler Konseyi'nde Asya çalışmalarının müdürü Elizabèth Economy'ye göre;

> *Su, toprak ve enerji de dahil olmak üzere, her türden doğal kaynağa talepte ani bir artış vardır. Orman zenginlikleri; çölleşme, sel ve canlı türlerinin kaybı gibi geniş yıkıcı ikincil etkileri tetikleyerek tüketilmiştir. Aynı zamanda, su ve hava kirliliği müthiş artmıştır... Çin'in kentsel alanlarında akan nehir sularının %75'inden fazlası içmek ve balık tutmak için uygun değildir. 60 milyon insan suya ulaşmakta güçlük çekmektedir ve neredeyse bu rakamın yaklaşık üç katı insan pis su içmektedir. Çin toprağını 4'te birini etkileyen çölleşme, her yıl on binlerce insanı göç etmeye mecbur bırakmaktadır... (www.fas.harvard.edu/ffiasiactr/haq/200301/0301a001.htm)*

Dünyanın hava kirliliği en üst düzeyde olan 10 şehrinden 7'si Çin'dedir ve Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımladığı sürdürülebilir kirlilik düzeyi için kabul edilebilir seviyeyi karşılamakta başarısız olan 300 şehri vardır. Bir kez devrim sonrası bir ülke, özellikle çok hızlı büyümeye ulaşmaya çalışıp, kapitalist kalkınma yoluna girdiğinde, kapitalist sistemin tüm zararlı ve yıkıcı özellikleri ortaya çıkana kadar atılan bir adım diğerine öncülük edecektir. Taahhüt edilen "piyasa sosyalizmi"nin yeni dünyası yerine, günümüz Çin'ini farklı kılan, önceki eşitlikçi başarıları

yok eden ve büyük eşitliksizler ve insan ve ekolojik yıkımlar yaratan "hız"dır. Bizim görüşümüze göre, Martin Hart-Landsberg ve Paul Burkett'ın elinizdeki kitabı, Çin sosyalizminin dizginsiz bir kapitalizmin ortalarında bir yerlerinde yaşamaya devam ettiği mitini ortadan kaldıran bir eser olarak, özenli bir okumayı hak etmiştir. Eğer bu en acil insan ihtiyaçlarını bir kenara koyma ve insan eşitliğini taahhüt etme anlamına geliyorsa, sosyalizme giden bir piyasa yolu yoktur.

ÖNSÖZ

Çin'in ekonomik deneyimi, sosyalizmi kurma konusunda önemli ders kaynağıdır. Ancak, bugünkü çıkarımsamaların çoğu olumsuzdur. Üzücü bir şekilde, sosyalizmi yeniden canlandıracağı iddia edilen Çin hükümetinin "piyasa reformları" programı, bunun yerine ülkeyi artarak, kaygan bir yokuşa; kapitalist ve yabancı ağırlıklı bir kalkınma yoluna sokmuştur.Oluşan yerel ve uluslararası toplumsal maliyetler devasa boyutlara ulaşmıştır. Trajediyi ağırlaştıran, sosyalizmi desteklemeye devam eden bir çoğu da dahil olmak üzere bir çok ilerlemecinin, Çin ekonomik politikalarını savunması ve diğer ülkeleri de benzer politikaları benimsemesi için cesaretlendirmesi gerçeğidir.

Biz bu durumun, eğer daha iyi bir dünya için anlamlı ilerlemeler gerçekleştirmek istiyorsak, kapitalizmin dinamikleri ve sosyalizm hakkında üstesinden gelinmesi gereken derin ve yaygın bir kafa karışıklığını yansıttığına inanıyoruz. İçtenlikle inanıyoruz ki, Çin'in "piyasa sosyalizmi" üzerine olan bu çalışma bu amaca, küçük fakat anlamlı bir katkı yapacaktır.

Bir çok kişi, günümüz dünyasında ideolojik ve ekonomik önemi de dahil olmak üzere, Çin deneyimini anlamamıza katkıda bulunmuştur. Özellikle Mike Lebowitz, Barbara Foley, Leo Panitch, Sam Ginden, Patrick Bund, Minqi Li, Andong Zhu, David Kotz, Victor Wallis, Susan Williams, Stephan Frost ve Tim Pringle'a teşekkürlerimizi sunmak isteriz. Ayrıca *Korean Journal of Political Economy*'nin editörüne kitabın bazı fikirlerinin erken biçimlerini içeren bir makaleyi yayınladığı için; Aimin Chen'e China Statistical Yearbook'un ona ait kopyalarına ulaşmamızı sağladığı için; Andrew Nash ve Tüm Monthly Review Press çalışanlarına yardımları ve cesaretlendirmeleri için; ve ailelerimize (Slyvia Hart-Landsberg, Leah Hart-Landsberg, Rose Hart-Landsberg ve Patrick Burkett ve Molly Burkett'in yanında Suzanne Carter) halen devam eden destekleri için teşekkür etmek isteriz. Ve son olarak, Çin halkına sadece toplumsal değişim amacıyla geçmişteki çabaları için değil, aynı zamanda "sosyalist kapitalizme" karşı gerçek bir sosyalizm için halihazırdaki mücadelelerinden dolayı borcumuzu itiraf etmek isteriz.

GİRİŞ

Çin ve sosyalizm... Çin Halk Cumhuriyeti'nin (ÇHC) kurulmasını izleyen 30 yıl boyunca, bu iki kelime sonsuza dek ilham verici bir birlik arz edecek gibi görünüyordu. Çin 1840-1842'de Büyük Britanya'ya karşı Ayfon Savaşları'ndaki yenilginin utancını çekmek zorunda bırakılmış ve bunu devamlı genişleyen liman sistemi (bunu araştırıp bir dip not koymak gerekebilir) izlemişti. Çin toplumu sadece imparatorlarının ve daha sonra toprak ağalarının despotik kurallarından değil, aynı zamanda ülkeyi, yabancıların kontrol ettiği etki alanlarına bölen emperyalizmin ezici ağırlığından dolayı da acı çekiyordu. 1920'lerin başında yavaş yavaş, Mao Zedong tarafından yönetilen Çin Komünist Partisi, yabancı egemenliğine, ülkenin sömürülmesine ve Chiang Kai-shek'in diktatörlüğüne karşı halk genelinde bir direniş örgütledi. Çin Komünist Parti'nin liderliği altındaki devrimin zaferi en sonunda, partinin açıkça bu devrimin sadece halkın acılarına bir son değil, aynı zamanda sosyalizmin inşasını temel alan yeni bir demokratik geleceği de getireceğini ilan ettiği, 1949

yılında geldi. Çin devriminin dünya çapında tarihsel bir olay olduğuna ve bunu takip eden yıllarda sosyalizm bayrağı altında çok büyük işler başarıldığına dair şüphe yoktur. Ancak bizim fikrimizce bu gerçek, bizim üç olguyu görmezlikten gelmemize neden olmamalıdır: ilk olarak, 1976'da Mao öldüğünde, Çin halkı sosyalizmin vaat ettiklerini elde etmekten oldukça uzak bir konumda kalmıştır. İkincisi, 1978'den itibaren başlayarak Çin Komünist Partisi, sosyalizmi inşa etme çabasını yeniden canlandıracağını iddia ederken aslında gerçekleşen durum Çin halkına büyük maliyetler pahasına zıt istikamete sürükleyen piyasa temelli reform sürecidir. Ve son olarak dünya çevresindeki ilerlemeciler ülkenin ihracat kaynaklı büyümesini, piyasa sosyalizminin erdemlerinin doğrulanması ya da ekonominin aktif bir devlet tarafından yönlendirilmesinin dünya kapitalist sistemi içerisinde başarılı bir kalkınma üretebileceğinin kanıtı olarak görerek, Çin'deki kalkınmayla benzerlikler kurmaya ve buradan ilham almaya devam etmektedirler.

Çin devriminden ilham aldığımız kadar bazı zamanlar, ilerlemecilerin Çin ve "sosyalist piyasa ekonomisi"ni devamlı örnek göstermelerinin sadece Çin reform deneyiminin ciddi şekilde yanlış okunduğunu göstermediğine aynı zamanda ve hatta daha da önemlisi, Çin'de ve başka yerlerde sosyalizmin ilerlemesi için ihtiyaç duyulan teorik ve pratik algılayışlara büyük engel teşkil ettiğine inanmaktayız.

Bu kitapta ileri sürdüğümüz gibi, bize göre Çin piyasa reformları sosyalizmin yenilenmesine değil, bunun yerine yabancıların artan ekonomik egemenliğini de içerecek şekilde tam anlamıyla kapitalist restorasyona neden olmaktadır. Bu sonucun basit açgözlülükten ve sınıf çıkarından kaynaklanmadığı önemlidir. Piyasa yanlısı reformlara bir kez başlandığında, reform sürecinde sonraki adımlar büyük oranda reformun kendisinin neden

olduğu gerilimler ve çelişkiler tarafından belirlenir. Merkezi planlamanın zayıflaması, sonrasında özel işletmelerin devlet işletmelerine karşı; yabancı işletmelerin ve piyasanın da yerlilere karşı imtiyazlı hale gelmesini teşvik eden piyasa ve kâr dürtüsüne güveni beraberinde getirmiştir. Çin reform sürecinin dinamiklerinin doğru anlaşılması, piyasa sosyalizminin sürekliliği olmayan bir biçim olduğu şeklindeki Marksist görüşü desteklese de, bu önemli algılayış ilerlemecilerin, Çin'in birçok anlamda sosyalist kaldığına dair inancının yayılması nedeniyle kaybolmuştur. Bu durum bir yandan sosyalizme karşı çıkanların ideolojik pozisyonlarını kuvvetlendirdiği gibi diğer taraftan, sosyalizmin anlamı üzerindeki kafa karışıklığını çözmeye yardım etmeye değil, tersine bunun meydana gelmesine neden olmuştur.

Bir çok diğer ilerlemeci uzman ve aktivist sosyalizmin anlamı üzerine tartışmaları, dünya üzerindeki insanların kalkınmaya dair karşılaştıkları güçlüklerle alakasız olduğu düşüncesiyle bir kenara bırakmışlardır. Çin'in rekor seviyedeki hızlı ve devamlı ihracat kaynaklı büyümesine bakmışlar ve Çin'in, diğer ülkelerin örnek alabilecekleri ve almaları gereken bir büyüme stratejisiyle kalkınma modeli olduğu konusunda karara varmışlardır. Biz, bu kitapta tartıştığımız üzere Çin'in bu şekilde övülmesinin, sadece Çin deneyimiyle alakalı olmayan aynı zamanda uluslararası bir sistem olarak kapitalizmin dinamiklerine ve çelişkilerine de yönelik, önemli bir yanlış olduğunu düşünüyoruz. Gerçekten, Çin'in ekonomik dönüşümünün diğer bölgelerin ekonomileri üzerindeki etkisinin bir araştırması ülkenin büyümesinin, rekabetçi baskıları ve kriz eğilimlerini işçiler zararına, Çin'de dahil olmak üzere, bölgeler genelinde yoğunlaştırdığını ortaya koymaktadır.

Bizim bazı solcularla ve ilerlemecilerle olan farkımız, eğer 2003 Mayıs'ında Marksizm üzerine bir konferansa katılmak için

Küba'ya bir gezi yapmasaydık, Çin üzerine bir kitap olarak ortaya koyulamazdı.[1] Bu ülkede, Küba'nın karşılaştığı ekonomik güçlüklere nasıl karşılık verdiği ve hükümetin bu karşılığını şekillendiren sosyalizm anlayışı ve bağlılığı üzerine ne öğrenebileceğimizi araştırdık. Bize söylenen bir çok Kübalı iktisatçının Çin'in "piyasa sosyalizmi" büyüme stratejisine Küba için cazip bir model olarak baktığı oldu.

Bunun doğru olmamasını dilemiştik. Ancak konferansta tartışmalar Küba'nın karşılaştığı zorluklara gelince, bir çok Küba iktisatçıyı açıkça Çin'in ihracat kaynaklı dolaysız yabancı yatırıma (DYY) bağlı hızlı büyüme deneyimini Küba'nın mevcut uluslararası koşullarda sosyalist projesini devam edebilmesini tek yolu olarak önerdi. Bu iktisatçılar sadece bizim diğer ülkelerdeki ilerlemecilerden öğrendiğimiz argümanları tekrar etseler bile, özellikle Marksizm'in günümüzdeki geçerliliğiyle ilgili bir konferansta dinlemek kulak tırmalayıcı oldu. Ayrıca Fidel Castro da konferanstaydı ve Küba hükümeti zaten kesin olarak piyasa sosyalizmini reddetmişti.

---

1. "Karl Marx'ın Çalışmaları ve 21. Yüzyılda Karşılaşacağı Güçlükler" isimli konferans Küba, Havana'da 5-8 Mayıs, 2003 yılında gerçekleştirildi. Dökümanlar "www.nodo50.org/cubasigloXXI"de bulunabilir.

2 Örneğin bakınız, Williom Hinton, *The Great Reversal: The Privatization of China, 1978-1989* (New York: Monthly Review Press, 1990); Maurice Meisner, *The Deng Xiaoping Era: An Inquiry into the Fate of Chinese Socialism, 1978-1994* (New York: Hill and Wang,1996); Robert Weil, *Red Cat, White Cat: China and the Contradictions of "Market Socialsm"* (New York: Monthly Review Press, 1996); Gerard Greenfield ve Apo Leong, "China's Communist Capitalism: The Real World of Market Socialism," in Leo Panitch (ed.), *Socialist Register 1997: Rutless Criticism of All That Exists* (New York: Monthly Review Press, 1997); Barbara Foley, "From Situational Dialectics to Pseudo-Dialectics: Mao, Jiang, and Capitalist Transition," *Cultural Logic* (2002), http://eserver.org/clogic/2002; Liu Yufan, "A Preliminary Report on China's Capitalist Restoration," *Links*, No.21 (Mayıs-Agustos 2002); Richard Smith "Creative Destruction: Capitalist Development and China's Environment" *New Left Review* no.222 (Mart-Nisan 1997); Eva Cheng, "China: Is Capitalist Restoration Inevitable?", *Links II* (Ocak-Nisan 1999)

Biz elbette ki, Çin'deki kalkınmayı Marksist bir perspektiften eleştirecek ilk toplum bilimciler değiliz.[2] Ancak Çin'in önemi kalkınma ve sosyalizm üzerine tartışmaları şekillendirmesi açısından çok fazla anlaşılamadığı bizim için açıktır. Çin'in reform sonrası deneyimleri üzerine kafa karışıklığının; yabancılaşmadan, baskıdan ve sömürüden bağımsız bir dünya kurmak için sarf ettiğimiz ortak efora çok fazla zarar veren, Marksizm ve sosyalizm üzerine daha derin teorik ve politik bir kafa karışıklığı anlamına geldiğini hissetmekteyiz. Bu yüzden, eleştirilerimizi ekonomik dinamizm, toplumsal sonuçlar ve Çin piyasa reform sürecinin siyasi anlamlarına odaklayarak, Çin ve sosyalizm çalışmalarına kendi katkımızı sunmaya cüret etmekteyiz. Çalışmamızın Çin'e odaklanması gerçeğine rağmen, göz önüne alınan ve işlenen konuların, toplumsal kalkınma ve mücadele ile Çin dışındaki ülkelerde de konuyla ilgili olan insanlar için önemi olmasını ümit ve niyet ediyoruz.

Kitabımız 1.Bölüm'de, Çin'in kalkınma iktisatçıları için olumlu bir referans noktası haline gelmesini tartışarak başlıyor. Bunu yaparken Sovyetler Birliği'nin ve uydu ekonomilerinin çöküşünü, 1997-1998 Asya Krizi'ni ve gerek egemen ideolojiye bağlı gerekse de solcu iktisatçıların dünya genelinde yaşanan birikimin eşitsiz gelişimi ve sınıf çatışmasını görmek yerine tekil 'poster ülkelerin' kalkınma deneyimlerinin başarıları üzerinde yoğunlaşma eğilimlerini açıklayıcı bir temelde ele almaya yöneliyor.

2. Bölümde Çin piyasa sosyalizmi reform sürecini eleştirel bir biçimde inceliyoruz ve bunu planlı ekonomiden piyasaya, iç pazara yönelik üretimden ihracat yönelimli üretime ve devlet kontrolünden özel sektörün ve artan bir biçimde yabancıların kontrolüne doğru Çin'in dönüşümü yolunda atılan her adımın sistemi, işçi topluluğunun ihtiyaçlarını ve kapasitesini temel alan bir mantığa sahip olan sosyalizme doğru bir ilerlemeden nasıl alı-

koyduğunu göstererek gerçekleştiriyoruz. Bu inceleme aynı zamanda atılan her adımın; insanın, doğanın ve toplumsal üretici güçlerin daha da gelişmesi için gerekli nesnel ihtiyaçların değil bir önceki reformların oluşturduğu çelişkilerin mantıki sonucu olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bunun da ötesinde, reformlara eşlik eden hızlı ekonomik büyümenin büyük oranda piyasalaşmadan ve özelleştirmeden kaynaklandığı varsayılan verimlilik artışından çok daha farklı faktörlere bağlı olduğunu gösteriyoruz. Bu bölümdeki tartışmalar, Çin politikasını üretenlerin, daha fazla üretken bir piyasa temelli rejime istikrarlı ve düşük maliyetli bir geçişi dikkatlice ve bilinçlice tasarladıkları şeklindeki yaygın imajı zayıflatmaktadır.

3. Bölümde, Çin'in reform sürecindeki temel yerel çelişkileri ele alıyoruz. Piyasa sistemine geçişin önemli maliyetlerinin (artan işsizlik, ekonomik güvensizlik, eşitsizlik, yoğunlaşan sömürü, sağlık ve eğitim koşullarının kötüleşmesi, hükümet borçlarının patlaması ve istikrarsız fiyatlar), geçiş sürecinin yan etkileri olmadığını, aksine tüm bunların Çin ekonomisi koşullarında, ekonomik büyümenin ve hızlı sermaye birikiminin temel önkoşulu olduğunu gösteriyoruz. Aynı zamanda Çinli işçilerin kendilerine reform öncesindeki rejimin garanti ettiği hakları savunmak ve kendilerini yeni sistem altında mevcut hükümetin tüm bağımsız işçi ve toplum örgütlenmeleri üzerindeki baskısı yoluyla gerçekleştirmeye çalıştığı en kötü sömürü biçimlerinden korumak için büyüyen mücadelesine dikkat çekiyoruz.

4. Bölümde, Çin ekonomik deneyiminin, küresel kapitalizmin geniş dinamiklerinden (özellikle de eşitsiz kalkınmadan ve aşırı üretim olgusundan) bağımsız bir biçimde ele alınması durumunda bütünüyle anlaşılamayacağını iddia ediyoruz. Bu dinamikleri keşfetmek üzere, özellikle Doğu Asya'da, Çin'deki ekonomik dönüşümün diğer ülkelerin kapitalist doğrultuda geliş-

mesine nasıl katkı sunduğuna ve buradaki çelişkileri nasıl derinleştirdiğine dikkat çekiyoruz. Bu bakış açısı Çin'in yabancı yatırımlar tarafından sürüklenen ihracat odaklı büyümesinin basitçe pozitif meblağ veren bir deneyim olarak diğer uluslar tarafından tekrar edilemeyeceğini açıklar.

Çalışmamızı, ortaya koyduğu temel dersleri (Marksist teorinin devam eden geçerliliğini; kapitalizmin zorunluluklarına karşı işçilerle toplumun diğer kesimlerinin birlikteliğine dayanan mücadelelere ve uluslararası dayanışma ilkelerine dayanan bir değişim için çeşitli hareketler inşa etmenin önemini) özetleyerek bitiriyoruz. Daha sonra, ihracat ve yabancı yatırımı bireylerin ihtiyaçlarının, yeteneklerinin ve uluslararası birliğin kökleri olarak ele alan sosyalist bir kalkınma için işçi-toplum merkezli alternatif bir yaklaşımın taslağını çıkarıyoruz.

ÇİN'İN MODEL STATÜSÜNE YÜKSELMESİ

Çin'in reform sonrası hızlı ekonomik yükselişi, birçok ilericinin bu ülkeyi, var olan dünya kapitalist sistemi içinde büyümek için uygulanabilir alternatif yollar olduğunu kanıtlayan bir kalkınma modeli olarak görmesine neden oldu. Söz konusu ilericilerin bir çoğu tarafından açıkça itiraf edilmese de, egemen iktisada mensup pek çok iktisatçı tarafından da Çin, bir kalkınma modeli olarak benimsenmiştir.

Çin'in büyüme deneyiminin övülmesinde dayanak oluşturan temel olgu, herkes tarafından bilinmektedir. Bu olgu, ülkenin hızlı ekonomik genişlemesi, giderek yükselen ihracat ve DYY girişinin artmasıdır. Tablo 1 ve 2(*) bu eğilimler üzerine bazı göstergeler sunmaktadır. Resmi verilere göre Çin, sadece 1985-95 arasındaki on yılın birçoğunda çift haneli reel GSMH artışlarının tadını çıkarmakla kalmamış, aynı zamanda 1997-1998 Doğu Asya Krizi boyunca ve sonrasında yıllık yüzde 7'yi geçen hızlı bir

*Metinde bahsedilen tüm tablolar için Ek'e bakınız.

büyümeyi devam ettirmeyi başarmıştır. İhracatın yüksek büyüme artışından ve GSMH'ye olan oranından, bu genişlemede en önemli rolü oynadığı açıkça anlaşılabilir. UNCTAD rakamlarının 2000 yılında gösterdiği gibi Çin; ABD, Almanya ve Japonya'nın ardından %6.1'lik oranla dünya ihracatında en büyük paya sahip 4. ülkedir. 1985-2000 yılları arasında ihracat payındaki artış, tüm diğer ülkelerden daha büyüktür ve bu sıralamada ikinci durumda olan Amerika Birleşik Devletlerinin iki katıdır.[1]

Çin'e gerçekleşen yıllık net DYY'de de bir patlama yaşanmaktadır. 1985'te 1 milyar $'dan, 2002'de 50 milyar $'a yükselmesiyle birlikte DYY, bu periyot boyunca ülkedeki sermaye yatırımlarının önemli bir kısmını teşkil etmiştir. "Dolaysız yabancı yatırımların küresel bazda sırasıyla üçte bir ve yarı yarıya azaldığı 2001 ve 2002 yıllarında bile, Çin'e gerçekleşen girişler artmaya devam etmiştir"; bu artış o kadar çoktur ki, 2002 yılında Çin "dolaysız yabancı yatırımlar için dünyada gidilecek bir numaralı yer" haline getirmiştir.[2]

Bununla birlikte bunlar sadece olgulardır. Bu olgular, kendilerinin neden siyasi arenadaki kalkınma iktisatçıları tarafından Çin'in, gelişmekte olan örnek bir ülke olarak ortaklaşa methedilmesinin temelini teşkil ettiklerini açıklayamazlar. Kitabın geri kalanı Çin'in kalkınmasına bu biçimde yaklaşılmasının eleştirisine adanacaktır, ancak öncelikle bu durumu üreten ve değişmekte olan küresel-tarihsel bağlamı dikkatle incelememiz önemlidir. Bunu gerçekleştirmek sosyalist projeyi geliştirme adına aşmak zorunda olduğumuz bazı teorik ve siyasi kafa karışıklıklarını ve zorlukları aydınlatmaya yardımcı olacaktır.

---

1) UNCTAD, *World Investment Report 2002: Transnational Corporations and Export Competitveness* (New York: United Nations, 2002).

2) Nicholas R.Lardy "The Economic Rise of China: Threat or Opportunity?" *Economic Commentary*, Fedral Reserve Bank of Cleveland, 1 Agustos 2003, sf.1

NEOLİBERAL MODEL OLARAK ÇİN

1989'da Sovyetler Birliği'nin dağılmasından ve eski Sovyet Cumhuriyetleri ile Sovyet uydusu Doğu Avrupa ülkelerinin neoliberal politikaları benimsemelerinden sonra ilk olarak neoliberal yayınlarda yüzsüzce bir zafer atmosferi yaratıldı. Eski "sosyalist" hükümetlerin; planlamaya son vermek, devlet işletmelerini özelleştirmek ve piyasaları ithalata ve yabancı yatırıma açmak gibi tümünü Uluslararası Para Fonu (IMF)'nun ve Dünya Bankası'nın tavsiye ve desteğiyle gerçekleştirdiği politikalar, neoliberal "tarihin sonu" düşüncesini onaylar gibi görünmekteydi. Üzücü bir biçimde bu "şok terapi" politikaları, Doğu Avrupa emekçileri için yıkıcı sonuçlarla birlikte bugün de devam eden büyük ekonomik çöküşlere neden olmuştur. Bu gerilemelerin egemen kalkınma düşüncesi üzerinde iki etkisi olmuştur.

İlk olarak bu politikalar; neoliberal reformların sahip olması gereken hız, bu reformların sıralaması ve kurumsal gereklilikleri üzerine bir tartışmayı teşvik etmiştir.[3] Jeffrey Sachs gibi muhafazakar neoliberaller şok terapinin korkunç sonuçları için hükümetteki yolsuzlukları ve reformlara olan yetersiz bağlılığı sorumlu tutmaya eğimliyken, Joseph Stiglitz gibi sol kanattaki neoliberaller ise toptan ve çabuk bir liberalizasyon ile özelleştirmenin akılcılığını sorgulamaktadırlar. İkinci gruptaki iktiatçılar, makroekonomik istikrarın ve güvenliğin, ticaret ve kısa dönem sermaye girişinin aniden serbestleştirilmesine karşı öncelik taşıyacağı, daha ağır ve temkinli bir reform programını önermektedir.

Yine de, bu farklılıklarına karşın her iki grup da, nihai amaç olan rekabetçi piyasa ekonomisi, serbest ticaret ve serbest sermaye dolaşımına bağlı neoliberaller olarak kalmışlardır. Bu doğrul-

3) Ronald I.McKinnon, *The Order of Economic Liberalization*, 2nd ed. (Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1993).

tuda her iki taraf da, ihracatta rekabetçiliği ve DYY'ları çekebilmeyi başarılı bir kalkınmanın anahtar bileşenleri olarak görmektedirler. Bu bağlamda, şok terapi felaketi dolayısıyla egemen düşünce içerisinde yaşanan kalkınma tartışmaları bir anlamda da, neoliberal fikir birliğinin temel unsurlarına açıklık getirmektedir.

İkinci olarak, "başka alternatif yok" düşüncesinin devam eden hakimiyeti göz önüne alınırsa, Sovyet sonrası ekonomilerin yaşadığı çöküşler, diğer ülkelerin takip edebilecekleri örnekler olarak elde tutulacak yeni neoliberal başarı öyküleri aramayı teşvik etmiştir. Bu stratejinin altında yatan fırsatçılık Güney Kore'yi, ticaret ve DYY ile ilgili serbest piyasa politikalarını (tedrici ya da başka bir biçimde) açıkça uygulamamış olsa bile serbest piyasa için bir poster ülke olarak kullanma denemesinde de ortaya çıktığı gibi, geçmişte de açıkça ortadaydı. Problem, bundan başka anlatılacak milli bir kapitalist kalkınma başarısının olmayışıydı.[4] Bu nedenle, 1990'ların başında Tayland, Malezya ve Endenozya'nın büyük oranda DYY ve mamul ürün ihracatına dayalı bir hızlı ekonomik büyüme yaşadıkları açıkça görülebilir bir hale gelince Güney Kore bir anda uluslararası sermaye için oluşan bu ihracat platformları için örnek bir ülke olma vasfını yitiriverdi. Ardından yaşanan Doğu Asya krizi, yeni poster ülkeler bulunabilmesi için araştırmalara girişilmesi sonucunu doğurdu. Bu araştırmaların Çin'e yönelmesi muhafazakar ve sol kanattaki neoliberaller arasında, hem taktiksel anlaşmazlıkları hem de temel ortak görüşleri yansıtmaktadır.[5]

Muhafazakar liberallerin Doğu Asya'daki borç krizine cevapları oldukça fırsatçıydı. Krizin etkilediği ülkeleri -bu ülkeler ki,

4) Martin Hart-Landsberg, *The Rush to Development: Economic Growth and Political Struggle in South Korea* (New York: Monthly Review Press, 1993)

5) Paul Burkett and Martin Hart-Landsberg, *Development, Crisis and Class Struggle: Learning from Japan and East Asia* (New York: St.Martin's Press, 2000) chap.13.

abartısız haftalar hatta günler önce serbest piyasa ekonomisinin başarı öyküleri olarak anlatılıyorlardı; bir bütün olarak serbest piyasalarını yeniden yapılandırılmaları gereken, kötü duruma düşmüş "dost kapitalist" rejimler olarak gözden çıkardılar. IMF ve krizden etkilenen ülke hükümetleri bu görüşe, paranın değerini düşürerek, parasal ve mali kısıntılar ve dağıtıcı özelleştirme planları yaparak uydular. Onları durduran sadece Sovyetler sonrası ekonomilerde gerçekleşen şok terapi felaketinin kendi ülkelerinde tekrarlanma ihtimalinin ortaya çıkması oldu. (Ancak bu sırada çoktan başarılı Doğu Asya işletmeleri yabancı yatırımcılar tarafından yolunmuştu.)

Bu sırada, politikalarının yararlarını savunmak için muhafazakar liberaller dikkatlerini, 1990'ların başlarında Doğu Asya'dan bir şeyler öğrenmesi tavsiye edilen ve neoliberal reformların başarısızlıkları karşısında yolsuzluk ve dost kayırma gibi nedenlerle suçlanan bir ülkeye, Meksika'ya yönelttiler. Meksika 1996-2000 yılları boyunca hala pozitif bir ekonomik büyüme gerçekleştirmekteydi.

Daha da önemlisi bunu, DYY ve ticaret için serbestleştirme, işçilerin ücret artışı taleplerini bastırma ve devlet sanayi işletmeleri ile bankalarını özelleştirme yoluyla ekonomisini imalat malı ihracat platformu olarak yeniden inşa ederek yapmıştı. Bu yüzden, Meksika yeni örnek ülke konumuna gelmiş ve Doğu Asya'ya kıyasla daha olumlu bulunmuştur.

Ancak bu yeni kazanılan sıfat oldukça kısa ömürlü çıktı. Meksika, uyguladığı neoliberal politikaların bu dönemde resesyonda olan Amerika'ya gerçekleştirilen ihracata bağımlılığını büyük oranda arttırmış olmasından dolayı 2001'de durgunluğun içine düştü. Bununla birlikte, Birleşik Devletler zayıf bir iyileşme geçirdiğinde bile, Meksika ekonomisi daha da durgunlaşmaya devam etti ve daha fazla yabancı ihracatçı üretimini, ücretlerin ol-

dukça düşük olduğu Çin'e kaydırmaya başladı.[6] Muhafazakar liberaller ilk etapta bu duruma, yolsuzlukları ve mali verimliliğe ve serbest piyasa reformlarına olan yetersiz bağlılıkları nedeniyle Meksika'yı azarlayarak karşılık verdiler. Daha sonra, Çin'in olağanüstü ekonomik durumundan neoliberalizmin, ve özellikle de "reformlara olan tereddütsüz bağlılığın" gücünün kanıtı olarak bahsetmeye başladılar.[7] Dünya Bankası'na göre, eğer Çin Meksika'nın başaramadığını başarmışsa bu, ilkinin "kendisini düşmanca bir yatırım ortamından" istikrarlı bir biçimde, " ticaret ve dolaysız yabancı yatırım alanlarında küreselleşmeyi kucaklayan bir duruma çevirmesinden" dolayıdır.[8]

Sol kanattaki neoliberallerin Doğu Asya krizine farklı bir yanıtları vardı: Onlar yerel mali ve (özellikle) kısa dönemli sınır ötesi sermaye akışlarının henüz olgunlaşmamış deregülasyonunu suçluyorlardı. Joseph Stiglitz ve diğerleri aynı zamanda sıkı makro politikaları (özellikle yüksek faiz oranlarını), kur oranlarındaki devalüasyonu, ani özelleştirmeyi ve IMF ile Doğu Asya hükümetleri tarafından uygulanan kuralsızlaşmanın ölçüsünü eleştiriyorlardı. Bu politikaların yalnızca bölgedeki durgunluğu derinleştireceğini, ulusal ve bölgesel mali sistemi istikrarsızlaştıracağını ve bunun da ötesinde iş ortamındaki güveni zayıflatacağını ileri sürmüşlerdi.

Sol kanattaki neoliberaller; DYY çekmek için yoğunlaşan rekabeti, DYY tabanlı ihracat üretiminin ithalat yoğunluğunu, bölgesel ve küresel aşırı üretimi ve sermaye piyasalarının liberalizasyonuna, bu ve diğer çelişkilerin ihracat kaynaklı büyüme nede-

---

6) Martin Hart-Landberg, "Challanging Neoliberal Myths: A Critical Look at the Mexican Experience," *Monthly Review* 54, no.7 (Aralık 2002)

7) Stephen Roach, "The Hypocrisy of Bashing China," *Financial Times*, 7 Agustos, 2003

8) Shang-Jin Wei, "Is Globalization Good for the Poor in China," *Finance and Development* 39, no.3 (2002): sf. 27

niyle içselliğini görmemezlikten gelerek, krizin nedenleri üzerine yaptıkları analizin sığlığına karşın, bu politikaları eleştirmekte haklıydılar.[9] Ancak bizim amacımız açısından, sol kanat neoliberallerinin kriz analizleri hakkında önemli olan nokta, "küresel kapitalizmin yayılmasının fakirleri kazançlı çıkaracak devasa bir potansiyeli" olduğu şeklindeki neoliberal inancın çekirdeğinden temelde ayrılmayarak Çin hakkında olumlu betimlemelere varmış olmasıdır.[10]

Stiglitz bu yüzden Çin'in sermaye kontrolü rejimini ve genişleyici makro politikalarını, ülkenin Doğu Asya krizinin en kötü etkilerinden korunabilmesini açıklayabilmek için vurgulamıştır.[11] Bu karşılaştırmanın üzerine, "Washington Fikir Birliği'nin [12] geleneksel tavrına kafa tutan bir davranışla, küresel piyasalara başarılı bir biçimde entegre olan bir ülke örneği" olarak Çin'i, daha geniş biçimde betimlemiştir. Bu analize göre, "Çin özelleştirmeyi uygulamış ve ticaret engellerini azaltmıştır,...ancak toplumsal iskeletin süreç içerisinde parçalara bölünmesini engelleyen aşamalı bir tarzda ve IMF'den oldukça az tavsiye alarak. Bu durum büyük büyüme oranlarıyla birlikte fakirliği de azaltmıştır." [13] Stiglitz'e göre şok terapiyi uygulayan Rus deneyiminden farklı olarak:

> *Özelleştirmeden ve varolan işletmeleri yeniden yapılandırmadan önce Çin, rekabet ortamı oluşturarak, yeni işletmeler ve iş alanları yaratmıştır. Çin makroekonomik istikrarın önemini kabul ederken, hiç bir zaman amaçlarla anlam-*

9) Burkett and Hart-Landsberg, *Development, Crisis and Class Struggle*, chap.11-12

10) Eyal Press, "Rebel with a Cause: The Re-Education od Joseph Stiglitz" *The Nation* Haziran 10, 2002, sf. 13.

11) Joseph A. Stiglitz, *Globalization and its Discontens* (New York: Norton, 2002), sf. 125-26

12) Press, "Rebel with a Cause: The Re- Education of Joseph Stiglitz," sf. 13.

13) age, sf. 13-14.

> *ları birbirine karıştırmamış ve enflasyonla aşırı bir mücadeleye hiç bir zaman girişmemiştir. Eğer toplumsal istikrarı sağlamak istiyorsa, büyük işsizliklerin önüne geçmesi gerektiğini anlamıştır. Eğer Çin liberalleşecekse bu, kullanılan kaynakların daha verimli kullanılacağını garanti altına alacak ve başarısız işsizliklere neden olmayacak bir biçimde aşamalı olarak gerçekleşecekti.*[14]

Gerçekten de Stiglitz, Temmuz 1998'de "Pekin'deki bir konuşmasında Çin'i piyasa ekonomisine geçişte 'düşük gelirli ülkeler arasında en başarılı ülke" olarak telaffuz etti.[15]

Çin ekonomisinin piyasaya geçişinin sarsıntısız ve düşük maliyetli bir biçimde betimlenmesi, konunun tek taraflı olarak idealize edilmesidir. Bununla birlikte, Stiglitz ve diğer sol kanat neoliberaller, bir yandan hala tek uygulanabilir ekonomik kalkınma yolu olarak piyasaları, serbest ticarete ve DYY'ye bağlılığı (kısacası, küresel kapitalist işbölümüne yerleşmeyi) önerirken bu, kısa ve orta vadede özerk bir politika anlayışını dışa vurmalarına imkan vermiştir. Nicolas Lardy, Çin'e uygulanan bu ortak neoliberal görüşü yararlı bir biçimde özetlemektedir.

> *Çin'in büyüme olasılığı.... hala yüksektir. Büyük oranda, bu yirmi yılı aşan ekonomik reformların biriken etkisinin sonucudur. Daha da önemlisi, aşamalı fiyat serbestleştirmesi süreci, neredeyse tüm malların fiyatının piyasa tarafından belirlendiği bugünkü duruma kadar ilerlemiştir. Bunun kadar önemli olan bir diğer neden de, reformların rekabeti üretimde olduğu kadar, inşaat sektöründe ve hizmet sektörünün*

14) Stiglitz, *Globalization and Its Disconents*, sf. 184

15) Vanessa Lau, "Forgotten Generation", *Dollars and Sense* (Mart-Nisan 200), 11.

birçoğunda gözle görülür biçimde arttırmasıdır. Piyasa tarafından belirlenen fiyatların ve rekabetçi piyasaların yaygınlaşması kaynakların dağılımındaki verimliliği arttırmıştır. Yerel piyasalarda yabancı sektörün rekabeti arttırması özellikle önemlidir ve bu önem çoğunlukla azımsanmıştır.[16]

Çin'in imajı, en azından şu anda, neoliberalizmin en önemli poster ülkesi olarak yerleşmiştir.

İLERLEMECİ BİR MODEL OLARAK ÇİN

Genel hatlarıyla sosyalist ekonomilere sahip Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Avrupa ülkelerinin dağılması, bir çok solcuyu savunma durumuna soktu. Bu iktisatçılar en azından görünüşte, neoliberalizmden tamamen farklı sebeplerle de olsa doğal olarak Çin ekonomisine ilgi duymaya başlamışlardır. Rus tipi "şok terapiye" eşlik eden hızlı ideolojik ve yapısal dönüşümlerden oldukça farklı olarak Çin hükümeti, sosyalizmi inşa etmeye olan bağlılıklarını ilan etmeye devam etmiştir. Bundan başka, aşamalı olan reform politikaları hızlı ve devamlı bir ekonomik büyümeyi sağlamıştır.

Çin ekonomik reformlarının piyasa tabanlı ve merkezi yapıyı çözen doğası, bu ülkenin, soldaki bir çok kişi, özellikle de bir çok akademisyen açısından çekiciliğini arttırmıştır, egemen ideolojinin iktisatçıları uzun zamandır merkezi planlamanın ve devlet mülkiyetinin verimsiz olduğunu ileri sürmekteydiler ve onlara göre Doğu Avrupa hükümetleri tarafından sosyalizmin reddi ve kapitalizmin kucaklanması bu durumun doğruluğunu kanıtlamış görünüyordu. Buna karşın bir çok solcu için, Çin reform programı ilk aşamada kapitalizm ve merkezileşmiş devlet

16) Lardy, "The Economic Rise of China" 2.

sosyalizmi arasında bir "üçüncü yol" sunmuş gibi görünüyordu. Bu reformlar bir yandan devlet işletmelerinin temel rolünü muhafaza ederken, diğer yandan ekonominin merkezden planlanmasını azaltıyor, yerel hükümetlerin özerkliğini arttırıyor, işletme örgütlenmelerinin küçük özel şirketler ile köy ve kasaba işletmeleri gibi yeni biçimlerini yaratıyor, işçiye kâr ve verimlilik bazlı ödeme teşvikleri ile hala hakim durumda olan devlet sektöründe de geçerli olmak üzere piyasa ilişkileri yoluyla tüm işletmelerin verimliliğine destek vermeyi sağlıyordu. Bu "piyasa sosyalizmi" politikaları merkezi planlamanın standart eleştirisine karşı bir doğal tepki olarak ortaya çıkmıştır ve bu, giderek neoliberalizmin hakimiyetinin arttığı bir akademik dünyada egemen piyasa analizinin söylevini kullanarak bu kesimin kendi ilkelerini savunmasını kolaylaşmıştır.

1990'ların başında, gelecek hakkında dikkatli ve titiz olan bir grup ilerici ve solcu akademisyen, iddialarını Çin'in büyük bir bölümünde gerçekleşen başarılı ekonomik performansına dayandırarak piyasa sosyalizminin uygulanabilirliğini ve hatta üstünlüğünü göstermeye çalışan makaleler yazdılar. Örneğin M.J. Gordon, şunu ileri sürmüştür:

> *1978'den beri yaşanan Çin deneyimi, "Piyasa sosyalizmi" olarak nitelendirilebilecek bu politikaların uygulanabilir ve başarılı bir alternatif sunduğunu kanıtlamaktadır. Bu reformlar herhangi bir yerde basitçe kopyalanarak uygulanacak bir model olamazlar, ancak bir orta yolun mümkün olduğunu ortaya koymuşlardır.*[17]

Benzer şekilde, Victor Lippit de Çin deneyimini "Soğuk Savaş bitti ve kapitalizm kesin galip olarak ortaya çıktı" düşüncesini

17) M. J. Gordon, "China's Path to Market Socialism" Challange 35, no.1 (Ocak-Şubat 1992): sf. 53

sorgulamak için kullanmıştır:

> *Çin ekonomik başarısı bizi, sosyalizmi tarih sayfalarına gönderen popüler tezleri daha dikkatli bir şekilde değerlendirmeye zorlamaktadır. Çin'de kamu politikaları, devlet işletmelerinin kollektif ve özel sektörle yan yana var olduğu bir piyasa sosyalizmini kurmaya yönlenmişlerdir. Eğer bu şekilde karma bir üretim tarzı sağlanabilirse ve eğer ulusun ekonomik ve siyasi yaşamı üzerinde popüler/demokratik kontrol kurulabilirse, bugünün bir sosyalizme geçiş dönemi olarak düşünülmesi oldukça büyük bir olasılıktır. Eğer tersi söz konusu olursa, kapitalist işletmeler devlet ve kollektif işletmelerine ağır başarlar ve bu şekilde günümüzün düzeni kapitalizme geçiş haline gelir. Mesele konuya karar verilebilecek olmasıdır, ve sosyalist gelişme için olanakların hala varolması nedeniyle, Çin olgusu kapitalizmin iddia edilen zaferi üzerine düşünmek için yeni bir perspektif sağlamaktadır.*[18]

Sonuç olarak, Çin'in sosyalist piyasa reformlarıyla gözle görülür başarısı, birçok solcuya sadece neoliberal ve küreselleşmiş kapitalizmin aslında tarihin sonu olmadığına dair yeniden bir ümit vermekle kalmamış; aynı zamanda dünya ölçeğindeki kapitalizm ile sosyalizm arasındaki mücadeleyi yeniden yorumlayabilmek için olumlu bir referans noktası olarak hizmet etmiştir.[19]

Çin'in analitik ve ideolojik önemi sadece akademiyle sınırlı

---

18) Victor D.Lippit, "But What About China?," Rethinking Marxism 6, no.1 (İlkbahar 1993): sf. 128-29

19) *Market Socialism: The Current Debate*, ed. Pranab K.Bardhan and John E. Roemer (New York: Oxford University Press, 1993)'den John E.Roemer, "Can There By Socialism after Communism"; John E.Roemer, *A Future Socialism* (London: Versı, 1994); Paul Bowles and Xiao-yuan Dong, "Current Successes and Future Challenges in China's Economic Reforms," *New Left Review*, no.208 (Kasım-Aralık 1994)

değildir. Çin örneğine olan ilgi, devlet sosyalizminin geçerli olduğu bir kaç ülkede de (özellikle Küba ve Vietnam'da) oldukça güçlüdür. Her şeyden önce, Sovyet sisteminin çökmesi ile birlikte Küba ciddi bir ekonomik sarsıntı yaşadı. Bu ülke ciddi bir şekilde, kaybettiği piyasayı ve yabancı yardımları telafi edebilecek dövizi sağlayacak yeni bir stratejiye ihtiyaç duymaktaydı.

Kübalı iktisatçılar ve Küba hükümeti doğal olarak Çin'in istikrarlı ekonomik büyümesinden etkilenmişler ve DYY çekmekteki ve mamül ürün ihracatı yaratmaktaki başarılarına hayran olmuşlardı. Öncü bir araştırma dönemini 1995'de Fidel Castro'nun Çin'e ve Vietnam'a ziyareti ile Çin deneyiminden çok fazla etkilenmiş, Küba ekonomik stratejisinin yeniden inşasını öneren bir taslak izledi.[20] Hemen ardından Küba hükümeti Çin ve Vietnam'ın uyguladığı sosyalist piyasa stratejilerinin takip edilmeyeceğini açıklamış olsa da, Kübalı iktisatçılar mamül ürün üretimini ve ticaretin "küresel ağlarla birleşmesini" (bu birleşmeyi bir Kübalı iktisatçı "günümüzde kalkınmanın temeli" olarak telaffuz etmişti.)[21] takdir etmeye devam etmişlerdir.

Gerçekte, Kübalı iktisatçılar hala, Küba'nın küresel üretim ağıyla bağlantılı olan imalat sürecine ek olarak, turizm ve diğer döviz kaynaklarını çekecek hükümet faaliyetleri sistemini aramaktadırlar. [22] Tam tersi yönde itirazlar olsa da, ihracat tabanlı ve yabancı kaynaklı büyüme stratejisi anlamına gelen ve piyasa güçlerinin artan oranda kullanımını, karma bir ekonominin ya-

---

20) Julio Carrenza, Luis Gutierrez ve Pedro Monreal, *Cuba: La Reconstruccion de la Economia* (ön baskısı) (Havana: Centro de Estudios sobre Amerika, Ocak 1995); Rolando H.Castaneda ve George Plinio Montalvan, "The 'New' Cuban Economic Model (or Socialism with Cuban Characteristics)," in Cuba Transition; Volume 5, *Fifth Annual Meeting of the Association for the Study of the Cuban Economy*, 1995.

21) Pedro Moneral, "Cuba, The Challenges of Being Global and Socialist... at the Same Time," *Socialism and Democracy* 15, no.1 (Ilkbahar-Yaz 2001): sf. 16

22) age.

ratılmasını ve devlet işletmelerinin desantralizasyonunu içeren bu sistem, (ki bu stratejilerin tümünün ortaya konulması Çin örneğinin etkisiyle gerçekleşmiştir.) Küba için açıkça üzerinde tartışılan bir konu haline gelmiştir.

Çin'in reform sürecinin, sosyalizm pahasına piyasa güçlerinin ve kapitalist toplumsal ilişkilerin güçlenmesine yaradığı göz önüne alınırsa, Küba hükümetinin Çin'i bir örnek olarak kabul etmesi konusunda resmi olarak aldığı suskun tavır elbette ki anlaşılabilir.[23] Daha genel olarak, Çin'i sosyalizm yolunda ilerleyen bir ülke olarak gören solcuların sayısı, 90'lar boyunca reformların sonuçlarının daha açık olarak görülmesiyle birlikte azalmaya başladı. Ancak bu eğilim, Çin'i kalkınma politikaları için olumlu bir örnek olarak görmeye devam eden genel ilerici topluluğun duruşunu ciddi anlamda etkilemedi.

Ülkede gerçekleşen açık kapitalist restorasyona rağmen Çin'i bir örnek olarak düşünebilme esnekliği, Çin'in ihracat ve büyüme başarılarının yanında solda varolan birçok tarihsel-entelektüel eğilimle birlikte mümkün olmuştur. Yönelim olarak bu solcuların açıkça hala sosyalist olanları arasında bile, Çin'in sosyalizmden uzaklaştığının kabulüyle birlikte Çin'in yaşadığı dönüşümün, kapitalizmin dünya ölçeğindeki eşitsiz gelişmesi ve yayılışı için taşıdığı önem hakkında, önceki dönemlerde kapitalist dinamizmin yeni ulusal ve bölgesel merkezler yaratmasını konu alan klasik Marksist analizlere benzer analizlerin yapılması pek nadir olmuştur.[24]

---

23) Maurice Meisner, *The Deng Xiaoping Era: An Inquiry into the Fate of Chinese Socialism, 1978-1994* (New York: Hill and Wang, 1996); Robert Weil, *Red Cat, White Cat: China and the Contradictions of "Market Socialism"* (New york: Monthly Review Press, 1996).

24) Karl Marx ve Frederick Engels, *On Colonialism* (Moscow: Progress Publishers, 1974); Karl Marx ve Frederick Engels, *Marx and Engels on the United States* (Moscow; Progress Publishers, 1979); V.I., *Selected Works*, vol.5 (New York: International Publishers, 1943)'den V.I. Lenin, *Imperialism, The Highest Stage of Capitalism*; Leon Troksky, (London: New Park, 1962)

Bu şekilde büyük ölçekli, yapısal ve stratejik tarihselliği olan öyküler 1989'dan sonra gelişen "tarihin sonu" atmosferinde, özellikle Batı Marksizm'inin devam eden akademikleşmesi ve postmodernist düşünce biçiminin yükselişiyle demode hale gelmiştir. Bu yüzden birçok sosyaliste kalkınma teorisinde ve politikasında umut edilebilecek en iyi şey olarak, kapitalizme cepheden bir saldırı yerine neoliberalizme karşı savunmacı bir mücadele hattı görünmüştür. Bu bakış açısı her zaman Çin modeline koşulsuz bir destek anlamına gelmese de, Çin kalkınma stratejisinin sistematik eleştirisinin ve kapitalizm dışı alternatiflere kafa yorulmasının imkanlarını sınırlama eğilimindedir.

Bu sırada, diğer birçok ilerici (Sovyetler'in çöküşünden önce ve sonra) resmi sosyalizm ve Marksizm'den tamamıyla uzaklaşmış ve soğumuştur. Bu grup bilinçli olarak gözlerini, neo-liberalizme karşı koymalarına ve alternatifler geliştirmelerine yardımcı olmak üzere örnek alınacak sosyoekonomik örgütlenme modelleri bulmak için Doğu Asya'ya çevirmiştir. 1980'lerde ve 1990'ların başlarında, güçlü müdahaleci devletine, iddia edildiği şekliyle uyumlu işyeri ilişkilerine, tam istihdamına, göreceli gelir eşitliğine ve üstün ihracat performansına bu ilericilerin yaptığı vurguyla, sisteminin neo-liberal ABD tarzı kapitalizmden daha fazla işçi dostu ve daha verimli olduğunun kanıtlandığı varsayılan Japonya en popüler modeldi. Bu "ilerlemeci rekabetçilik" görüşünde, Japon deneyimi kanıtlamıştır ki, insani ve ekonomik sebeplerden dolayı toplumsal olaylar tarafından yönlendirilen bir devlet ve kapitalist sistem amaçlanabilir ve amaçlanmalıdır da. [25]

Ancak 1990'ların ortalarında, Japon ekonomisi açıkça uzun dönemli bir durgunluğun içine düşmüştü. İlerlemeci rekabetçi-

25) Burkett and Hart-Landsberg, *Development, Crisis and Class Struggle*, chap.4

liğin savunucuları aşamalı olarak ilgilerini Güney Kore'ye ve zaman zaman Güneydoğu Asya'daki (özellikle Tayland ve Malezya) bazı ihracat platformlarına yönelttiler. Daha sonra 1997-98 krizi geldi ve bu ülkeler bocalamaya başladılar. Belki ilerlemecilerin konumuna daha çok zarar veren şey, bu ülkelerin hükümetlerinin büyük oranda krizin neo-liberal açıklamalarına sarılarak ve neoliberal politikalar uygulayarak yaşadıkları ulusal krize cevap vermeleriydi.

Alternatif modeller bulmaya zorunlu ve (Marksist) analitik araçlar ile, çıkış noktası olarak işçi topluluğunun küresel kapitalizmin eşitsiz gelişmesine karşı olan mücadelelerinden ve bunu gerektiren siyasi görüşten (sınıf siyasetinden) yoksun olan bir çok ilerici doğal olarak Çin'e ilgi duymaya başladı. Çin artan oranda önceki Doğu Asya başarı öykülerinde anlatılanlara benzer bir büyüme modeli izliyordu, ancak bunlardan keskin bir farkı; ani liberalizasyona direnmesiydi ve bu yüzden de, bölgesel krizleri en az hasarla atlatmışlardı.

Gerçekte, ilericilerin Çin sistemine olan beğenilerini haklı çıkarmak için ileri sürdükleri argümanlar, sol kanattaki neoliberallerin ileri sürdüklerine oldukça benzerdir ve bu, Joseph Stiglitz'in yazdığı yazıların bu kanatta büyüyen popülerliğini açıklamaktadır. İlerlemeciler de Stiglitz gibi, Çin'in devam eden ekonomik başarısına, ticaretin ve maliyenin kontrollü ve sınırlı liberalizasyonu nedeniyle güvenmektedirler. Onlar da tıpkı Stiglitz gibi, Çin'in (hükümetin sıkı bir biçimde kontrol etmeye devam ettiği) istikrarsız kısa vadeli sermaye yerine DYY'lara olan güvenini alkışlamaktadırlar. Her ikisi de aynı zamanda, Çin'in parasını devalüe etmeye karşı direncinin, Doğu Asya krizinin gerçekleştiğinden çok daha kötü olmasını engelleyen kritik bir politik karar olduğu konusunda hem fikirdirler.

Bu yolla ilerlemeciler, neoliberalizme karşı daha önceden ileri

sürdükleri ilerlemeci rekabet argümanlarını yeniden açıklayabilmek için neoliberalizmin sol kanadına ait analizleri kullanmışlardır. Çin hızla büyümekteydi ve toplumsallaşmış (devlet ve kollektif) sektör ile planlamaya sözlü de olsa bir bağlılık sürdürmüştü. Aynı zamanda Çin, merkezi gücü azaltırken, piyasa güçlerini arttırmış ve dünyanın en büyük ihracatçılarından ve üreten DYY çeken ülkelerinden biri haline gelmişti.

Bu yüzden ilerlemeci sol, sistemin sosyalist olup olmadığı konusuyla başını ağrıtmadan kendini Çin deneyimini kucaklarken bulmuştur. Bazı uzmanların Çin'in devam eden ekonomik dinamizmine olan hayranlıkları tüm "Büyük Çin" (Bugünkü Çin sınırları ile birlikte Tayvan ve Hong Kong'u da içine alacak şekilde anılan coğrafya ç.n.)[26] bölgesinde faaliyet gösteren Çin iş ağının genişlemesini bile içermektedir. Herhangi bir durumda, Çin'in devrimci mirasının önemi, güçlü bir devlet yaratmada ve ülkenin mevcut ekonomik dinamizmini ve rekabetçiliğini oluşturmadaki önemine indirgenmiştir, diğer yandan çalışan halkı ve toplulukları güçlendirmekteki potansiyeline de bir o kadar karşı çıkılmıştır. Zenginliğin ve gelirin paylaştırılması ile yaşam standardı alanlarında geçmişteki kazanımlar, Çin'in küresel kapitalist ekonomiye başarıyla eklenmesiyle ilişkilendirerek çoğunlukla yanlış bir biçimde dile getirilmektedir. Örneğin Walden Bello'nın yazdığına göre;

> *Çin'in ekonomik dinamizmi Güney'deki birçoğumuzun kaçırdığı bir olaydan ayrılamaz: 40'ların sonunda ve 50'lerin sonunda toprak ile gelir dağılımdaki en kötü eşitsizlikleri*

26) Constance Lever-Tracy, Davip Ip ve Noel Tracy, *The Chinese Diaspora and Mainland China: An Emerging Economic Synergy* (London: Macmillan, 1996); Constance Lever-Ytacy ve Noel Tracy, "The Three Faces of Capitalism and the Asian Crisis," *Bulletin of Concerned Asiam Scholars* 31, no.3 (Temmuz-Eylül 1999)

ortadan kaldıran ve 70'lerin sonunda tarım sektöründe reformlar başladığında ülkeyi ekonomik kalkışa hazırlayan bir toplumsal devrim.... Benzer şekilde Çin deneyimi, kararlı bir biçimde ulusal ekonominin kontrolünü yabancıların elinden alan bir özgürlük hareketinin gelecekteki ekonomik kalkınma hareketine kritik katkısını vurgulamaktadır. Çin devrimle doğmuş ve onlarca yıl soğuk ve sıcak savaşla sertleşmiş güçlü bir devlettir....Çin'in yabancı sermayeyle ilişkileri Güney'deki birçoğuyla kıyaslandığı zaman diğer ülkelerle olan farkı kendini göstermektedir. Pekin yabancı yatırımcılara karşı serttir ve uluslararası iş camiasıyla olan ilişkilerinde hakimiyeti elinde tutar. Yabancı yatırımcılar ise tüm kısıtlamalara karşın Çin piyasasına girmeye hala can atarlar... Önemli olan ise Çin hükümetinin yabancılardan ne istediğidir. Hükümet ulusal çıkarların peşinde koşmaya karar verdiğinde, Çin'i bizim ülkelerimizin bir çoğundan farklı kılan anlamsız olmayan bir devleti kurumsallaştırmış başarılı bir devrimci nasyonalist mücadeledir.[27]

Bu biçimde, ilerlemeci rekabetçilik düşüncesi, sosyalizm ve devrimi, insan gelişmesinin ve özgürleşmesinin başlıca aracı olmaktan çıkartıp kapitalist gelişmenin ve rekabetçiliğin ön koşulları durumuna getirmişdir. Birçok kez bu bakış açısını benimseyen bu kişiler tarafından gözden kaçırılan gerçek, yabancı yatırımcıların Çin hükümetine gösterdiği itaatin ve DYY yatırımlara uygulanan "kısıtlayıcı" şartlara uymakta gösterdikleri gönüllülüğün, büyük oranda Çin hükümetinin ucuz ve üretici emek gücünü bu yatırımcılara teslim etme niyetinden kaynakladığıdır.

27) Walden Bello, "China at 50: A View from the South," *Focus on the Global South*, 1999, http://focusweb.org/popups/articleswindow.php?id=251

Başka bir deyişle, Çin'in devrim sonrası başarılarının yüzeysel bir biçimde bugünkü kapitalist başarılarla ilişkilendirilmesi ikincisinin asıl gerekliliğine olan dikkati dağıtmaktadır: kendisini örgütleme çabalarının, kararlı bir biçimde dünyanın en otoriter devletlerinden biri tarafından engellendiği görülen güvensiz bir iş gücüne.

ÇİN HAKKINDAKİ KAFA KARIŞIKLIĞI

Çin'in hem ilericiler hem de neoliberaller tarafından benimsenmesi, Soğuk Savaş sonrası dönemde varolan analitik ve ideolojik kafa karışıklığını kanıtlamaktadır. Ne yazık ki, kapitalizmin çelişkileriyle birlikte, bir poster ülkeden diğerine sendeleme süreci sol düşünceye, egemen ideolojinin analizcilerden ve politika üreticilerden daha fazla zararlı olma eğilimindedir. En genel açıklamayla, neoliberal politik güç iktidar pozisyonunda bulunmaktadır ve olayların açıklanma biçimine egemen olabilir, bu yüzden de ideolojik olarak sol düşünceyle çatışmaktadır.

Daha spesifik bir örnek olarak da, "ilerlemeci politikalar bireysel ulusların kapitalist büyüme deneyimleri taban alınarak oluşturulabilir" varsayımını, ulusal model için art arda yapılan araştırmaların desteklemesi gerçeği verilebilir. Problem, -Marks, Lenin ve Troçki'nin onayladığı gibi- ulusal başarı öykülerinin kapitalizmin bölgesel ve küresel düzeydeki dinamikleri ve çelişkileri bütününden ayırarak anlaşılamayacağıdır. Kapitalizmin pürüzlü gelişmesi ve krizleri göz önüne alınırsa, ulusal modeller üzerinden düşünme süreci, her biri diğerinden daha sorunlu olan bir başarı öyküsünden diğerine sonsuz bir takibe dönüşür. Nihai sonuç ise, alternatif bir bakış açısını geliştirme, teorik açıklığa kavuşma ve politik yankılanmanın köklerine inme şansının bu şekilde kaybedilmiş olmasıdır.

Çin'in örnek ülke statüsüne yükselmesinin yukarıda sunulan

kısa öyküsü neoliberal ve ilerici topluluktaki genel eğilimlere odaklanmıştır. Ancak tabii ki gerçekte, ne sol ne de sağ düşüncede Çin üzerine varılan eksiksiz bir ortak görüş vardır. Burada tekrar söylenebilir ki, bir anlaşmazlığın varlığı ilericileri neoliberallerden daha çok baltalamaktadır ve zarar vermektedir.

Ülkenin serbest piyasa reformları sürecinde kat ettiği yolun uzunluğunda neoliberallerin genelde mutabık olamamalarına rağmen (bazılarına göre, kuralsızlaşma olmadan ve özelleştirmesiz hiçbir zaman yeterli olmaz) bu anlaşmazlıkları neoliberalizme, poster ülkeler ya da beklenmeyen krizlerle karşılaşan ülkeler konusunda ciddi bir manevra sahası sağlamaktadır. Çin'in şu andaki örnek ülke statüsüne rağmen, reform sürecinin tamamlanamaması ya da yolsuzluğun kökünün kazınamaması durumunda ülkeyi bekleyebilecek olası gerilemelere karşı neoliberal uyarıları bulmak pek zor değildir. Bu sırada neoliberallerin Çin'in reform deneyimini, ülke ekonomisini tamamen piyasalaştırmayan Küba'yı eleştirmek için kullandıkları görülmektedir.[28] Eğer Çin'de işler kötü giderse, başka serbest piyasa başarı öyküleri Küba ve diğer "geri kalmış" ülkelerle kıyaslanabilmek için her zaman bulunabilir.

Bununla birlikte işçi topluluğuna odaklanmış bir ekonomi yaratılması yolunda radikal bir değişiklikle ilgilenenler için, kollektif değerler, bakış açıları ve stratejilere dair farklı kavrayışlar gibi olası analitik anlaşmazlıkların büyük siyasi maliyetlere neden olmadan çözülebilmesi olası değildir.. Her şeye rağmen, statükonun savunucuları için tam tersi doğru iken ilericiler için, açık ve tutarlı değerleriyle, bakış açıları ve stratejisiyle güven ve-

28) *Cuba in Transition*: Volume 9, Ninth Annual Meeting of the Association for the Study of the Cuban Economy, 1999'den Castaneda ve Montalvan, "The 'New' Cuban Economic Model": Roger R.Betancourt, "Cuba's Economic 'Reforms': Waiting for Fidel on the Eve of the Twenty-First Century,"

ren bir hareketin inşa edilmesi gereklidir. Söz konusu statüko savunucuları için, kitlelerin siyasi seferberliğinin bitmesi olumlu bir durumdur ve bir başarı hikayesinden diğerine çabuk geçişler bu seferberliğin sonunu teşvik etmeye yarar.

Sonuç olarak biz, sadece Çin'i bir kalkınma modeli olarak gören bu ilericilerle (sosyalist olan ya da olmayan) aynı düşünceyi paylaşmamakla kalmıyoruz, aynı zamanda bu durumda gerçekleştirdikleri oluşumun daha ciddi bir sorunu dışa vurduğunu düşünüyoruz: -Bizim inancımıza göre- kapitalizmi anlamak ve onun yerine geçebilecek hareketi kurmak için en verimli çerçeveyi sunan Marksizm'in bu ilerici topluluk tarafından genel reddini. Bu yüzden, Çin üzerine gerçekleşen uğraşımız, bir ülkenin deneyimi üzerine akademik tartışmadan çok daha fazlasını ifade etmektedir: dünyayı dönüştürmemiz için gerekli bir teorik bir berraklık ve stratejik bir bakış açısı geliştirmek.

ÇİN'İN EKONOMİK DÖNÜŞÜMÜ

Çin Komünist Partisi liderleri piyasa sosyalizmi reformlarını 1978'de açıkladıklarında, ülkedeki ekonomik durgunluktan ve Mao döneminde üretimin ve planlamanın aşırı merkezileştirilmesi şeklinde oluşan devlet sisteminin neden olduğu israftan kaynaklanan kalkınma sorunlarının aşılması gerektiğini savunuyorlardı. Hızlı büyüme ve endüstriyel dönüşüm, Çin içinde ve dışında soldaki bir çok kişiyi; sürdürülebilir bir büyümenin, malların ve hizmetlerin eşitlikçi bir temelde dağıtımının ve ekonomik karar alma mekanizmasına demokratik bir katılımın sağlanması için piyasa sosyalizminin çekici bir araç olabileceği konusunda yüreklendirmişti.

Ancak, soldaki bir çok kişinin umuduna rağmen bizim iddiamız, Çin'deki piyasa sosyalizmi reform sürecinin ülkeyi yeni bir sosyalizm biçimine değil, büyük oranda hiyerarşik ve insanlıktan uzak bir kapitalizm formuna götürdüğüdür. Bu bölümde

sosyalizmi yeniden canlandırabileceği düşünülen bir reform sürecinin yirmi yıldan az bir sürede nasıl ve neden kapitalist bir restorasyonla sonuçlanabildiği sorusuna cevap arayacağız.

Bu soruya verilecek kolay bir cevap, ayrıcalıklarını kaybetmekten korkan parti elitlerinin bu süreci tetiklediğidir. Bu cevaba göre parti elitleri, değişimle ilgili popüler bir taleple karşılaşarak, ülkenin zenginlikleri üzerinde daha güvenli bir kontrol sağlamalarına imkan verecek bir reform süreci aramışlardır ve bu onların deneme yanılma yoluyla kapitalizmi "Çin karakteristiği" ile kucaklamalarına neden olmuştur.

Parti elitlerinin devam eden kapitalist restorasyon sürecinden kazançlı çıktıklarına dair oldukça az şüphe olduğu açıkken, biz bu sonucun basit bir açgözlülük akabinde gerçekleştiğine inanmıyoruz. Aşağıda da ileri sürdüğümüz gibi, Çin'deki kapitalist restorasyon bir anlamda da reform sürecinin kendisi tarafından yaratılan yapısal çelişkilerin sonucudur. Her ülkenin deneyimi spesifik tarihsel faktörler tarafından şekillenirken, ve bu yüzden benzersizken, Çin deneyimini anlamanın dünyanın her yerinden sosyalistler için önemli dersler sunduğuna inanıyoruz. Daha açık olarak Çin deneyiminin, piyasa sosyalizminin işçilerin güçlenmesinin istikrarlı ve ilerlemeci bir biçimi olarak varlığını sürdürebilir olduğu iddiasına karşı güçlü bir tezi temsil ettiğine inanıyoruz.

MAO SONRASI EKONOMİK REFORMLARIN TARİHSEL İÇERİĞİ

Mao yönetimindeki Çin, sosyalizmi inşa etmek için; ağır sanayiye önem veren, ekonomik planlamayı merkezileştiren, üretim araçlarını devlet mülkiyetine alan ve siyasi ve kültürel hayat üzerinde parti kontrolünü ön gören bir strateji izlemiştir. Çin devrimi ve sonrasındaki devlet politikaları, ülkede yabancı hakimiyeti ile kırda feodal ilişkileri sonlandırmada ve Çin'in çalışan ke-

simleri için tam istihdamı, temel toplumsal güvenliği ve genel eşitliği sağlamada başarı sağlamıştır.[1]

Ancak, bu geniş ve önemli başarılar büyük toplumsal maliyetleri doğurmuştur. Büyük İleri Sıçrayış (1958-1961) ve Kültür Devrimi'nin (1966-76) neden olduğu büyük değişiklikler önemli derecede toplumsal istikrarsızlık ve yaşam kaybını da içermektedir. Kentlerdeki işçiler partinin, endüstriyel demokrasinin uygulanmasına karşı direncinden ve işletme yönetimlerinde işçilerin daha fazla rol almasına muhalefetinden dolayı büyük hayal kırıklığına uğramışlardı. Tek yasal sendika federasyonu olan All China Federation of Trade Unions"un hiçbir faydası yoktu. Partinin sıkı denetimi altında çalışan bu kuruluşun ana görevi üretimin devamını ve emek disiplinini sağlamaktı.[2] Yüksek ücretler ve daha fazla örgütlenme ve özgürlük istemiyle yapılan grevler 1949-52, 1956-57 ve 1966-67'de gerçekleşmişti.[3] Jackie Sheehan bu faaliyetlerin altında yatan örgütsel çaba ve siyasi yönlendirme hakkında şöyle fikir belirtmektedir:

> *1957 ilkbaharının sonlarında, Yüz Çiçek kampanyasının ve evvelsi yıl boyunca meydana gelmiş olan sanayideki kargaşa dalgasının en ateşli zamanlarında parti yetkilileri....sadece bireysel hoşnutsuzluklarla değil bazı işçilerin organize kolektif direnişiyle de karşılaşıyorlardı. Özerk sendi-*

1) Stephen Andors, *China's Industrial Revolution: Politics, Planning, and Management, 1949 to the Present* (New York: Pantheon Books, 1977); John G.Gurley, *China's Economy and the Maoist Strategy* (New York: Monthly Review Press, 1976); E. L. Wheelwright ve Bruce McFarlane, *The Chinese Road to Socialism, Economics of the Cultural Revolution* (New York: Monthly Review Press, 1970).

2) Craig R. Littler ve Martin Lockett, "The Significance of Trade Unions in China," *Industrial Relations Journal* 14, no.4 (1983); Seung Wook Baek, "The Changing Trade Unions in China," Journal of Contemporary Asia 30, no.1 (2000).

3) Jackie Sheehan, *Chinese Workers, A New History* (New York: Routledge Press, 1998).

kalar kurulmuştu ve çoğu zaman "ücretlerden yakınma cemiyetleri" olarak adlandırılıyorlardı. Bu grupların bir çoğu sadece bir işletmeyle sınırlıyken, bazı işletmeler ve bölgeler arasında bağlantı ve faaliyet işbirliği de vardı... İşçiler yaşadıkları zorlukların büyük oranda, bireylerin ve yönetimlerin davranışları üzerindeki ulusal bazda alınan kararlardan kaynaklandığını ve artık ücret oranlarından çıraklık süresinin uzunluğuna kadar her şeyin endüstriler ve bölgeler boyunca düzenlendiğini biliyorlardı. Bu yüzden de, "öfkelerinin büyük çoğunluğu fabrikadaki, hükümetteki, Parti'deki ve sendikadaki yöneticileri hedef almaktadır."[4]

Ekonomik, siyasi ve toplumsal olaylarla ilgili yaygın memnuniyetsizlik eğilimînin artması en nihayetinde 5 Nisan 1976'da Tiananmen olaylarına neden olmuştur. Olaydan bir gün önce, geleneksel bir cenazeye saygı gününde, yarım milyon Çinli (bir önceki Ocak ayında ölen) Zhou Enlai'ın anısına Tiananmen Meydanı'na çelenkler ve şiirler bırakmıştı. Zhou, Kültür Devrimi sırasında Kızıl Muhafızlar tarafından (bazı kurbanlarını savunduğu gerekçesiyle) eleştirildiği için, Çin hükümeti bu olayı politikalarına yöneltilen bir eleştiri olarak yorumladı. Parti, "meydandan çelenkleri bir gecede kaldırttı ve bu ertesi gün halk arasında yaygın acıya ve huzursuzluğa neden oldu. Sonuç olarak gerçekleşen harekette kendi işyerleri çevresinde örgütlenmiş işçiler hakimiyet sahibiydi. İşçiler ikiyüzlülük, eşitsizlik ve kayırmacılık gibi konularda partiyle uyuşmayan görüşlerini açıkladıklarında hükümetin tepkisi de en az işçiler kadar acımasız oldu" [5]

4) age,69; Elizabeth J.Perry, "Shangai's Strike Wave of 1957," *China Quarterly*, no.137, aktaran Sheehan, sf. 69

5) Tim Pringle, "Summary of Chinese Labor Movement Since 1949." *China Labor Bulletin*, 17 Agustos 2001

Bu yüzden, devrimin inkar edilemeyecek başarılarına rağmen, Mao 1976 yılının Eylül ayında öldüğünde Çin toplumu, yaşam standardında sağlam ve güvenli bir artışın ya da ekonomik ve siyasi yaşamları üzerinde demokratik bir kontrol sağlamanın oldukça uzağındaydı. Bu yüzden Mao'nun ölümü Çin toplumuna, önceki çabalarını yeniden değerlendirmek, yeni başlangıçlar şekillendirmek ve sosyalizmi yeniden inşa etmek için önemli bir fırsat vermiştir.

Kültür Devrimi boyunca Mao tarafından "kapitalist yolcu" olmakla eleştirilen Deng Xiaoping, kurnaz bir siyasi stratejist olduğunu kanıtlamıştır. Deng, Mao sonrası döneminin belirsizliklerinin avantajlarını kendi deyimiyle "birlik ve istikrar" söylemiyle kendisini yeniden eski konumuna getirmek için kullanacak kapasitedeydi.[6] 1978'in sonlarında, Çin'in kalıcı lideri konumuna gelerek Mao'nun yerini almıştı.

Sözlü olarak sosyalizme olan bağlılığını belirterek Deng, kendisinin ve dostlarının piyasa sosyalizmi dedikleri sistemi yaratmanın peşindeydi. Onlara göre Mao ülkeyi, politikalarının çok fazla ideolojik olması ve nesnel koşulların bilimsel algılamasını gerçekleştirememesi nedeniyle kasvetli bir ekonomik durumda bırakmıştı. Deng ve arkadaşlarına göre ülkede piyasa sisteminin başlangıcı için gerekli olan üretici güçlerin inşasına yardımcı olmak partinin en ciddi göreviydi. Sadece piyasa güçleri, Çin'de varolan durgunluğun üstesinden gelebilir ve sosyalist üretim ilişkilerini geliştirme süreci için gerekli ekonomik ilerlemeyi sağlayabilirdi.[7]

---

6) Cliff DuRand, "The Exhaustion of Developmental Socialism: Lessons From China," *Monthly Review* 42, no.7 (Aralık 1990): 13.

7) Trini Leung Wing-yue, *Smashing the Iron Rice Pot: Workers and Unions in China's Market Socialism* (Hong Kong: Asia Monitor Resource Center, 1988), sf. 3-4

Gerçekte, 1970'lerin sonunda Çin ekonomisi, özellikle sanayide, bir enkaz olma halinden oldukça uzaktı. Örneğin 1952 ile Mao döneminin sonu arasında, sanayi üretimi yıllık 11.2 oranında artmıştı. Kültür Devrimi boyunca da (1966-1976), üretimde meydana gelen kesintilere rağmen, sanayi üretimi yıllık yüzde 10'un üzerinde bir oranda büyümeye devam etmişti.[8] Daha da öte, bu başarılar oldukça küçük bir dış yardımın varlığında gerçekleşmişti. Gerçekte, 1950'ler boyunca Sovyet yardımının dışında, Çin oldukça düşmanca bir ekonomik ortamla yüzleşmek durumunda kalmıştı. Sonuç olarak Çin, 80'li yıllara dış borçsuz giren birkaç dünya ülkesinden biriydi.

Öte yandan tarımdaki gelişme başarılı olmaktan oldukça uzaktı. Örneğin, yiyecek üretimi nüfustaki artışa ancak yetebiliyordu. Maurice Meisner'ın açıkladığı gibi:

> *Kırsal alanda yaşam standartları, oldukça kötü bir üretim üzerine yıllık %1'lik ortalamanın altında bir büyümeyle Mao döneminin son yirmi yılı boyunca neredeyse sabit kalmıştır. Brüt değer olarak sanayi üretiminin artışı 1952'den 1975'e kadar geçen süre içinde 10 kat artmışken, tarımsal üretim ancak 2 kat artabilmiştir. Bu artışa bile ancak tarımsal işgücündeki büyük artış sonucunda ulaşılabilmiştir.*[9]

Bu kötü sicile yol açan nedenler arasında tarım kesimine yapılan yetersiz yatırım, ağır sanayiyi desteklemesi için tarım ürünlerinin ticaretinde gerçekleştirilen kaynak aktarımı ve genel ola-

---

8) Maurice Meisner, *The Deng Xiaoping Era: An Inquiry into the Fate of Chinese Socialism, 1978-1994* (New York: Hill and Wang,1996); 189; Mobo C.F. Gao, "Debating the Cultural Revolution, Do We Only Know What We Believe?," *Critical Asian Studies* 34, no.3 (Eylül 2002), sf. 424-25

9) Meisner, *The Deng Xiaoping Era*, sf. 192

rak komün sistemi altındaki tarım yönetiminin otoriter ve esnek olmayan karakteri sayılabilir.[10] Ancak aynı zamanda, Çin çiftçisi komün sistemi sayesinde; sağlık hizmetlerinde, barınmada, eğitimde ve sosyal güvenlikte anlamlı ilerlemeler elde etmiştir. Bundan başka, "1949'dan önce var olan zenginliğin aşırı kutuplaşması ortadan kalkmıştır."[11] Üretim kategorilerinin kemdisiyle bile Çin tarım sektörü, birçok üçüncü dünya ülkesinden daha iyi performans sergilemiştir. Mark Selden belirttiği gibi "1977'de Çin [Hindistan'dan] yüzde 30-40 daha fazla yiyecek üretmiştir ve bunu yine Hindistan'a göre %14 daha az ekilebilir arazi üzerinde başararak, bu ülkeden %50 daha fazla nüfusu arasında çok daha eşit bir biçimde paylaştırmıştır."[12]

Yine de Mao döneminin sonlarında Çin ekonomisi, ancak yeni devlet politikalarının benimsenmesiyle başa çıkılabilecek ciddi ve büyüyen sorunlarla yüzleşmekteydi. Ekonominin büyüyerek daha karmaşık bir hale gelmesiyle ekonomik planlama; aşırı merkezi ve toplumun ihtiyaçlarına verimli bir şekilde cevap vermekten uzak bir duruma gelmişti. Ekonomide bazı mallarda fazla, bazılarında ise yetersiz üretimden; verimsiz taşıma ve dağıtımdan ve üretilen malların düşük kalitesinden kaynaklanan sorunlar mevcuttu.

Aynı zamanda, üretkenliğin düştüğü ve üretim artışlarının ancak daha büyük sermaye yatırımlarıyla ve artan endüstriyel emek gücüyle sürdürülebildiği sanayi üretiminin organizasyonunda da bazı problemler vardı. Fabrikalar, işçilerin birçok durumda üretken olmayan faaliyetlerde çalıştırılması anlamına gelen ömür boyu istihdam koşullarıyla işçileri işe alıyordu. Ücret-

10) Eva Cheng, "China: Is Capitalist Restoration Inevitable?", *Links*, no.11 (Ocak-Nisan 1999): sf. 61

11) age, sf. 60

12) Meisner, *The Deng Xiaoping Era*, sf. 193'de aktarıldığı şekliyle.

ler ulus genelinde belirlenmiş ve 1956 yılı baz alınarak dondurulmuştu. Ek olarak işçilere üretim süreci üzerinde hakimiyet kurmaları ve bu süreci gerekliliklere göre şekillendirmeleri için oldukça az fırsat ve cesaret verilmişti.

Ekonomi aynı zamanda çok fazla kaynağın hafif sanayi ve tarımdan ağır sanayiye kaydırılmasına neden olan bir yatırım dengesizliğinden muzdaripti. Bu strateji doğrultusunda çiftçilerin üretimlerine oldukça düşük fiyatlar ödeniyor ve bu üretimlerini devlete zorunlu olarak transfer etmek zorunda kalıyorlardı. Sanayi işçileri de tüketim mallarından mahrum bırakılıyordu.

Sistemi sarsarak iyileştirme denemesi olan Kültür Devrimi'nin üretimin, yatırımların ve teknolojik gelişmenin kesintiye uğramasına neden olacak kadar olumsuz sonuçları vardı. Bu hareket, işçilerin ortak örgütlenmelerini güçlendirmeye onay vermek yerine yukarıdan yönetilen sabit kampanyalarla oyalanmalarına, ve bu şekilde toplumsal ve ahlaki taleplerde bulunma motivasyonlarının azalmasına neden olmuştu. Daha sonra hiyerarşik parti kontrolünün üretimde ve toplumun tüm kademelerinde uygulanmaya çalışılması bu gelişmeleri takip etti.[13] Örneğin, Kültür Devrimi'nde sendikal faaliyetler temel olarak askıya alınmıştı. 1970'lerin sonlarında yeniden aktif hale geldiklerinde ise, faaliyetleri üzerinde daha büyük parti kontrolünü sağlamak için yeniden örgütlenmişlerdi.[14]

---

13) DuRand, "The Exhaustion of Developmental Socialism," 11-3. Kültür Devrimi boyunca aynı zamanda önemli kazanımlar da vardı. Örneğin, tıpta önemli gelişmeler vardı; çiftçiler sağlık bakımı sağlayıcıları olarak eğitildiler ve geleneksel tıbbın kullanımında önemli ilerlemeler kaydedildi. Resim sanatında, müzikte ve tiyatroda yeni gelişmeler üreten kültürel faaliyetlere de katılımlar büyüdü. Benzer şekilde, kitaplarda, magazinlerde ve gazetlerde de bir patlama vardı. "Örneğin, bir hesaba göre, laobaixing [sıradan halk] onbin türden fazla broşür ve gazete Kültür Devrimi boyunca Çin'de yayınlandı." Bakınız Mobo C.F. Gao, "Debating Cultural Revolution, Do We Only Know What We Believe?," sf. 428

14) Malcolm Warner, "Industrial Relations in the Chinese Factory," *Journal of Industrial Relations*, 29,no.2 (Haziran 1987): sf. 220

Kısaca, sistem körelmekte, çiftçilerin ve işçilerin memnuniyetsizliği de artmaktaydı. İşçiler ile çiftçilerin daha etkin karar alma ve planlama yapılarını yaratmaları güçlendirilmeliydi. Çin'in geçmişteki başarılarının üzerine bir yeni bir yapı kritik bir ihtiyaçtı. Diğerleri arasında bu, ortak çalışan işçilerin koşullar ve emeklerinin üretimi üzerinde dolaysız kontrolünü arttırmak için, ekonomi ile devlet karar alma mekanizmasının yeniden yapılandırılması ve desantralizasyonu anlamına gelmekteydi. Ne yazık ki Mao sonrası hükümetin halkın değişim isteğine verdiği yanıt, bahsedilen bu yol olmadı.

MAO SONRASI REFORM DÖNEMİ

Deng tarafından yönetilen parti, ülkenin üretici güçlerini geliştirmenin ve yeni sosyalist üretim ilişkileriyle daha fazla deney yapılmamasının Çin'in ekonomik problemlerini çözmek için gerekli olduğunu ileri sürüyordu. Ve Deng'e göre, üretici güçleri geliştirmenin en iyi yolu piyasaları daha fazla kullanmaktı. Bu düşünceye göre piyasalar, merkezileşmiş karar alma mekanizmasının neden olduğu önceki sorunların üstesinden gelmeye yardımcı olacak ve emek de dahil olmak üzere, üretim kaynaklarının daha verimli kullanılmasını sağlayacaktı. Ön görülen sonuç daha hızlı büyüme, teknolojik ilerleme ve tüketimde ve tüketici refahında sürekli bir artıştı.

Çin ekonomisinin piyasalaştırılması partinin kararıydı. Çin'in ekonomik ve toplumsal sorunlarını piyasa güçlerinin kuvvetlendirilmesi yoluyla çözmeyi talep eden hiç bir kitle hareketi yoktu. Robert Weil'in açıkladığı gibi;

> *"Piyasalar" Çin halkına hükümet emri olarak zorla kabul ettirildi, özellikle Mao'nun liderliği altında geliştirilen tarım komün sisteminin yerine bireysel aile sözleşmesi sisteminin*

gelmesi için bu komünlerin güç yoluyla dağıtılması ve ortak kamu refahı sosyalist biçimlerinin iptalinin devlet işletmelerine, üniversitelerine ve toplumun diğer tüm kurumsal merkezlerine aynı biçimde şiddetli ve çabucak dayatılması olaylarında olduğu gibi.[15]

Göreceğimiz gibi, piyasalaşma sürecinin başlaması bir parti kararı olsa da, piyasanın gerekliliklerinin bir süre sonra kontrol edilemez olduğu ortaya çıkmıştır. Reform sürecindeki her aşama, ancak kapitalist ekonomi politiğin daha da güçlenmesine neden olan piyasa güçlerinin daha da genişlemesiyle çözülebilecek yeni gerilimler ve çelişkiler oluşturmuştur. Bu yüzden süreç reformcuların iddia ettiği gibi "kapitalizmi sosyalizmi inşa etmek için kullanmak" yerine piyasa ekonomisinin "sosyalizmi, kapitalizmi inşa etmek için kullanması" durumuna gelmiştir.[16]

REFORM SÜRECİ : I. AŞAMA (1978-83)

Piyasa güçlerinin daha fazla kullanılması Aralık 1978'de Çin Komünist Partisi'nin 3.Oturum'u sırasında, "sosyalist modernizasyona tarihsel bir geçiş"i sağlamanın anahtarı olarak sunulmuştur. Parti, bölgesel düzeyde ve eyalet düzeyinde planlama organlarına daha fazla yetki ile devlet firmaları yöneticilerine üretimi örgütlemeleri için daha fazla güç vermeyi ve üretimin daha çeşitli biçimlerini (kooperatif ve özel) cesaretlendirmeyi savunmuştur. Partinin resmi açıklamalarına göre merkezi planlama hala, ekonomik faaliyetin genel yapısını ve yönünü şekillendirecekti ancak yeni büyüme artık büyük oranda yeni güçlenmiş ekonomik aktörlerin faaliyetleri tarafından organize edilecek ve

15) Robert Weil, *Red Cat, White Cat: China and the Contradictions of "Market Socialism"* (New York: Monthly Review Press, 1996): sf. 13
16) age, sf. 230

sağlanacaktı. Bu yeni yaklaşımı alttan destekleyen ve tutarlılığını sağlayan anahtar öğe piyasaların yaratıcı ve esnek bir biçimde kullanılması olacaktı. Devlet firmaları ve yerel hükümet organları, kâr peşinde koşma özgürlüğü için motive edildiler ve bu şekilde piyasa güçlerinin, bu kişilerin bireysel kararlarının halkın ihtiyaçlarına ve partinin genel planının gereklerine yanıt vermesini sağlayacağı farz edildi.

Reformlar öncelikle 1979 yılının başlarında seçilmiş kentsel alanlarda uygulanmaya başlandı. Piyasa sosyalizmini sağlamak için devlet çabalarının merkezinde, bir emek piyasasının yaratılması bulunuyordu. "Emek kaynaklarını" serbestçe kullanma özgürlüğü olmadıkça yöneticiler üretimi, piyasa sinyallerine göre ve dolayısıyla ekonominin toplam verimliliğini ve üretkenliğini artıracak şekilde rasyonelce yeniden yapılandıramazdı. Hükümet bu politikanın Çin Devrimi'nin önemli bir kazanımını baltaladığını anladığı için emek piyasası reformunu seçilmiş firmalardaki yöneticilere, ömür boyu istihdam kontratlarını iptal etme, işçileri disipline etme ve hatta bazı verimsiz firmaları kapatma gücünün verildiği bazı pilot bölgeler yoluyla uygulamaya çalışmaktaydı.

1983'de devlet, düzenli devlet işçilerinin yararlandığı hiçbir iş güvencesinden ve refah uygulamalarından yararlanmadan istihdamın sınırlı bir zamanı kapsayacağı anlamına gelen, sözleşme temelli yeni işçi alımının emrini vermekle büyük bir adım attı.[17] "Nisan 1987'de Çin devlet işletmelerinde çalışan 7.51 milyon sözleşmeli işçi bulunmaktaydı ve bu rakam sanayi işgücünün yaklaşık %8'ine karşılık geliyordu." ve ek olarak 6 milyon devlet işletmesi çalışanı "sözleşmeli işçi olmalarıyla sonuçlanacak bir çalışma reformuyla" karşı karşıya gelmişti.[18] Sözleşmeli

17) Leung Wing-yue, *Smashing the Iron Rice Pot*, sf. 59-62
18) age, sf. 61

emek sisteminin açık bir sonucu sanayi işçi sınıfının içindeki eşitsizliğin ve bölünmüşlüğün artması oldu.

Seçilen bazı devlet firmalarına aynı zamanda plan hedeflerini karşıladıktan sonra hükümet tarafından düzenlenmiş fiyatların üzerinde mal satmak ve üretmek için izin verilmişti. Ek olarak, büyük devlet işletmeleri karlarından bir kısmını yatırım ve ikramiye için elinde tutabiliyordu.[19]

Özel sektör de reform sürecinin bir parçası olarak yeni teşvikler elde ediyordu. Öncelikle, özel işletmeler yedi aile üyesi ve "çırak" çalıştırabiliyorlardı. Ancak bu sınır oldukça az uygulanmıştı ve 1987'de tamamen iptal edildi. Özel sektör işgücü 1987'de 240.000 kişiden, 1981'de 1.1 milyona, 1984'de 3.4 milyona ulaşmıştı.[20]

Devlet eşzamanlı olarak kentteki kollektif firmaların büyümesini teşvik etmişti. Bu teşvik, hafif tüketim malı üreten bazı büyük sanayi işletmelerini, geleneksel el yapımı malları üreten küçük sanayi işletmelerini ve göreceli olarak büyük perakende ve hizmet şirketlerini içeriyordu. Öncelikle devlet sektörüne bağlı olsa da kentsel kollektiflerin bir çoğu gerçekte; destekler, krediler ve vergi muafiyetlerinden yararlanmak için "kırmızı şapka" giymiş özel firmalardı.[21] Kollektif işçiler, işletmenin ortak sahibi olmaktansa tamamıyla ücretli işçilerdi. Daha da öte, devlet işçilerinin yararlandığı avantajlardan ve iş güvencelerinden mahrumdular ve genel olarak devlet işçilerinden daha az ücret alıyorlardı. Tablo 3, 1980'lerin ortalarında kentsel kollektiflerin imalat sanayinde ve yerel ticaret sektöründeki toplam istihdamda önemli bir paya sahip olduğunu göstermektedir.

---

19) Cheng, "China: Is Capitalist Restoration Inevitable?" sf. 53-4

20) Meisner, *The Deng Xiaoping Era*, 265,269

21) Cheng, "China: Is Capitalist Restoration Inevitable?" sf. 47

Bu başlangıç adımlarına rağmen, devlet işletmeleri hakim pozisyonda kalmış ve devlet planlaması bu ilk dönem boyunca bir çok ekonomik faaliyeti yönetmeye devam etmiştir. Örneğin, 1980'lerin ortalarında devlet işletmeleri hala tüm kent işçilerinin yaklaşık %70'ini istihdam etmekteydi. Her şeye rağmen, tablo 3'de de gösterildiği gibi bu, 1978'deki %78'lik kent istihdamı payından önemli bir azalmayı temsil etmektedir. Devlet işletmelerinde istihdamdaki bu göreceli azalma özellikle yerel ticaret sektöründe görülmekteydi.

Daha da önemlisi, reform sürecinin en başlarında bile, devlet çok uluslu yabancı şirketleri ülkeye çekmeye büyük önem vermiştir. Yabancı firmaların, partinin teşvik etmeyi umduğu kapitalist tabanlı piyasa prensiplerini uygulamak ve bu politikalara meşruiyet kazandırmak için en iyi araç olarak görülmesi, bunun en önemli nedenlerinden biridir. Parti devlet işletmelerinin bir anda karlarını azamileştiren firmalara dönmelerini bekleyemezdi. Yöneticilerin ve işçilerin piyasa süreciyle ilgili oldukça az tecrübeleri vardı ve birçoğunun farklı nedenlerden dolayı bu sürece karşı olmaları beklenebilirdi. Diğer yandan yabancı firmaların örgütlenmelerinde ve ekonomik faaliyetlerini yönlendirmelerinde büyük serbestlikleri olabilirdi ve bu yüzden modele hizmet edip, yerel üretim ilişkilerinin istenilen yeniden yapılandırılmasını cesaretlendirebilirdi.

Bu yüzden 1979'da Deng, "açık kapı" politikası olarak adlandırdığı, Guangdong ve Fujian bölgelerindeki güney sahilleri boyunca yabancı yatırımcılar için dört özel ekonomi bölgesi oluşturma projesini başlatmıştır. Yabancı yatırımların, piyasa ekonomisinde nasıl çalışılabileceğini öğretebilmek için hizmet eden "okullar" olarak, yeni işler yaratacağını ve yeni teknoloji getireceğini ileri sürmüştür. Bu bölgeler önemli ölçüde geliştirilmişlerdir, ancak yabancı yatırım çekmekte ilk başlarda çok fazla ba-

şarılı olamamışlardır. 1983'de DYY girişini cesaretlendirme denemesinde, Çin devleti yabancı yatırımı, sadece risk ortaklığıyla sınırlandıran düzenlemeleri hafifletmiş ve tamamıyla yabancıların sahip olduğu firmalara izin vermeyi kabul etmiştir.

Kentlerde reform sürecinin ilk etkilerinden biri artan fiyatlar olmuştur. Devlet firmaları, satışlarını daha yüksek fiyatlardan işlem yapabilecekleri düzenlenmemiş piyasalara kaydırmaya başlamışlardır. Özel üreticiler de aynı yolu takip etmişlerdir. Bunun sonucu, resmi olarak fiyatlar 1979'da %6, 1980'de %7 artmıştır. Gerçek enflasyon ise çok daha fazla gerçekleşmiştir. Bu enflasyon devlet işçilerinin ücretlerinin gerçek değerini düşürmekteydi ve bu yüzden devlet, işçilerin reformlara olan muhalefetini engellemek için, devlet işletmelerine ücretleri yükseltebilmeleri amacıyla ek fonlar sağlamıştır. Ekstra harcamalar devlet bütçesinin açık vermesine neden olmuş ve 1981'de devlet 1950'lerin başından beri ilk defa, fonlarını yükseltmek için devlet tahvili piyasaya sürmüştür.[22]

Bazı devlet işletmelerinin kapatılması kadar, bu işletmelerde devlet tarafından dayatılan emek düzenlemeleri de işsizliğe neden olmuştur. Devlet bu probleme faaliyetleri devlet kaynaklarına dayanmadığı için özel ve kollektif işletmelere olan desteğini yoğunlaştırarak cevap vermiştir.

1981'de toplumsal ve ekonomik istikrarsızlık korkusu yaratan enflasyon ve iş değişikliklerine karşı emeğin direnmesi sonucu devlet, kentlerdeki reform çabalarına geçici bir duraklama getirmeye karar verdi. Bu şekilde ekonomik faaliyetler yavaşlatılmış ve devlet işletmelerinin aktiviteleri üzerinde, özellikle de satış ve fiyatlandırma kararları üzerinde merkezi kontrol yeniden başlatılmıştır.

---

22) Meisner, *The Deng Xiaoping Era*, sf. 263

Kırsal ekonomide reformlara girişmek üzere devletin çabaları kentte reformların başlamasından çok da uzun bir süre sonrasına rastlamamıştır. Hükümetin amacı piyasa tabanlı reformlar yoluyla tarımsal üretimi arttırmaktı. 1979 ilkbaharında hükümet, merkeze iletilmesi gereken zorunlu tahıl için ödediği fiyatı %20, ve kota üzerine merkeze satılacak tahıl için ödediği fiyatı %50 arttırdı. Aynı zamanda diğer tarımsal ürünlerin fiyatları da yükseltildi.[23] Artı olarak, kırsal piyasa üzerindeki kısıtlamalar azaltıldı ve komünler içinde kişilerin sahip olabilecekleri özel arsaların büyüklüğüne dair yasal sınır genişletildi.[24]

1980 Eylül'ünde, hükümet reform sürecinde bir başka büyük adım attı: tarımsal üretimin dekollektivizasyonunun emrini verdi. Dekollektifleşme süreci komün tabanlı sistemin aile tabanlı hane halkı üretim sistemiyle yer değiştirmesini içeren bir dizi girişimi içermekteydi. 1983 yılından itibaren tüm çiftçi ailelerinin yaklaşık 98'i kollektif araziyi, piyasada satmak üzere tarımsal ürün üretmek için kullanarak yeni sistemin mantığına göre çalışıyordu. Teoride toprak hala kamu mülkiyetindeyken, gerçekte bu toprağın kullanımı için sözleşme yapmış olan ailelerin özel mülkiyeti haline gelmişti.[25] 1983 ve 1984'de duyurulan yeni hükümet düzenlemeleri, bu sözleşmeli topraklarda üretim için ücretli işçi çalıştırmaya ya da toprağı başka çiftçilere kiralamaya müsaade ediyordu. 1980'lerin sonunda sözleşmeli toprağın sahibi toprağı kiralamak, satmak ya da miras bırakmak konularında tüm haklara sahipti.

Komün sisteminin ortadan kalkması aynı zamanda siyasi ve ekonomik gücün yeni hükümet birimlerine transferine neden olmuştur. 1982 Aralık'ındaki yeni anayasa, komünlerin sahip

23) age, sf. 221
24) Cheng, "China: Is Capitalist Restoration Inevitable?" sf. 61
25) age, sf. 61

olduğu siyasi ve idari güçleri yeni oluşturulan köy ve kasaba hükümetlerine vermiştir. Bu hükümetler aynı zamanda köy ve kasaba işletmeleri (KKİ) olarak yeniden yapılandırılacak olan komünlerin endüstriyel varlıklarının mülkiyetini de üzerlerine almışlardır.

Çin reform stratejisinin, özellikle Çin dışındaki ilericiler için en büyük çekiciliklerinden bir tanesi, KKİ'lerin yükselişidir. Devlet sosyalizmi üzerine soldan gelen eleştiriler devlet işletmelerinin yukarıdan aşağıya yönetimi ile aşırı merkeziyetçi kontrolün demokratik olmayan ve savurgan sonuçları üzerine yoğunlaşmıştır. KKİ'ler kollektif örgütlenmeleriyle ve piyasa tabanlı yapılarıyla, umut verici bir organizasyon biçimi olarak görülmektedirler.

KKİ'lerin sayısı, 1987'de 1.5 milyondan 1993'de 25 milyona çıkarak oldukça hızlı bir biçimde artmıştır.[26] 1993'de KKİ'ler 123 milyon işçiyi istihdam etmekteydi ve bu sayı 1978'de sadece 28 milyondu. (bakınız Tablo 4) Ancak, bu işletmeler hiçbir zaman işçilerin güçlenmesi ve sosyalizmin ilerlemesi için bir araç olarak işlev görmemişlerdir. Gerçekte, çok azı işçilerin karar aldığı kollektiflerdi; bir çoğu "maske takmış özel işletme"lerdi.[27] Bir çok durumda tek bir yerel hükümetin liderleri, istedikleri yöneticileri atayarak ve kazançların tahsisini yönlendirerek bu firmaları yönetmektedir. Bazı durumlarda ise gerçekten, yönetim kurulu üzerindeki hakimiyetleri yoluyla yabancı sermayenin kontrolünü sürdürdüğü ortaklıklar söz konusudur. Bu işletmelerin İflas etmeleri mümkündür. Yönetimin istediği gibi işe

26) *Socialist Register 1997*: "Rutless Criticism of All That Exists" (New York: Monthly Review Press, 1997) ed.Leo Panitch'den Gerard Greenfield ve Apo Leong, "China's Communist Capitalism: The Real World of Market Socialism,", sf. 107

27) Cheng, "China: Is Capitalist Restoration Inevitable?", sf. 53

alma ya da işten kovmaya yetkisi olmasıyla birlikte birçok işçinin geçici statüsünde olması oldukça yaygın görülen bir durumdur.[28]

Tüm bunlara ek olarak, işçi kazançları da düşük kalmıştır. KKİ'ler "kent işçilerinin haklarını ve çalışma koşullarını korumak için oluşturulan düzenlemelerin dışında" kaldığı sürece bu sonuç şaşırtıcı değildir. "Sendikalar bu işyerlerinde çoğunlukla ya yokturlar ya da olmaları gerektiği şekilde değildirler. Ayrıca refah hakları, sağlık ve güvenlik konusundaki kayıtları da pek iyi değildir."[29] Çalışmalar göstermiştir ki, "ortalama bir KKİ işçisi asgari ücretten bile daha az olan bir temel ücret kazanmaktadır ve geri kalan miktarı ekstra çalışma saatleri ve ürün başına kotasını aştıktan sonraki üretimi için aldığı bonuslarla kazanmaktadır. Asgari ücret, kurumsal ve özel olarak maddi çıkarları karın maksimizasyonu olan yerel hükümetler tarafından belirlendiği için, temel ücretler bile güvence altında değildir."[30] Gerçekte, KKİ'lerin "rekabetçiliği ve karlılığı" büyük oranda, komün sisteminin çözülmesi ve bireysel tarım ailelerinin fakirleşmesiyle toprağından kopan "müthiş ucuz kırsal emeğin bol miktarda arzı" tarafından sağlanmaktadır.[31]

İstihdama yaptıkları katkı bazında KKİ'ler 90'ların ortalarında mutlak ve göreceli terimlerle doruğa çıkmışlardır. Kırsal istihdamda hala önemli bir payı korusalar da (bazınız Tablo 4) 1996'dan beri, hem KKİ işçilerinin mutlak sayısı ve hem de toplam işgücündeki payı azalmaktadır. Bu eğilim büyük ölçüde

28) Greenfield ve Leong, "China's Communist Capitalism," sf.110

29) Leung Wing-yue, *Smashing the Iron Rice Pot*, sf. 65

30) Greenfield ve Leong, "China's Communist Capitalism," sf. 112

31) Cheng, "China: Is Capitalist Restoration Inevitable?" sf. 52; Richard Smith "Creative Destruction: Capitalist Development and China's Environment," *New Left Review 222* (Mart-Nisan 1997)

özelleştirmenin yararlarına vurgu yapan yeni devlet politikalarının sonucudur. KKİ'lerin istihdamındaki bu düşüşün bir sonucu, gittikçe daha fazla kırsal iş gücünün (bir çok hesaba göre şu anda 100 milyonun üzerinde) dönemsel iş aramak üzere kırsal alanlara göçüdür. Bu şekilde bu işçiler kentlerde, özel işletmelerin sanayi işçisini disiplin altına almak için kullandığı büyük bir ucuz işgücü havuzu oluşturmaktadırlar.[32]

Yukarıda dikkat çekilen tarım politikasındaki değişiklikler, 1978 ve 1984 arasında tarımsal üretimde büyük kazanımlar sağlamıştır. Meisner'e göre bu dönem, "belki de Çin tarım tarihinde ekonomik olarak en başarılı dönemdir"[33] Kır ve köy işletmelerinde üretilenlerde dahil olmak üzere kırsal üretim, bu dönemde ortalama olarak yılda %9 oranında büyümüştür ve bu oran Mao döneminin son 10 yılında %4'tür. Sonuç olarak, kırda kişi başına gelir 1978-84 döneminde iki katına çıkmıştır.[34]

Çin hükümeti bu kazançları sağlayanın özelleştirme ve piyasalaştırma politikaları olduğunu iddia ederken, gerçekte bu onur, hükümet tarafından ödenen yüksek tarımsal fiyatlara ve yatırım fonlarını tarım ile kırsal alandaki hafif sanayiye kaydırmasına aittir.[35] Gerçekten, tarımda bu kazanımlar 1985'de bir duraklama içine girmişlerdi. Komün sisteminin sonu, kırsal altyapıda ve toplumsal yardım sisteminde bir çürüme ile çöküşe neden olmuştu. Tahıl üretimi düşmüş ve kendileri ile ailelerini geçindirmekte zorlanan çiftçiler, kırsal ve kentsel sanayide çalışmak için topraklarını terk etmeye başlamışlardı.[36]

---

32) Smith, "Creative Destruction," sf. 6; Anita Chan, *China's Workers Under Assault: The Exploitation of Labor in a Globalizing Economy* (Armonk, New York: M.E. Sharpe, 2001)

33) Meisner, *The Deng Xiaoping Era*, sf. 235

34) age, sf. 235

35) Smith, "Creative Destruction", sf. 10

36) Meisner, *The Deng Xiaoping Era*, sf. 238-9

REFORM SÜRECİ: İKİNCİ AŞAMA (1984-91)

Partinin kentsel reformları dondurması ve 1982-83 yılları boyunca sıkı ekonomik politikalar uygulaması, kent ekonomisini istikrara kavuşturmakta başarılı olmuştu. Kırsal üretim ve gelirlerdeki önceki kazanımlardan cesaretlenerek 1984'de devlet, kent reformları çabalarını yenilemeye ya da daha doğru bir ifadeyle hızlandırmaya karar verdi. Bu karar partinin, enflasyon ve işsizliğin büyük oranda önceki reform çabalarının sınırlı doğasına bağlı olduğu ve bu iki problemi aşmanın en iyi yolunun reformları daha da ilerletmek olduğu şeklindeki tespitinden kaynaklanıyordu. Hükümet, eğer devlet işletmelerine ve yerel hükümetlere daha fazla ekonomik özgürlük verilirse bunların üretimlerini daha iyi organize edebileceklerine ve daha düşük maliyet ve dolayısıyla daha düşük fiyatları sağlayabileceklerine inanıyordu. Bu sırada, özel firmaların -özellikle yabancı firmalarınbüyümesini cesaretlendirmek için yeni faaliyetler, işsizliği kabul edilebilir sınırlarda tutmaya yardımcı olabilirdi.

Parti başlangıçta piyasa reformlarını, merkezi planlamanın verimliliğini ve devlet işletmelerinin çalışma düzeyini arttırmak için bir mekanizma sağlaması amacıyla gerçekleştirse de reformların ikinci aşaması, devlet dışı üretime ve piyasa güçlerine daha büyük güvene götüren bir politikaya yönelimi içeriyordu. Bu yüzden, partinin 1982'de gerçekleştirilen 12.Kongresi'nde ekonomik planlamaya "birinci", piyasa düzenlemelerine "ikinci" statüyü verirken 1984'de 12.Kongrenin 3.Oturumunda parti, piyasa güçlerinin statüsünü yükselterek "planlı meta ekonomisi" düşüncesini benimsemiştir.[37]

37) Cheng, "China: Is Capitalist Restoration Inevitable?" sf. 50: Raymond Lau, "Economic Determination in the Last Instance: China's Political-Economic Development Under the Impact of the Asian Financial Crisis," *Historical Materialism*, no.8 (Yaz 2001): 221-22

Daha net olmak gerekirse, yeni reformlar devlet işletmelerine yardımda ve üzerlerindeki kontrolde daha da ileri bir azalmayı içermekteydi. Geçmişte, devlet işletmeleri tüm fonlarını devletten elde etmekte ve karşılığında tüm gelirlerini de devlete transfer etmekteydi. Yeni reformlar bu ilişkiyi sonlandırdı. Devletten fon elde etmek yerine devlet işletmelerinden beklenen şimdi, işlemlerini elde ettikleri (vergi sonrası) gelirleriyle ve devlet banka sisteminden elde ettikleri kredilerle finanse etmeleriydi. "Krediler faizli ve geri ödemeli oldukları için, bu sistemin fabrika yöneticilerinin ellerindeki kıt kaynaklardan daha büyük ihtiyatla ve ekonomik olarak daha akılcı biçimde yararlanmalarını teşvik edeceği, ve bu suretle bazı ürünlerde sürekli var olan yokluklar devam ederken bazı ürünlerin aşırı üretimi sorunun azalacağı varsayılmıştı."[38]

Devlet aynı zamanda yerel ve eyalet hükümetleriyle bütçe ile ilgili ilişkilerini de değiştirdi. Hükümetin bu birimleri artık vergi gelirlerinden ve sağladıkları kazançlardan daha büyük bir payı ellerinde tutma hakkına ve bunları nasıl kullanacaklarına dair karar alma serbestisine sahipti. Bu onları, yatırım kovalamada ve kendi yargılama yetkileri içinde bulunan işletmelerin üretimini piyasa fırsatlarına göre organize etmede daha fazla cesaretlendirecekti.

Üretim ve yatırım kararlarını şekillendirmede piyasa kuvvetlerine güvenmeye karar veren devletin, fiyatlar üzerindeki kontrolünü sonlandırmaktan başka oldukça az seçeneği kalmıştı. Nitekim Ekim 1984'deki bir parti kararnamesinde tüketici ve tarımsal ürünlerin çoğunluğunun fiyatının, piyasa güçlerine göre özgürce dalgalanmasına izin verildi. Birçok sanayi malının fiyatları da, devlet planlamacıları tarafından belirlenen bir bandın sı-

38) Meisner, *The Deng Xiaoping Era*, sf. 289

tıldılar."[46] Örneğin, performans bazlı yeni ödeme tasarısı oldukça kısmi olarak uygulandı.[47]

Bu sırada, devlet yabancı yatırımlara büyük öncelik vermeye devam ediyordu. 1984'de, dört özel ekonomik bölgenin alanı genişletildi ve 14 sahil şehri daha yabancı yatırımlara açıldı. 1985'de 3 büyük bölge daha benzer şekilde yabancı yatırıma açıldı: İnci Nehri Deltası, Min Nehri Deltası ve Yangtze Nehri Deltası. Aslında tüm sahil bölgesi yabancı yatırıma açılmıştı. Bu çabalar Şenzen bölgesinin, bu bölgeyi tüm ülke için "kent reformlarının öncüsü" haline getiren ihracat yönelimli yabancı sermaye sağlamakta gösterdiği başarı dayanak gösterilerek savunulmaktaydı. Gerçekte ise, Şenzen başarılı olmaktan çok uzaktı.[48] Bölgede Hong Kong'dan gelen yabancı yatırımlara alanlar oluşturmak için devlet inşaatları başta olmak üzere bir çok ekonomik faaliyet vardı. Ancak Hong Kong iş çevreleri bölgeye yaptırım yaparken, katkıları asgari seviyede olmuştur. Bölgenin düşük emek maliyetinden çıkar sağlayan işlemleri bölgeye endüstriyel yetenek ve teknoloji transferi sağlamakta oldukça yetersiz kalmıştır. Ayrıca Çin'in döviz kazanmasına da oldukça az katkıda bulunmuşlardır. "Üretimlerini ihraç etmek yerine, Şenzen'de üretilen ürünlerin %70'i çoğu kez yasa dışı yollarla, Çin'in yerel piyasalarına satılmaktadır. Daha da öte, Şenzen'in ülke dışından ya da Çin'in diğer bölgelerinden ithalatının çoğu, bölge içinde tüketilmemektedir, bunun yerine yasadışı yollardan elde edilecek karlar için, Çin içindeki alıcılara yeniden satılmaktadır."[49]

---

46) age, sf. 61

47) John Child, "Changes in the Structure and Prediction of Earnings in Chinese State Enterprises During The Economic Reform," International Journal of Human Resource Management 6, no.1 (Şubat 1995); Warner, "Industrial Relations in the Chinese Factory", sf. 226-28

48) Leung Wing-yue, *Smashing the Iron Rice Pot*, sf. 130-1

49) Meisner, *The Deng Xiaoping Era*, sf. 279

Şenzen'in, öncelikle yasadışı özel kâr yapma adına bir merkez olarak işlev gördüğü açık hale geldiğinde bile, devlet özel bölge stratejisine devam etmiştir. 1986'da, hükümet yabancı yatırım için yeni ve daha liberal düzenlemeleri uygulamaya koydu. Bu düzenlemeler vergileri ve diğer işlem maliyetlerini düşürmeyi, yabancı firmalara işçi işe alma ve işten çıkarma için daha fazla özgürlük vermeyi ve bu yatırımcılar için döviz edinmeyi daha kolay hale getirmeyi kapsamaktaydı.

1987 yılının mart ayında, daha sonra Çin Komünist Parti'sinin genel sekreteri olacak olan Zhao Ziyang sahil kalkınma stratejisi önerisinin bir parçası olarak yabancı yatırımcılara daha fazla ayrıcalıklı haklar sunmayı talep etti. Çin Komünist Partisi'nin 13.Ulusal Kongresi'ne sunulan *Sosyalizm Yolu Boyunca Çinli Karakteristikleriyle İlerle* isimli bir raporda Çin'in, "dünya ekonomi arenasına daha cesurca girmesi gerektiğini" ve ülkenin amacının "ihracat tabanlı ekonomiyi" geliştirmek olması gerektiğini açıkladı.[50] Zhao'nun stratejisi parti kongresinin desteğini kazanmıştı.

Geçmişte olduğu gibi, reform çabaları hemen önemli ekonomik gerilimler ve eşitsizlikler oluşturdu. Kâr peşinde koşmaya artan oranda getirilen serbesti ile devlet firmaları ve KKİ'ler fiyatlarını arttırdılar ve üretim kapasitelerini arttırmak için borç almaya başladılar. Yerel hükümetler de tarım alanlarını satın alarak sanayi için kullanmaya başladılar. Yatırım mallarının ve maddelerinin fiyatlarının artması ile birlikte bu yapılanmanın maliyeti de artmıştı. Talepteki patlama da özellikle temel makine ve girdilerin ithalatında keskin bir artışı tetiklemişti. Çin'in dış ticaret dengesi 1985 ve 1986'da sırayla 14.9 milyar dolar ve 12.0 milyar dolar gibi oldukça büyük açıklar kaydetmişti.[51]

50) age, sf. 373

51) Asian Development Bank: Key Indicators 2002, www.adb.org, sf. 128

nırları içerisinde kalmak kaydıyla serbest bırakıldı. Sadece, temel sanayi ve çelik, kömür ve petrol gibi sanayi üretimi için gerekli malların fiyatı hala merkezi hükümet tarafından belirlenmekteydi.[39]

Partinin piyasa kuvvetlerini daha sıkı bir biçimde kucaklayabilmesi için yeni emek piyasası reformlarına ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu reformlar, devlet yöneticilerinin değişen piyasa koşullarına göre özgür bir biçimde maksimum kârı kovalayabilmelerini garanti altına alabilmek için gerekliydi. Zaten 1982'de Çin Komünist Partisi "yeni oluşum içinde grev haklarını yürürlükten kaldırmıştı."[40] Ancak partinin devlet işçileri için istihdam garantisini sonlandırma teklifi çok daha tartışmalı bir reformdu.[41] Parti içinde, 1985'in Ekim ayında devlet işletmelerinde öteden beri istihdam edilenlerin iş güvencesinin ve sahip oldukları diğer avantajların korunmasına karşılık yeni işe alınan işçilerin belirli bir zaman sınırlaması içinde bir sözleşme sistemi içinde çalıştırılmasını öngören bir karar üzerinde uzlaşma sağlandı.[42] Daha da öte, bu yeni alınan işçilerin, yönetimin onları yeteri kadar üretken bulmadığı durumlarda kovulabileceği yönünde de karar alındı.

Çin'de gerçekleşen reform sürecinin emeğin metalaşmasını ne kadar çabuk sağladığı hakkında bir ölçü olarak, 1984'de düzenli devlet işçilerinin Çin'in toplam sanayi iş gücünün (elbetteki bu toplam sayı kırsal sanayi işgücünü de içermektedir) sadece %40'ını oluşturduğu gerçeği anılabilir.[43] Bundan dolayı,

39) Cheng, "China: Is Capitalist Restoration Inevitable?" sf. 54-5

40) Liu Yufan, "A Preliminary Report on China's Capitalist Restoration," *Links*, no.21 (Mayıs-Agustos 2003), sf. 53

41) Ching Kwan Lee, "From Organized Dependence to Disorganized Despotism: Changing Labor Regimes in Chinese Factories," *China Quarterly*, no.157 (Mart 1999), sf. 55-56

42) Leung Wing-yue, *Smashing the Iron Rice Pot*, sf. 60

43) Meisner, *The Deng Xiaoping Era*, sf. 291

1980'lerin ortalarında göreceli olarak istikrarlı olan devlet işletmelerinin toplam imalat istihdamındaki payı, devlet işletmelerindeki işçilerin ortalama iş güvencesindeki gerçek bir düşüşü gizlemektedir.

Devlet işletmelerinde çalışan işçiler, beklenildiği gibi, iki kademeli iş gücü düzenlemesine ve yöneticinin işçi karşısındaki ayrıcalığına karşı çıkmışlardır. Gerard Greenfield ve Apo Leong'un açıkladığı gibi:

> *Resmi söylemde 1986'daki Emek Sözleşme Yasası'nın devlet ve kollektif işletmelerde uygulanamamasının nedeni olarak bürokratizm ve neden ve nasıl yapılacağının yeterince anlaşılamamasını ileri sürülse de, işçilerin sözleşmeli emek sistemine güçlü direnişi vardı. Yöneticiler 1988'de işçi çıkarma yetkilerinin resmi olarak tanınmasıyla daha büyük güce sahip olsalar bile, işçilerin sözleşmeli emek sistemine olan direnişleriyle baş edemiyorlardı. 1986'da, devlet işletmelerinde çalışan işçilerin sadece %6'sı sözleşme sistemi altında çalışmaktaydı, bu oran 1994'de tüm işçilerin 4'te birine yükselmiştir.*[44]

İşçilerin yeni sözleşme sistemine tepkisi; çalışan işçilerin iş güvencelerinden vazgeçmeyi reddetmesi ve işgücüne yeni katılanların devlet sektöründeki güvenli işlerde çalışmayı talep etmesinin devamı ile birlikte, emek üretkenliğinin artışında bir yavaşlamaya neden olmuştu.[45] Sonuç olarak, "reformlar özellikle sendikalar tarafından işyerlerinde uygulanmaya başlanmadan evvel büyük oranda yeniden yorumlandılar, değiştirildiler ve zayıfla-

44) Greenfield ve Leong, "China's Communist Capitalism," sf. 99

45) Leung Wing-yue, *Smashing the Iron Rice Pot*, sf. 61

Başbakan Li Peng, basının denetimi sıkılaştırılırken polise, "toplumsal değişimlere" karşı tetikte olmasını söylemişti... editörlerin, ekonomik reformları eleştirmemeleri, politik reformlar hakkında konuşmamaları ve Polonya gibi ülkelerde fiyat artışlarına karşı faaliyetler gibi olaylara dair bilgi verilirken çok dikkatli olmaları istenmişti.[57]

Bu geçmiş, Çin'deki demokrasi hareketinin yükselişini, Tiananmen Meydanı olaylarını ve özellikle öğrencilerle dayanışma içerisinde özerk işçi federasyonları kuran işçileri hedef alan siyasi baskıyı açıklamak için gerekli arka planı sağlamaktadır. Çin hükümeti bu sert çizgisini ve ekonomik statükosunu 1990'lar boyunca sürdürdü.

REFORM SÜRECİ : 3. AŞAMA (1991'DEN GÜNÜMÜZE)

Ekonomik yavaşlama bir kez daha ekonomik istikrarı yerine getirmeye yardımcı oldu ve 1991'de hükümeti genişleyici politikalarına geri dönme konusunda cesaretlendirdi. 1992 yılının başlarında Deng Xiaoping, bir aylık uzun güney gezisi sırasında Çin reform sürecinin bir sonraki aşamasını başlattı. Şenzen'deki özel ekonomik bölgeyi ziyareti sırasında ekonomik reformların "para kazandırdığı sürece Çin için iyi olduğunu" açıkladı.

1992 Ekim ayındaki 14. Parti Kongresi "Çinli özellikleriyle sosyalist piyasa ekonomisi"ni kurmak için kararlılığını dile getirmiştir.[58] Piyasalar Çin'de elbette çoktandır özgürce işlem görmekteydi. Reform sürecinin bu aşamasındaki önemli gelişme partinin, artık devlet işletmelerine uzun vadede Çin ekonomisinin merkezi enstrümanı olarak bağlılığından vazgeçmeye karar vermesiydi.

57) age, sf. 74
58) Cheng, "China: Is Capitalist Restoration Inevitable?", sf. 50

W. K. Lau'nun açıkladığı gibi: "Devlet işletmelerinin resmi reform politikası, bu işletmelerin özerkliğini arttırarak, yönetimsel teşvikler oluşturarak, devlet işletmelerini artan oranda piyasa disiplinine tabi kılarak, devletin kalkınmacı müdahaleleri ve benzeri araçlarla bu işletmelerin çoğunluğunun güçlendirilmesi olarak algılanmıştır."[59]

Ancak Çin devleti artık devlet sektörünü küçültme kararı almıştı ve bunu sadece devlet dışı sektörün hızla büyümesini teşvik ederek değil, aynı zamanda bu işletmeleri özelleştirerek gerçekleştirmişti.

Bu adım, devlet sektörünün Çin'in kalkınmasının sosyalist özelliğini sürdürmesi için ekonomide lider rolü oynayacağı şeklinde belirlenen partinin önceki tutumunun dikkatli bir biçimde yeniden ele alınmasını gerektirmektedir:

> *Kasım'da [1993], 14.[Parti Kongresinin] 3.Oturumunda "sosyalist piyasa ekonomisinin" nasıl kurulacağı konusunda bir çözüm kabul edildi. 13. Kongre'deki tutumun çizgisinde kamu sektörü, ekonominin "esas kısmı" kalmaya devam edecekti. Bu, kamu sektörünün toplam varlıklardaki "başat pozisyonunu", "önemli sanayilerdeki" işletmelerde "ağırlıklı hisseleri" ve "temel sanayilerde" de "anahtar işletmeleri" ellerinde tutarak "lider pozisyonlarını" devam ettirmeleriyle başarılacaktı. Başka bir ifadeyle, askeri işletmeler ve "istisnai ürünler" üreten devlet işletmelerinin dışında, özel sektörün ekonomiye eşit katılımı amaçlanmaktaydı.*[60]

---

59) W. K. Lau, "The 15th Congrss of the Chinese Communist Party: Milestone in China's Privatization," *Capital&Class*, no.68 (Yaz 1999): sf. 52

60) R. Lau, "Economic Determination in the Last Instance," sf. 222

Enflasyon da bu sırada önemli bir problem haline gelmişti. 1985-87 yılları arasında yaklaşık yıllık % 8'lik bir artışın ardından fiyatlar, 1988 ve 1989 yıllarında %18'den daha fazla sıçramıştı. Fiyatlar Pekin ve diğer büyük şehirlerde daha fazla, yüzde 30'a varan rakamlarda bir artış göstermişti. Enflasyondaki bu büyük yükseliş hükümeti tekrar ücretleri arttırmaya zorladı. Ve bu, sonuç olarak tekrar büyüyen bir merkezi bütçe açığı yarattı: 1986'da 5.9 milyar dolarlık bir açık, 1987'de 6 milyar doları aşan bir rekor ve 1988'de 9 milyar doların üzerinde bir başka rekor.[52] Bu açıklar sonuç olarak enflasyonist baskıyı arttıran devlet borçlarıyla finanse edilmekteydi.

Enflasyon probleminin ciddiliğinin, azalan gerçek ücretlerin, ticaret açıklarının, ve bütçe açıklarının görünür hale gelmesi birkaç yıl aldı. İlk başlarda reformlar hayranlık verecek şekilde başarılı görünüyorlardı. 1980-89 yılları boyunca Çin'in reel GSMH'sı, Güney Kore'yle birlikte dünyanın en hızlı büyüme rakamı olan bir oranda yıllık ortalama % 9.7 büyümüştü.

Başarının genel olarak kabul edilen daha dolaysız bir kanıtı olarak, kırda ve kentte reform sürecinin ilk yılları boyunca gelişen hayat standartları ortaya konulmaktaydı. Yukarıda belirtildiği gibi, tarımsal üretimde 80'lerin ilk yılları boyunca gerçekleşen artış ve kırsal sanayinin kurulumu ile büyümesi, kırsal gelirlerde hızlı bir artış meydana getirmişti. Bu artış, hükümetin hafif sanayiye desteği ve bütçe ile ticari açık vermekteki istekliliği ile birleşince, piyasadaki mal ve hizmetlere artan oranda bir talebi ve bu mal ve ürünlerin bol miktarda arzını güvence altına almış oldu

Ancak, komün sisteminin çöküşü ve tarımsal girdilerin artan fiyatları en sonunda, 1980'lerin ortalarında duraklamaya başla-

52) Meisner, *The Deng Xiaoping Era*, sf. 294-5

yan tarımsal üretimi sıkıştırmaya başladı. 1978-1984 dönemi boyunca yılda %15 artan tarımsal gelirler, 1985-88 arasında yılda sadece %5 ve 1989-91 yıllarında da yıllık %2'lik bir artış göstermişlerdi.[53] 1984-87 arasında üretimleri yıllık 37.7 oranında artan kırsal sanayiler de, takip eden yıllarda büyük oranda enflasyonun ve hükümet politikalarında kent sanayisine kayışın sonucunda artan güçlüklerle karşılaşmaya başlamışlardı.[54]

Enflasyon kent işçisini de kötü vurmuştu. Hükümet 1987'de kentte yaşayan ailelerin %20'sinin yaşam standartlarında bir düşme yaşadıklarını itiraf ediyordu.[55] All China Federation of Trade Unions'un yayınlanmamış bir raporu, Çin kent nüfusunun ortalama reel gelirinin aynı yılda %21 oranında düştüğünü hesaplamıştı.[56] Üstelik enflasyonun takip eden yıllarda hızlanmasıyla fakirlik problemleri özellikle devlet sektöründe çalışanlar için daha da büyüyecek gibi gözüküyordu.

Ticaret ve bütçe açıkları, enflasyon, yiyecek sıkıntıları ve emekçinin huzursuzluğunun artmasıyla hükümet nihayet 1988'in sonlarında, reform çabasına ara vermeye ve ekonomiyi sıkı para politikası ve banka kredileri ile yatırımları azaltarak yavaşlatmaya karar verdi. Ekonomi 1989 yılında resesyona girmişti. Özellikle KKİ'ler bu politikalardan zarar görmüşlerdi, çünkü büyük oranda banka kredilerine bel bağlamışlardı. Bu yavaşlama sonucunda, kırda işsizlik hızla arttı ve bu işsizlerin birçoğu iş aramak için şehirlere göç etmeye başladı. Kentlerdeki işçilerin ekonomik koşullara karşı protestoları da gitgide daha yaygın hale geliyordu. Karşılık olarak "hükümet daha sert bir çizgi izlemeye başladı":

53) Weil, *Red Cat, Ehite Cat*, sf. 47
54) Meisner, *The Deng Xiaoping Era*, sf. 263
55) age, sf. 386
56) Leung Wing-yue, *Smashing the Iron Ricc Pot*, sf. 59-62

lindeki neoliberalların ekonomik argümanı benimseyerek savundu. Parti yetkilileri, önceki ekonomik sorunların, devlet işletmelerinin üretim ve yatırım kararlarını tamamen piyasa tabanlı kâr elde etme faaliyetlerine göre yönlendirememeleri nedeniyle ortaya çıktığını ileri sürdüler. Bu firmalar çok fazla işçi istihdam ediyor, verimsiz üretim yapıyor ve işlemlerini sürdürebilmek için banka borçları ile devlet yardımlarına fazlasıyla bel bağlıyorlardı.

Ancak, özelleştirme üzerine teorik ve ampirik incelemeler, özel firmaların devlet firmaları üzerinde sınırsız bir üstünlüğünün olmak zorunda olmadığı sonucuna varmıştır. Bunun yerine varılan ortak görüş, (en azından çekirdek neoliberaller dışında) verimlilik üzerine özelleştirmenin etkisinin; konu ile ilgili sanayilerin piyasa koşullarına (finansal ve teknolojik koşullar da dahil), özel şirket yönetimine ve özelleştirme sürecinin kendi içindeki verimsizliği ile yolsuzluğa bağlı olduğudur. (Örneğin, satılacak varlıkların değerlemesinde)[67] Üstelik özel işletmelerin devlet firmalarına kıyasla övülen "verimlilik"leri çoğunlukla ilkinin engellenmeden özel kâr peşinde koşmasıdır, devlet firmaları ise sık sık istihdam, refah sağlama ve üstlenen firma için karlı olmasa bile büyük toplumsal önceliği olan sabit sermaye formasyonu sağlama gibi, ek ekonomik ve politik amaçlarla görevlendirilmiştir. Gerçekten, 1978-2000 yıllarını kapsayan dönem-

67) Örneğin bakınız, Ben Fine, "Privatization: Theory and Lessons from the UK and South Africa" *Seoul Journal of Economics 10*, no.4 (1997); Tony Killick ve Simon Commander, "State Divestiture as a Policy Instrument in Developing Countries," *World Development 16*, no. 12 (Aralık 1988); T. T. Ram Mohan, "Privatization Theory and Evidence," *Economic and Political Weekly*, 29 Aralık, 2001; Amherst, Massachusetts'da 6-8 Kasım 2003'daki *Rethinking Marxism* konferansı "Marxism and the World Stage," sunulan çalışma Andong Zhu, "Growth, Equity and State Enterprises: International and Chinese Perspectives,"

de Çin sanayisinde devlet ve özel işletmeleri kıyaslayan bir çalışma, bu ikisinin arasındaki karlılık farklarının devlet işletmeleri üzerindeki yüksek vergi oranı ve bu işletmelerin yüksek sermaye yoğunlukları ile açıklanabileceğini ortaya koymuştur ve bu her iki neden de hükümetin spesifik önceliklerini ve/veya diğer firmaların devlet işletmelerine karşı kayırılmalarını yansıtmaktadır.[68]

Gerçekte, Çin'de özelleştirme sınıf güçlerinin kullanılması ve reform sürecinin kendi doğası tarafından gerçekleştirilmiştir. Temel sınıf dinamiği "Komünist kadroların parti üyeliklerini, kendilerini kapitalist konumuna getirmek üzere devlet varlıklarını "ödünç almak" ve bunun yanında "Çinli özellikleriyle sosyalizm" bayrağı altında işçilerin "demir pirinç çanağı"nı (istihdam, barınma, yemek payları ve sahip oldukları diğer haklar) kırmak için kullanmalarıydı."[69] İşletmeler ya da parti kadroları tarafından gerçekleştirilen bu "servet yağmalaması" birçok farklı biçimde yürütülebiliyordu; dolandırıcılık, varlıkları bağımsız şubelere seçici bir biçimde aktarma (içerde ya da Hong Kong'da), firma subvansiyonlarını kişisel kullanıma kanalize etme (örneğin, çocuklarının eğitim harcamasına, eğlenceye ve seyahat harcamalarına), vergi kaçırma, ortaklık kurulması durumunda devlet varlıklarının düşük değerlemesi, hissedarlık tipinde işletmelerin fırsatçı kullanımı (anonim şirket ya da hissedarlı kooperatif şirketi formunda), devlet varlıklarının yasadışı satışı ya da yasal satış durumunda düşük fiyattan satılması, ve/veya ödenmeyen borç ve banka kredileri şeklinde.[70]

---

68) Carsten A.Holz "Log Live China's State-Owned Enterprises: Deflating the Myth of Poor Financial Performance," *Journal of Asian Economics* 13, no.4 (Temmuz-Agustos 2002)

69) Smith, "Creative Destruction," 12

70) Smyth "Asset Stripping in Schinese State-Owned Enterprises," sf. 4-11

Devletin planları daha sonra bazı devlet işletmelerini limited ve anonim şirketler haline getirmeye dönecekti. Limited şirketler 2'den 50'ye kadar hissedara sahip olacaklardı. Anonim şirketler ise 50'den fazla hissedara sahip olup halka açılmayı teklif edebileceklerdi. Merkezden yönetilen 100, yerel kanallardan yönetilen 2.500 devlet işletmesi bu dönüşüm için seçilmişti ve bu dönüşüm 1998'in sonlarında bitirildi.[61]

1994'ün sonlarında özelleştirme politikası "büyüğü elinde tut, küçüğü canlandır" sloganı altında genişletildi. Bu politikayla devlet, en büyük 1.000 devlet işletmesi üzerinde kontrolünü sürdürebileceğini ve diğer yandan "kalan bütün devlet firmalarının özel ellere kiralanmasının ya da satılmasının mümkün olduğunu" belirledi.[62] Bu özelleştirme, "resmi ya da fiili olarak hisse tabanlı kooperatif (HTK) olarak adlandırılan dönüşüm yoluyla gerçekleştirildi. HTK'larda, hisselerin ("Kooperatif" doğasından ötürü) sadece işletme çalışanlarına satılacağı öngörülmüştü. Ancak "çalışan" (zhigong) terimi yönetimi de kapsıyordu ve pratikte, karlı firmalar çoğunlukla hisselerin çoğunluğu yöneticilere giden satışla özelleştirildi, öte yandan işçiler ise işlerini koruma karşılığında karlılığı olmayanları satın almaya zorlandı."[63]

1995'den beri, küçük devlet işletmelerinin özelleştirilmesi büyük bir hızla gerçekleştirildi. İronik bir biçimde, bu özelleştirme girişimi tam da birçok solcu ve ilerici iktisatçı, Çin deneyimini sosyalizm için yeni bir model olarak överken güç kazandı. 1990'ların sonunda devlet işletmeleri toplam işgücünün yalnızca %12'sini ve kentteki istihdamın sadece 3'de birini temsil eden

61) age, sf. 222-223
62) Cheng, "China: Is Capitalist Restoration Inevitable?" sf. 45
63) R. Lau, "Economic Determination in the Last Instance," sf. 223

83 milyon kişiyi istihdam ediyordu. GSMH'ya olan katkıları ise toplamın %38'ine düşmüştü.[64]

Bu gelişmelerin sonucu olarak anonim şirket, işletme örgütlenmesinin hakim biçimi haline geldi. Örneğin:

> *1996'nın sonunda 4.300 devlet işletmesi anonim şirkete çevrilmişti. 1997'de Çin'de 9.200 anonim şirket vardı, ve yeni kurulanlar ile birlikte var olan firmalardan dönüştürülen (hem devlet işletmeleri, hem de kırsal işletmeler) firmalar da bu rakamın içindeydi. Bu firmalardan 107'si Çin'in en büyük 500 sanayi 62'si de en büyük 500 hizmet firması arasındaydı. Ortalama sabit varlıkları 500 milyar yuandı ve bu rakam sanayi alanındaki tüm devlet işletmelerinin varlıklarının %20'sinden fazlasını temsil ediyordu.*[65]

Özelleştirme süreci hala devam etmektedir. Eylül 1999'da, 15.Parti Kongresi'nin 4.Oturumu'nda "bırak gitsin" politikasını orta ve küçük boy devlet işletmelerini de içerecek şekilde genişletti. Temmuz 2000'de Pekin şehir hükümeti de tüm küçük ve orta boy devlet işletmelerinde devlet ve kollektif mülkiyetinin aşamalı olarak üç yıl içinde kaldırılacağını duyurdu.[66] 2001 yılına gelindiğinde, devlet işletmeleri üretim sektöründeki toplam istihdamın sadece %15'ini ve yerel ticarettekinin de %10'ndan azını karşılıyordu. (bakınız Tablo 3)

Çin Komünist Parti'si bu özelleştirme sürecini özel firmaların doğaları gereği devlet işletmelerinden daha verimli çalıştığı şek-

---

64) UNCTAD, *Trade and Development Report 2002: Developing Countries in World Trade* (New York: United Nations, 2002), sf. 148

65) Russell Smyth, "Asset Stripping in Chinese State-Owned Enterprises," *Journal of Contemporary Asia 30*, no.1 (2000): sf. 7

66) R. Lau, "Economic Determination in the Last Instance," sf. 246

sektör hızlı bir büyümenin keyfini çıkardı. 1995 yılında bu sektör, tarım dışı istihdamın %40.4'ünü, kayıtlı sermayenin %35'ini, sanayi üretiminin %33.8'ini, perakende satışların %45.1'ini ve ihracatın %47.7'sini oluşturuyordu.[77] Bunun da ötesinde, özel sektör elverişli vergi oranlarından yararlanıyordu. Sonuç olarak, özel sektör ulusal ekonomik faaliyetlerin yaklaşık %40'ını gerçekleştirirken, toplam vergilere katkısı sadece %11.4'dü.[78] Bunun sonucu olarak, mali gelirlerin GSMH içerisindeki payı 1978'deki yaklaşık %35'lik oranından 1996'da %11'den daha aşağıda bir orana düşmüştür.[79] Hükümet bu yüzden kendini büyüyen bir bütçe açığının içinde bulmuştur. Bu gelişme özellikle toplumsal istikrarı tehlikeye atmıştır, çünkü hükümet reform çabalarının bir parçası olarak, sağlık bakımı ve işsizlik sigortası gibi çeşitli toplumsal refah işlevlerinin sorumluluğunu üstlenmişti.

Devlet işletmeleri aynı zamanda kendilerini artan bir biçimde fon yetersizliği içerisinde buldular. Bunun bir nedeni, üzerlerindeki ezici vergi yüküydü. 1982 ve 1996 arasında, devlet sektörünün toplam gelirlerinin % 86'sı vergilendirilmişti. Bu durum, devlet işletmelerinin banka kredilerine bağlılığını arttırdı. Bununla birlikte, devlet işletmelerinin kazançlarının azalması, devlet bankalarının bu işletmelere gitgide geri ödenmesi mümkün olmayan daha fazla kredi vermesi anlamına geliyordu. Bu, Çin banka sistemini risk altına sokmaktaydı:

> *Xinhua Haber Ajansı, merkez bankası yöneticisi Dai Xianglong'un geri dönmeyen kredilerin (GDK) Çin'in en büyük*

77) age, sf. 33
78) R.Lau, "Economic Determination in the Last Instance," sf. 225
79) age, sf. 226
80) age, sf. 225

> *4 ticari devlet bankasının toplam kredilerinin %26.6'sına ulaştığını itiraf ettiğini açıkladı. Geçen sene [2001] Eylül ayında, bu kurumlar tarafından tutulan GDK'lar toplamda 1.8 trilyon yuanı (217 milyar dolar) buluyordu....Durum göründüğünden daha da kötü olabilir, çünkü Çin genelde GDK'larını uluslararası muhasebe standartlarına göre düşük hesaplamaktadır. Devlet bankaları bir krediyi, ancak faiz ödemeleri iki yıl boyunca ödenmemişse geri dönmeyen kredi olarak sınıflandırmaktadır... Öte yandan, uluslararası standartlarda bir kredi 3 aydan sonra geri ödenmeyince bu şekilde sınıflandırılmaktadır. Ernst&Young'a göre, Çin bankalarının verdiği kredilerin yaklaşık yarısı hiçbir zaman ödenmemektedir.*[81]

Sorundan haberdar olmalarına rağmen, devlet işletmelerinin iflasının kopmak üzere olan mali krizi derinleştireceği ve muhtemelen daha tehlikeli bir işsizlik problemi yaratabileceği korkusuyla otoriterler, kredileri askıya alma konusunda isteksiz davranmaktaydılar. Bu yüzden, reform süreci merkezi hükümetin mali bütçesinden ve devlet bankacılık sisteminden devlet sektörüne bulaşan bir istikrarsızlığa neden olmaktaydı.[82]

Parti özelleştirmeyi bu duruma en uygun karşılık olarak gördü. İlk olarak devlet işletmelerinin satışı ciddi olarak ihtiyaç duyulan devlet gelirini sağlayacaktı. Dahası, yeni özelleştirilen işletmelerin devlet bankacılık sistemine kredi sağlamak için daha az bağımlı olması bekleniyordu. "Bir zamanlar Çin'in planlı ekonomisinde büyük bir ağır sanayi üssü olan" Şenyang kenti ger-

---

81) Christopher Lingle, "China's Ibsoluble Banking Mess," *Taipei Times*, June 16, 2002
82) Ronald I. Mckinnon, *The Order of Economic Liberalization*, 2nd ed. (Baltimore: Johns Hopkins University Press,1993), chap.11

Hangi biçimde olursa olsun servet yağmalaması devlet mülkiyetini, Marx'ın "ilkel sermaye birikimi" olarak adlandırdığı süreci, bu kez "sosyalist piyasa ekonomisi" adı altında, tekrarlayarak, özgürleşen emek gücünü sömürebilecek sermaye varlığına çevirmektedir,. Russell Smyth "devlet varlıklarının günlük kaybının kabaca hesabının 100 milyon ile 300 milyon yuan arasında bir rakam" olduğunu aktarmaktadır.[71] Diğer çalışmalar da servet yağmalamasının ciddi bir sorun olduğu yargısına destek sağlamaktadır :

> *1994'de Çin Halk Bankası 50.000 devlet sanayi işletmesini veri alan "Devlet Varlıklarındaki Kayıplar Üzerine Araştırma Raporu" isimli bir çalışma hazırlamıştır. Bu rapora göre, devlet sermayesinin %62'sinin değeri düşüp %23'ü değerinin tamamını kaybederken, yalnızca %5'i değerlenmiştir. 1994'de Devlet Mülkiyetinin Ulusal İdari Bürosu tarafından 124.000 devlet işletmesi üzerinde yürütülen çalışmayla hazırlanan başka bir araştırmaya göre servet kaybı ve hesaplanamayan giderler örnek firmaların tüm varlıklarının %11.6'i tutmaktadır. Durum Eylül 1997'deki 15.Kongre'den beri daha da kötüye gitmiştir.*[72]

Bu durum sadece kişisel bir açlığın sonucu değildir, aynı zamanda partinin işçi sınıfı tabanına yabancılaşmasının kaçınılmaz sonucudur. Piyasa reformları daha ısrarlı sürdürüldüğü sürece, parti "çalışan kesimle daha çok karşı karşıya gelmiştir ve bu yüzden parti ayrıcalıklarının bürokrat çocuklarına geçebilmesi için özel mülkiyeti yenileme ihtiyacını daha şiddetli hissetmeye başlamıştır "[73] Eva Cheng'in belirttiği gibi, partinin "ismi dışında

71) age, sf. 3
72) age, sf. 4
73) Yufan, "A Preliminary Report on China's Capitalist Restoration," sf. 54

her şeyiyle kapitalizme" doğru yol alışı, "ordu, ve özel kazançları peşinde koşabilmeleri büyük oranda geniş mali desantralizasyonun sağladığı maddi kaynaklarla etkileri artan eyaletlerdeki ve yerellerdeki bürokratlar tarafından hararetli bir biçimde desteklenmiştir."[74]

Bu sınıf dinamiklerinin yanında, reform sürecinin devlet sektörü ve banka sisteminin finansal istikrarı üzerindeki etkisi de, partinin özelleştirmeyi onaylamasında önemli bir faktördü. Reform öncesi mali sisteminde, hükümet gelirleri ana olarak devlet işletmeleri üzerindeki basit dolaylı vergilerden ya da yine bu işletmelerin kazançlarının dolaysız olarak aktarılmasından oluşuyordu. 1957-78 döneminden beri, devlet sanayisi tüm mali gelirlerin %75'ine karşılık geliyordu.[75] Devlet planlamacıları daha sonra bu fonları işletmelere üretim ve yatırımları için, plan önceliklerine ve toplumsal refah politikalarına göre tahsis edebilirlerdi.

Ancak bütçe sistemi reform süreci ile birlikte bu istikrarını koruyamadı. Piyasa sosyalizmi altında, devlet işletmeleri artık otomatik olarak tüm gelirlerini merkezi hükümete devretmemekteydi. Vergi ödemeye devam ediyorlardı, ancak bu miktar da kazançlarının azalmasıyla sınırlı hale gelmişti. Kazançlardaki bu düşüşün önemli bir nedeni reform süreciydi. Devlet işletmelerinin sahip olduğu birçok istihdam ve toplumsal refah yükümlülüklerinde bağımsız olan özel işletmelerle rekabet etmesi için bunları piyasaya açarak parti, devlet sektörünün tekel gücünü ve karlılığını baltalamıştır.[76]

Devlet firmaları büyüyen mali güçlüklerle karşılaşırken, özel

74) Cheng, "China: Is Capitalist Restoration Inevitable?" sf. 45
75) R. Lau, "Economic Determination in the Last Instance," sf. 225
76) W. K. Lau, "The 15th Congrss of the Chinese Communist Party," sf. 74

çekleşen özelleştirme sürecinin büyüklüğü açısından iyi bir örnek sunmaktadır. "Kent hükümeti, bir İngiliz yatırım bankasının Hong Kong şubesiyle ortaklık kurmuş ve 126 devlet işletmesi ile 18 sanayi grubunu yerel ve yabancı yatırımcılara satmak üzere bankanın portföyüne koymuştur."[83]

Benzer dinamikler birçok KKİ'nin de özelleşmesine neden olmuştu. Reform süreci 1990'ların başında ilerlemeye devam ettikçe, KKİ'ler daha önce sahip oldukları birçok avantajı kaybettiler. Samual P.S. Ho, Paul Bowles ve Xiaoyuan Dong'un açıkladığı gibi;

> *1980'lerin ortalarında KKİ'lerin genişlemesini sağlayan fonların ana kaynağı bankalar, artarak daha sistemli bir çizgide çalışma baskısı altına girdiler ve kredi başvurularına daha dikkatli bakmaya başladılar. Devlet sektöründe işletmelere dair reformlarının derinleşmesi, KKİ'lerin devlet işletmelerine karşı işletme özerkliği bazında sahip olduğu örgütlenme avantajlarının da azalmasına neden oldu. Daha da öte, KKİ'ler tarafından üretilen ürünlerin piyasaları, satıcıların piyasasıyken alıcıların piyasası haline gelmişti; KKİ'lerin yüzleştiği piyasa rekabetinin derecesi yoğunlaşmış ve makro ekonomik göstergeler yavaşlamıştı. Bu, Deng'in güney gezisinde ekonomiye verilen teşviki takip eden 1993-94 döneminde, büyük oranda banka kredileri tarafından finanse edilen büyük yatırımları gerçekleştiren KKİ'ler için kötü bir zamanda gelmişti.*[84]

83 R. Lau, "Economic Determination in the Last Instance," sf. 224

84 Samuel P.S. Ho, Paul Bowles, ve Xiaoyuan Dong, "'Letting Go of the Small': An Analysis of the Privatization of Rural Enterprises in Jiangsu and Shandong," *Journal of Development Studies* 39, no.4 (2003): sf. 8.

Özel üretimden kâr etmeye dair oluşan yeni fırsatlarla birlikte yöneticilerin, KKİ varlıklarını ya da ürünlerini yasadışı yollardan daha büyük getiriler elde edebilecekleri özel işletmelere aktarmaya başlamaları, KKİ'ler için eşit derecede yıkıcıydı. Bu servet yağmalaması 1990'ların ortalarında partinin küçük devlet işletmelerinin özelleştirilmesine girişmesiyle birlikte daha da hızlandı. "İşletmelerinin er ya da geç özelleştirileceğini kabul eden yöneticiler.... işletmenin serveti azaldıkça, en nihayetinde yerel hükümetler işletmeyi satmaya karar verdiklerinde ödeyecekleri fiyatın daha da düşük olacağına inanmaya başladılar."[85]

Azalan karlarla ve sanayisizleşmeyle yüzleşerek, köy ve kasaba memurları tüyoyu devlet memurlarından aldılar ve 1996 yılının başlarında KKİ'lerin satışına hızlı bir biçimde başladılar. Köy ve kasaba memurları, kontrolleri altındaki KKİ'leri çoğunlukla, ilk aşamada özelleştirmeyi teşvik eden servet yağmalamasına bir son verecek en verimli yol olduğuna inanarak, bu işletmeleri yönetmiş olan bireylere sattılar.[86]

Bu gelişmelerin bir sonucu olarak, Çin'in ekonomik geleceği şu anda ağırlıklı olarak özel kişilerin sahip olduğu işletmelere bağlıdır. Bu gerçek her ne kadar hoş karşılanmasa da Komünist Parti tarafından da kabul edilmektedir. Parti 2002 yılında, özel girişimcilere partiye üyelik yolunu açtı. Ardından Aralık 2003'de, Ulusal Halk Kongresi'nin özel mülkiyet için yeni ve daha güçlü bir temel sağlayacak ve onu "kamu mülkiyetiyle eşit duruma" getirecek bir anayasa değişikliği yapmasını önerdi.

Özelleştirme, reform çabasının çelişkileri tarafından merkezi otoriteye dayatılan tek strateji değildi. Şenyang örneğinde işaret edildiği gibi, devlet DYY çekmek için çabasını da büyük oranda

85) age, sf. 10
86) age, sf. 19-21

arttırmıştı. Yabancı yatırımcıları çekmek bir yönüyle büyük ve orta boy firmaların planlanan özelleştirilmesini karşılayacak kaynaklara sahip yeteri kadar yerli yatırımcı olmaması nedeniyle de önemliydi. Yabancı yatırımcıların aynı zamanda tüm ekonomide istenilen kâr maksimizasyonunu da sağlamakta yardımcı olacağı düşünülmüştü. Diğer yandan Çin'in büyüyen dış ticaret açığını karşılamak için gereken ihracatı da gerçekleştirecekleri varsayılmıştı.

Çin hükümeti DYY çekmek için, içinde bu yatırımlara yeni coğrafi alanlar ve sanayiler açmak gibileri de bulunan bir dizi politika uyguladı. Hükümetin istediği gibi, DYY'nin büyük çoğunluğu -1986 ve 1999 arası yaklaşık %90'ı- sahil bölgesine geldi.[87] İlk başta yabancı yatırımlar büyük oranda deniz aşırı Çinlilerden gelmekteydi; ancak 1990'ların başından itibaren, ABD'li, Avrupalı ve Japon yatırımcılar paylarını giderek arttırdılar.[88] Bu aşamada, DYY'nin büyük çoğunluğu imalat sektöründeydi. Ancak, yatırımcıların uyruklarına göre belli alanlarda yoğunlaşma görülüyordu. Elissa Braunstein ve Gerald Epstein'ın açıkladığı gibi:

> *Hong Kong, Tayvan ve diğer Çin Diasporasından yatırımcılar öncelikle emek yoğun alanlara yatırım yapan düşük ücretli ihracatçı firmalardı, Japon firmaları ara mallar ve Japon pazarı için yüksek kaliteli ürünler üretmek için yatırım yapıyorlardı; ve ABD ve Avrupa firmaları ise Çin piya-*

87) Elissa Braunstein ve Gerald Epstain "Bargaining Power and Foreign Direct Investment in China: Can 1.3 Billion Consumers Tame the Multinationals," *Working Paper no.46*, Political Economy Research Institu, University of Massachusetts, Amherst (2002), sf. 8.

88) Chen Zhilong, "Two Decades of Utilizing FDI in China: States, Structure and Impact," *China Report 38*, no.4 (2002): sf. 473

sasında satmayı düşündükleri şirketlere yatırım yapıyorlardı. Amerikan firmaları elbette, düşük ücretli firmaları sözleşme temelinde ihraç ürünü üretmek için kiralamayı da iyi biliyordu.[89]

Çin'in DYY çekmekteki başarısına ve bu yatırımların Çin ekonomisinde reformlar açısından taşıdığı öneme birçok farklı yolla dikkat çekilebilir. Örneğin Tablo 2, 1990'ların ilk yarısından başlayarak DYY'nin dolar ve brüt yatırımların oranı olarak hızlı büyümesini göstermektedir. Bu yatırımların bir sonucu olarak, yabancı imalatın toplam imalat satışlarındaki payı 1990'da %2.3'den 1995'te 14.3'e ve 2000'de 31.3'e hızla ve durmaksızın yükseldi. (tablo 5)

Belki de en önemlisi, yabancı yatırımcıların hükümetin de teşviki ile Çin'in ihracata dayanan bir ekonomiye dönüşmesine yardımcı olmasıdır. İhracatın GSMH'ya oranı 1990'lar boyunca %16'dan 2002'de %26'nın üzerine çıktı. (bakınız Tablo 1) Bununla birlikte Tablo 6'nın da gösterdiği gibi, bu ihracatlar büyük oranda, şu anda ülkenin toplam ihracatının %50'sinden fazlasını gerçekleştiren yabancılar tarafından finanse edilen şirketler tarafından üretilmekteydi. Bu sürecin bir parçası olarak, imalat ihracatının toplam ihracattaki payı 1980'de %48.6'dan, 1990'da %55.7'ye, 1996'da 85.5'e yükselmişti.[90] Bu gelişmenin bir sonucu olarak, Çin'in ekonomik büyümesi artık büyük oranda çok uluslu yabancı şirketlerin ihracat faaliyetlerine bağımlı hale gel-

89) Braunstein ve Epstein, "Bargaining Power and Foreign Direct Investment in China,", sf. 7

90) Bu Doğu Asya ülkeleri standartlarında bile hızlı bir dönüşümdü. Örneğin, Malezya'nın imalat ihracatının toplam ihracatına oranı 1990'da 55.2'den 1996'da 76.8'e çıktı. Tayland'da bu yüzde aynı dönemde 63.4'den 71.4'e çıktı. Bakınız Dilip K.Das, "Changing Comparative Advantage and the Changing Composition of Asian Exports," *World Economy* 21, no.1 (1998): sf. 125

mişti. Bu dönüşüm 1997-98'de gerçekleşen Doğu Asya Krizi ile daha da derinleşti. Bu kriz DYY girişinde bir durgunluğa neden oldu ve Çin ekonomisinde işsizlik ile toplumsal istikrar düşünüldüğünde ciddi yansımaları olan bir küçülmenin tetiklenmesi tehlikesini gündeme getirdi. Buna karşılık olarak Çin hükümeti, yabancı yatırımcılara güven verilmesi ve yatırımların yenilenmesi adına yeni teşvikler sağlamak için yoğun bir çaba sarfetti. Her şeyin üzerinde bu, Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katılmak için sürekli bir çabayı gerektiriyordu. Çin bunu Aralık 2001'de üye olarak başardı.

Bu başarı devlet sektörünün daha ileri düzeyde çözülmesine ve yabancı üretimin Çin ekonomisinin lider gücü olarak pekiştirilmesine neden olacak gibiydi. UNCTAD'ın açıkladığı gibi:

> *Çin ekonomisinin ikili bir sanayi yapısı vardır. Bir tarafta ağırlıklı olarak yabancıların finanse ettiği, oldukça rekabetçi, emek-yoğun, ihracat tabanlı işletmeler varken, diğer yanda da devlet işletmelerinin başını çektiği geleneksel sermaye-yoğun sanayi sektörü ile göreceli olarak yüksek derecede hükümet desteği ve korumasına sahip bir tarım sektörü bulunmaktadır. Devlet sektörü neredeyse Çin'in ihracatının yarısını karşılamasına rağmen, bunların satışları diğerlerine kıyasla öncelikle yerel piyasalara yönelmiştir. Devlet sektörü birkaç yıldır bir dönüşüm geçirmektedir ve yeniden yapılanmaktadır, ancak reform sürecinin tamamlanmasına daha çok vardır. Bu yüzden ticaret bariyerlerinin ve sübvansiyonların kaldırılması devlet sektörünü, bunların ihracat performansını baltalayacak ve ithalatta bir artışa yol açacak yabancı rekabete açabilir.*[91]

91) UNCTAD, *Trade and Development Report 2002*, sf. 143

Bu yoğunlaşan yabancı rekabetinin muhtemel sonucu devlet sektörünün ya büyük oranda iflası ya da özelleştirilmesidir. Artan oranda ithalatla birlikte Çin hükümeti, ihracata daha büyük bir oranda bağımlı hale gelecektir. Çin ekonomisinin yapısı düşünülürse bu hiç şüphesiz, yabancı firmaların daha da ileri derecede egemenliği anlamına gelecektir.

SONUÇ

Gördüğümüz gibi Çin ekonomisi üç farklı aşama olarak belirlenen bir reform sürecine uğramıştır. İlk aşama, yeni ve daha verimli bir piyasa ekonomisini yaratmak amacıyla merkezi planlamanın zayıflatılmasını içermekteydi. İkincisi piyasayı planlama üzerine ayrıcalıklı hale getirmekteydi. Üçüncüsü ise, özel firmaları devlet firmaları üzerinde; ve yabancı işletme ve piyasaları yereller üzerinde imtiyazlı hale getirmiştir. Bu reform süreci piyasa reformlarının kaygan bir yokuş olduğuna dikkat çekmektedir. Bir kez piyasa yanlısı reformlara doğru yola çıkıldığında, reform sürecinde sıradaki her adım büyük oranda reform sürecinin kendisinde yaratılan gerilimlerin ve çelişkilerin sonucudur. Bu dinamik, piyasa sosyalizmi modelinin günümüz Marksist teorik eleştirisini doğrular görünmektedir.[92]

Bizim Çin reformları hakkında analizimiz, sosyalizme belirgin referansları küçümseyen ve Çin'i bir ulusal kalkınma modeli olarak görmeye devam eden ilericilerle çelişmektedir. Bu ilericiler için, Çin'in başarıları ve Doğu Asya'nın "mucize" ülkelerinin başarısızlıkları arasındaki tezat, devlet müdahalesini

92) Harry Magdoff, "A Note on 'Market Socialism'," *Monthly Reivew* 47, no.1 (Mayıs 1985); Bertell Ollman, "Market Mysrification in Vapitalist and Market Socialist Societies;" *Socialism and Democracy 11*, no.2 (Sonbahar 1997); Dimitris Milonakis, "New Market Socialism: A Case for Rejuvenation or Inspired Alchemy?" *Cambridge Journal of Economics* 27, no.1 (Ocak 2003).

içeren ekonomik politikaların hala neoliberalizmden daha iyi çalıştığını göstermektedir. Ancak gördüğümüz gibi, Çin reform süreci, gittikçe yabancı sermayeye ve ihracata dayalı bir büyüme modelinin -çelişkileri 1997-98 Doğu Asya Krizi'nde açığa çıkan büyüme modelinin aynısı- kabul edilmesini teşvik ederek devlet planlamasının varlığını sürdürmesini ve ekonomik faaliyetleri yönlendirmesini baltalamıştır.[93]

Sonuç olarak, ne niyetle olursa olsun, Çin Komünist Partisi sosyalizmle çok az alakası olan bir ekonomiyi yaratan bir dönüşümü başlatmıştır. Bu dönüşüm, solcular için sosyalizmin tam olarak ne anlama geldiğini tanımlamak konusunda bir bulanıklık yaratırken, sosyalizme karşı olanların ideolojik pozisyonlarını da güçlendirmiştir.

93) Paul Burkett and Martin Hart-Landsberg, *Development, Crisis and Class Struggle: Learning from Japan and East Asia* (New York: St.Martin's Press, 2000)

ÇİN'İN DÖNÜŞÜMÜNÜN ÇELİŞKİLERİ: YEREL ÇELİŞKİLER

Bir çok ilerici Çin'in sosyalist bir ülke olmadığı konusunda mutabıktır, ancak bununla beraber, gerçekleştirilen kontrollü dönüşüm sürecinin, hızlı endüstriyel büyüme ve Çinlilerin büyük çoğunluğu için artan bir yaşam standardı üreterek, başarılı olduğunu da ileri sürerler. Buna karşın gerçek ise, Çin ekonomisinin özelleştirilmesinin, piyasalaştırılmasının ve artan bir biçimde yabancı egemenliğine girmesinin, sonuçları itibarıyla, büyüyen gerilimler ve ekonomik istikrarı baltalayan, Çin'in çalışan kesimlerine kabul edilemez yüksek maliyetler dayatan bir çelişkiler yumağı yarattığıdır.

İstikrarsız Ekonomik Dinamikler

Çin'in mevcut istikrarsızlıklarını yaratan nedenler, sadece kapitalist birikimin doğasında bulunan gerilim ve çelişkilerde değil aynı zamanda reform sürecinin başlangıç noktasında da bulunabilir. Deng, piyasa reformları programını, Mao'nun savunma ve geniş tabanlı sanayileşme kaygısıyla şekillendirdiği eko-

nomik yapı üzerinde başlattı. Mao bir çok bölgenin kendine yeterli sanayi şebekesini kurmasını istiyordu; bu nedenle sanayi kuruluşlarının dağılımında ulus genelinde bir yinelenme meydana gelmişti. Deng'in, firmaları ve yerel hükümetleri piyasa ortamı içerisinde yeni yatırımlara ve üretime girişmelerine teşvik eden desantralizasyon çabalarının, bu "verimsizlik"le daha fazla uzmanlaşma sağlayarak ve büyümeyi arttırarak başa çıkacağı sanıldı. Bu çabalar, bankaları "işletmelere geri ödenemeyen bağışlar vermektense kendi fonlarını daha verimli kullanmaya teşvik etme amacıyla faizli krediler" verme konusunda cesaretlendiren yeni bir mali politikayla destek kazandı.[1] Her şeyin ötesinde ortada, "bankaların zarar eden işletmelere kredi vermeye devam etmesi için hiçbir resmi neden yoktu."[2]

Bu yeni politikaların sonucu, devlet bankalarının siyasi menfaat ve yolsuzluk nedeniyle çoğu kez, var olan sanayi faaliyetlerini genişletmeye ve/veya kazanç sağlamak için yenilerine girişmeye istekli devlet işletmelerinin ve yerel hükümetlerin kredi taleplerine pasif olarak yardım etmeleri oldu. Yatırım ve üretim bu yüzden "işletmelerin (ya da bölgelerin) kredi taleplerinin ya da yatırım yapılabilir fonların akışının, bankalar tarafından her zaman acımasız bir risk/teşvik hesaplamasına konu edilmediği" bir "'yumuşak bütçe kısıntısı' (soft budget constraints) sistemi içerisinde gerçekleşmektedir."[3] Bankaların "zarar eden firmalara verilen kredileri kısıtlama ve bu kredilerin yeniden yapılandırılmasını talep etme" konusundaki varsayılan gücü pratikte "oldukça az kullanılmıştır", böylece iflas, "işletme yöneticilerine karşı cid-

1) Paul Bowles ve Gordon White, "Contradictions in China's Financial Reforms: The Relationship Between Banks and Enterprises," *Cambridge Journal of Economics*, 13 no.4 (Aralık 1989): sf. 485

2) age, sf. 487

3) Oktay Yenal, "Chinese Reforms, Inflation and Allocation of Investment in a Socialist Economy," *World Development 18*, no.5 (Mayıs 1990): 709

di bir tehdit olarak ortaya çıkmamıştır."[4] Daha uzmanlaşmış ve verimli bir ekonomi yaratmak yerine bu dinamik sadece, Çin'in "tekrarlayan sanayi yapısını, her üretim dalında merkezi ve yerel seviyede kapsamlı bir biçimde genişleyen yeniden üretimine devam etmesine izin vermekle" güçlendirmektedir.[5] Bir örnek : "1997'de, 30 eyaletten 22'si kendi otomobil endüstrilerine sahip olmak istiyorlardı, öte yandan her şeye rağmen araba üretiminin tamamını gerçekleştiren yıllık sadece 1.5 milyon araç üreten 122 üretim bandı vardı, fabrikaların %80'i 1.000'den az araç üretiyordu ve sadece 6 fabrika 50.000'den fazla üretiyordu."[6]

Devlet işletmelerine üretimlerini arttırmaları ve "plan dışı faaliyetlerle uğraşmaları" için ek teşvikler verildi. İlave mali kaynaklar yerel hükümetlere "kendi etki alanlarında sosyo-ekonomik kalkınmayı" sağlamaları için sunuldu.[7] İşletmelerin ve hükümet birimlerinin bu sübvansiyonları ve kâr peşinde koşma özgürlüğünü kapmak için yarışmaları şaşırtıcı değildi. "Devlet işletmeleri yatırımlarını arttırmakta çok istekliydi, yöneticiler ve işçiler eğer projeler başarılı olursa daha yüksek ücretler kazanabilecekti, ancak eğer başaramazlarsa her şeylerini kaybedeceklerdi.

Elde edilen vergi gelirini kullanmada kendilerine daha fazla özerklik verilen yerel hükümetler yüksek ekonomik büyümeyi desteklediler. Çoğunlukla devlet bankalarını, işletmelere kaynak sağlamaları için zorladılar."[8]

---

4) Bowles ve White, "Contradiction in China's Financial Reforms," sf. 488

5) W. K. Lau, "The 15th Congrss of the Chinese Communist Party: Milestone in China's Privatization," *Capital&Class*, no.68 (Yaz 1999), sf. 54

6) age, sf. 78

7) Cheng Yuk-shing, "Fleeing from the Asian Financial Crisis: China's Economic Policy in 1997-2000," *China Report 38*, no.2 (2002): sf. 265

8) age, sf. 265

Tüm bu yatırımlar elbette ki ekonomik büyümeyi hızlandırdı. Ancak aynı zamanda mallar ve hizmetler için büyük oranda talep fazlası oluşturarak enflasyonu ve ekonomik istikrarsızlığı tetiklediler. Bu, hükümeti ekonomiyi soğutmaya ve reform sürecinin ilk aşamasına 1981-83'de bir ara vermeye zorladı. Reform süreci 1984'de ikinci aşamasıyla yeniden başlatıldı. Ancak büyüyen enflasyon ve ekonomik istikrarsızlık, hükümeti bir kez daha 1988-90 yılları arasında durmaya zorladı. Kısacası "kredilerin aşırı genişlemesi, finansal makro yönetime 'dur-kalk' özelliği vererek devamlı bir eğilim haline geldi"[9] "Bankacılık kurumlarının artması ve kaynakların miktarının genişlemesi üzerine vurgu" da bu soruna katkıda bulunduğu, "gittikçe bölünen ve desantralize olan finansal sistem üzerindeki merkezi kontrolün zayıflığı" göz önüne alınırsa anlaşılabilir.[10]

Hükümet reform sürecinin 3. aşamasına 1991 yılında başladı. Bir önceki aşamada olduğu gibi, GSMH'nın 1992'de 14.2, 1993'de 13.5, ve 1994'de 12.6 büyümesi ile birlikte ekonomi hızla genişledi.(bakınız tablo 1) Ancak bu büyüme sürecinin plansız doğası tekrar büyük bir enflasyonu tetikledi. Tüketici fiyatları resmi rakamlara göre 1993'de 14.7, 1994'de 24.1 ve 1995'de 17.1 yükseldi. (bakınız Tablo 7)

Enflasyonun yükselişinin yeni bir seviyeye ulaşmasıyla birlikte, hükümet kaynakların tahsis edilmesi ve kullanılması üzerindeki denetimini yeniden kazanmak için yeni yollar aramaya başladı. Bu amaçla, kaynakların yerel hükümetlere akışını azaltacak yeni bir vergi yasası, merkezi hükümet yararına yürürlüğe sokuldu. Aynı zamanda bankacılık sistemini yeniden merkezileştirmek için adımlar atıldı. 1994'de, hükümet merkezi hüküme-

9) Bowles ve White, "Contradiction in China's Financial Reforms," sf. 488
10) age, sf. 485-488

tin gözetimi altında çalışacak olan üç siyasi banka (policy bank) oluşturdu. Son olarak merkezi hükümet, Çin Halk Bankası'nı (Çin'in merkez bankası), eyalet hükümetlerinin kredi verme faaliyetlerine karışmasını engelleme amacıyla, bölgesel şubeleri eyalet şubelerinin yerine ikame ederek yeniden örgütledi.

Ancak reform süreci sadece enflasyon oluşturmaktan çok daha fazlasını yapmıştı, aynı zamanda devlet sektörünün yaşayabilmesinin ve istikrarının altını oydu. 2.Bölüm'de ele alındığı gibi, devlet işletmeleri özellikle reform sürecinin karlılıklarını azaltmasına bakarak kazançlarını, çalışmalarını sürdürebilmek için yetersiz buluyorlardı. Bu onları kaynak için devlet bankalarına gittikçe daha bağımlı hale getirdi. Devlet bankaları, zarar eden devlet firmalarına kredi vermeye devam etmeleri ile birlikte, defterlerinde gittikçe daha fazla ödenmemiş borç biriktirdiler. Bu, bankaların eski borçları finanse etmek ve devlet işletmelerinin zararlarını karşılamak için yeni krediler sağlama eğilimiyle birleşerek ağırlaşan bir sorundu.[11]

Sonuç olarak, devlet işletmelerinin toplam borç-sermayeoranı 1980'de %23'ten 1998'de %440'a yükseldi, öte yandan devlet bankalarında geri ödenmeyen borçların toplam borçlara oranı da (iyimser bir hesapla) 1997-98 Doğu Asya Krizi'nden hemen evvel %24'e yükselmişti, hemen ardından da en azından %29 civarındaydı.[12]

Merkezi hükümet bu kredi sorunlarıyla; ödenmeyen kredileri içine alıp daha sonra bunları düşük fiyattan satacak olan varlık yönetimi şirketleri (VYŞ) kurarak baş etmeye çalıştı; fakat bu yenilenmiş borçların piyasası VYŞ'leri, bu borçları daha sonra

11) John P.Bonin ve Yiping Huang, "Dealing with the Bad Loans of the Chinese Banks," *Journal of Asian Economics 12*, no.2 (Yaz 2001): sf. 198

12) age, sf. 199-200

VYŞ'lerin hesabına geçecek olan iflas etmiş şirketlerde devlet tahviline çevirecek kadar yumuşak başlı hale getirmişti. Bu yolla, borçların muhtemel silinişinin maliyeti, sadece VYŞ'lerin arkasında duran Çin Halk bankasına kaydırılmıştı.[13] Bu yüzden hükümet, bu andan itibaren devlet sektörünün büyüyen üretim ve finansal sorunlarına işleyebilir bir çözüm oluşturmaktan aciz kalmıştı.

EKONOMİK REFORMLARIN TOPLUMSAL SONUÇLARI

Çin ekonomisi artık büyük oranda kapitalist mantığa göre işlemektedir. Bu sadece, gittikçe kâr peşinde koşan özel firmalar tarafından tanımlanan ülkenin endüstriyel yapısında değil, aynı zamanda buna eşlik eden toplumsal ilişkilerdeki ve Çin'in çalışan kesiminin çoğunluğunun çalışma ve yaşam koşullarını şekillendiren gerçeklerde yaşanan dönüşümde de karşılık bulmaktadır. Örneğin, devlet sektörünün dağılması şiddetli işsizlik sorunlarına neden oldu. 1995'ten 1999'a devlete ait sanayi işletmelerinin sayısı yaklaşık 100.000'den, 60.000'e düştü.[14] Bu azalış devlet sektöründe çalışan işçiler için kitlesel işten çıkarma anlamına geliyordu. Örneğin, 1996'dan 2001'e kadar, devlet işletmelerinde çalışan 36 milyon işçi işten çıkarıldı; aynı dönemde kollektif firmalar da 17 milyon işçiyi işinden etti.[15]

Bu büyük işten çıkarmalara rağmen, hükümet şehirlerdeki işsizlik oranının 1995-2000 dönemi boyunca sadece 2.9'dan 3.1'e

---

13) Keith Bradsher, "Another Asian Nation Battling a Crisis In Its Banking System," *New York Times*, 26 Ekim 2002; David Lague, "A Government Move to Clean Up Loans Backfires," *Far Eastern Economic Review*, 14 Kasım 2002

14) Christopher Lingle, "China's Economic Data Still Erratic," *Taipei Times*, 10 Mart 2002

15) Amherst, Massachusetts'da, 6-8 Kasım 2003'daki *Rethinking Marxism* "Marxism and the World Stage," konferansına sunulan çalışma. Andong Zhu, "Growth, Equity and State Enterprises: International and Chinese Perspectives,"

yükseldiğini iddia etti. (bakınız Tablo 7) Ancak hükümetin rakamlarına karşı tabanda şiddetli bir ön yargı vardı. Birincisi, hükümetin işsizliği ölçme biçimi kırsal bölge sakinlerinin ve kırdan kente göç edenlerin arasında görülen işsizliği gerçekte olduğundan ciddi anlamda daha düşük hesaplıyordu.[16] İkincisi, bu rakamlar devlet işletmeleri tarafından işten çıkarılan işçileri içermiyordu. Bu işçiler işsiz olarak sayılmıyordu. Bunun yerine "xiagang" (Çin'de geçiş döneminin karakteristiğini taşıyan ve eski "Demir Pirinç Çanağı" ile güvencesi olmayan iş gücü uygulamalarının arasında yer alan, geçici bir düzenlemeye verilen isim. Buna göre, Çinli bir işçinin işletmesiyle ilişkisi işten kovulsa bile kesilmemekte ve çok sınırlı geçici bir güvenceden yararlanmaktadır.

Ancak bu uygulamanın ilerleyen günlerde kaldırılacağı beklenmektedir. ç.n.) İşçiler pozisyonlarında sınıflandırılarak eski işletmeleriyle listeleniyorlardı. "Xiagang" olarak listelenilen devlet işçilerinin içerisindeki yüzdesi hızlı bir biçimde artıyordu. Ching Kwan Lee'ye göre;

> *17 eyalette gerçekleştirilen ve işten çıkarılan işçiler üzerine yürütülen bir çalışmada, yıllık xiagang oranı 1988'de - yöneticilere ilk defa emek kullanımının "optimize" edilmesi yetkisi verildiğinde- %0.7'den 1994'te %10 yükseldi. Ancak 1995'te, iş sözleşmelerinin artarak kullanıldığı dönemde, bu oran bir anda 23.8'e ve daha sonra 1996'da 35.8'e çıktı.*[17]

16) IHLO (International Hong Kong Liaison Office), "Official Jobless Rate in China," *Monthly News Bulletin*, 18 Kasım 2002, http://www.ihlo.org/item1/item1u.html

17) Ching Kwan Lee, "From Organized Dependence to Disorganized Despotism: Changing Labor Regimes in Chinese Factories," *China Quarterly*, no.157 (Mart 1999), 55-56

Toplamda, resmi işsizlik oranı düşük kalmaktaydı çünkü sadece "erkeklerde 50, kadınlarda 45 yaşın altında işten çıkarılanlar resmi olarak işsiz olarak sınıflandırılmaktaydı. Bu sınıflandırmanın dışında kalan milyonlar ise ne kovulmuştu ne de "xiagang"dı, ancak işsizdi çünkü işletmeleri çalışmayı durdurmuştu."[18]

Hong Kong'da bağımsız bir araştırma grubu olan Toplumsal ve Ekonomik Politika Enstitüsü, bu yanlışları düzeltmeyi denedi. Enstitü, Tablo 8'de gösterilen kentlerdeki işsizlik oranını ölçtü ve 1993-98 dönemi için resmi ve gerçek oranlar arasında önemli ve büyük bir fark ortaya çıkardı. Diğer analizciler daha da büyük bir gerçek kent işsizlik oranına işaret ettiler. Örneğin, "Merkez Bankası yöneticisi, Dai Xianglong 1996'nın ilk yarısında kentlerdeki işgücünün %7-8'inin, ya da 12-14 milyonunun, işsiz olduğunu hesapladı."[19] Rene Ofreneo, bir yanda Uluslararası Emek Örgütü'nün yüzde 17-20 gibi daha yüksek bir hesabı yayınlamışken, yaklaşık %13'lük bir rakam aktarmaktaydı.[20]

Çinli işçiler işten çıkarılmaktan ya da işsiz kalmaktan korkmak için türlü sebeplere sahipti. Xiagang işçileri teoride "hala eski maaşlarının belli bir bölümünü alıyorlardı ve barınmaları hala hükümet tarafından sağlanıyordu", ancak bir çok işçiye verilen sözler tutulmadı. Bu işsizler, "aylık 10 dolardan daha az bir kazançla geçiniyordu."[21] *Times of India*'ya göre, Çin hükümeti:

---

18) Raymond Lau, "Economic Determination in the Last Instance: China's Political-Economic Development Under the Impact of the Asian Financial Crisis," *Historical Materialism*, no.8 (Yaz 2001): 233

19) Eva Cheng, "China: Is Capitalist Restoration Inevitable?", *Links*, no.11 (Ocak-Nisan 1999): 62-63

20) Rene Ofreneo, "Changing Labor Markets in a Globalizing Asia: Challanges for Trade Unions," *Asian Labor Update*, no.45 (Ekim-Aralık 2002); Richard Smith "Creative Destruction: Capitalist Development and China's Environment," *New Left Review* no. 222 (Mart-Nisan 1997): 6

21) R. Smith, "Creative Destruction," sf. 6

Ülkenin gerçekleşen en kötü işsizlik krizine dönüşebilecek gibi görünen "Amansız" bir işsizlik problemiyle karşı karşıya kalmıştı. Devlet hakimiyetinde olan China Daily'nin aktardığına göre, emek ve sosyal güvenlik bakanı yardımcısı Wang Dongjin'in durumun, "toplumsal istikrarı baltalayabilecek kadar" ciddiye alındığını belirtiyordu.... Geleneksel olarak gerçek olmayan işsizlik oranları ileri sürülen bu ülkede, alışılmadık biçimde dürüst bu itirafların ardından, Çin'in kuzeydoğusundaki hasta sanayi bölgelerinde haftalar süren endüstriyel huzursuzluk gelmiştir. Yıllardır ülkeyi sarsan en büyük protestolardan biri olan bu kargaşanın içinde yer alan bir çok gösterici verimsiz firmalarda işten çıkartılmış işçilerdi, ve bir çok iktisatçı bu sektörün Çin'in şu günlerde DTÖ'üne girmesini takiben daha da kötüye gideceğini tahmin etmektedir.[22]

Reform süreci aynı zamanda gelir eşitsizliğini de kötüleştirmiştir. Çin'de hane halkı geliri için Gini katsayısı 1980'de 0.33'den, 1994'te 0.40'a ve 2000'de 0.46'ya yükseldi. Son rakam; Tayland, Hindistan ve Endenozya'daki eşitsizliğin derecesini aşmaktadır.[23] Bir çok gözlemci şu anda Çin'in Gini katsayısının 0.50'yi geçerek ülkeyi gelir eşitsizliğinde Brezilya ve Güney Afrika seviyesine yakın konuma getirdiğini düşünmektedirler.[24]

Bir tarafta Çinli işçiler sadece geçinebilecek kadar kazanç sağlamak için mücadele ederken, küçük burjuva ve burjuva azınlık, yüksek gelir grubundaki ABD vatandaşlarına benzer bir hayat tarzı peşinde koşmakta, bu yüksek kalitede evleri, lüks otomo-

22) "China Admits Grim Unemployment Situation," *Times of India*, 29 Nisan 2002

23) Gene H.Chang, "The Cause and Cure of China's Widening Income Disparity," *China Economic Review* 13, no.4 (2002):337

24) Liu Yufan, "A Preliminary Report on China's Capitalist Restoration," *Links*, No.21 (Mayıs-Agustos 2002): 55

billeri, gurme aşçıları ve son moda kıyafet ile mücevherleri de içermektedir.[25] Çin Hükümeti artık 1 Mayıs'ı, 2002'de All-China Federation of Trade Unions "4 özel şirketin yöneticisine madalya verirken".ve diğer yandan "başka 17 işadamı Mao'nun bir zamanlar devrimci karargah olarak kullandığı kuzeybatı eyaleti Şanzi'de 'örnek işçi' olarak açıklanırken" olduğu gibi başarılı zenginleri onurlandırmak için kullanmaktadır."[26]

Özellikle kadın işçiler de reform sürecinde ağır darbe aldılar. Toplam işgücünün yalnızca %40'ını oluştursalar da, devlet sektöründeki işinden olan işçilerin yaklaşık %60'ı kadınlardı.[27] Ek olarak, kadınların işsizliğinin süresi ortalama olarak erkekler için olanlardan daha uzun sürmektedir, "İşsiz Çinli kadınların %75'i bir yılın ardından hala iş aramaya devam etmektedir, erkekler de ise bu rakam %50'den daha azdır."[28]

Hâlâ iş sahibi olan kadınlar ise gitgide (kapıcılık ve hizmetçilik, garsonluk gibi) düşük ücretli hizmet işlerinde toplanmaktaydı. Öte yandan sanayide ve yönetimde yüksek ücretli işler erkekler için ayrılmıştı. Belli bir işin kategorileri için de bile, ücret konusunda kadınların aleyhine yapılan ayrımcılık yaygındır; kadın ve erkek arasındaki ücret açığının büyüklüğü (işin özelliklerinin denetlenmesiyle) daha özgür (yabancı) firmalarda devlet işletmelerinden daha da büyüktür.[29] İmalat sektöründe (özellik-

25) Keith Bradsher, "China's Car Culture Hits Some Potholes," *New York Times*, 11 Ocak 2004; Craig S. Smith, "For China's Wealthy, All But Fruited Plain," *New York Times*, 15 Mayıs 2002; Elisabeth Rosenthal, "North of Beijing, California Dreams Come True," *New York Times*, 3 Şubat 2003

26) Craig S. Smith, "China: Heroes of Capitalism," *New york Times*, 2 Mayıs 2002.

27) Malcolm Warner, "In the Red: China's State-owned Enterprises at the Crossroads," *Asia Pacific Business Review* 5, no.2 (Kış 1998):224; Vanessa Lau, "Forgotten Generation," Dollars and Sense (Mart-Nisan 2000): sf. 12

28) V.Lau, "Forgotten Generation," sf. 12

29) Margaret Maurer-Fazio ve James Hughes, "The Effects of Market Liberalization on the Relative Earnings of Chinese Women," *Journal of Comparative Economics 30*, no.4 (Aralık 2002)

le yoğun rekabetin olduğu hafif ihracat sektöründe) iş bulabilen bu kadınların ödülü çoğu zaman yorucu mesailer ve önemsiz ücretler karşılığında tehlikeli işlerdir.[30] Hiç de az olmayan sayıda kadın, (hesaplamalar on binler ya da yüz binler olarak değişiyor) büyüyen bir kadın emeği piyasası (sadece kırsal fakirlik ve ucuz emek gücü için talebin değil aynı zamanda dişi ceninlere uygulanan çok fazla kürtajın da (kırsal Çin'de her 5 kıza karşılık 6 erkek çocuğu doğmaktadır) neden olduğu bir piyasa) tarafından ele geçirilmektedir.[31]

Çinli işçiler için çalışma koşullarının gittikçe kötüleşmesi, Çin reform sürecinin iflasının en önemli göstergesi olabilir. Bu koşullar üzerine yazarak, Tim Pringle şunları gözlemlemiştir:

> *Çin'deki işçi hakları ihlalleri geçen 5 yıl boyunca Çin içinde ve dışında yaygın olarak belgelenmişti. Fazla mesaiye zorlama, yasadışı çalışma saatleri, ödenmemiş ücretler, berbat sağlık ve güvenlik koşulları, artık Çin için sıradandır. İşin genel hızı rekabetin, üretim hedeflerinin ve teslim tarihlerinin, güvenli ve düzenli bir iş ortamından daha fazla önemsenmesini zorlaması ile birlikte heyecanlandırıcı bir biçimde artmıştı. Kuzeydoğu'da, Shulan'da özel bir iş bulma acentası "Çin'de artık 8 saatlik günlük mesai gibi bir şey yoktur." şeklinde durumu açıklamaktadır.*[32]

---

30) Joseph Kahn, "Ruse in Toyland: Chinese Workers' Hidden Woe," *New York Times*, 7 Aralık 2003; Smith "Creative Destruction," 7-9; Philip Pan, "Poisoned Back Into Poverty," *Washington Post*, 4 Agustos 2002

31) Elisabeth Rosenthal, "Harsh Chinese Reality Feeds a Black Market in Women," *New york Times* 25 Haziran 2001; Erik Eckholm, "Desire for Sons Drives Use of Prenatal Scan in China," *New York Times* 21 Haziran 2001

32) Tim Pringle, "The Path of Globalization: Implications for Chinese Workers," *Asian Labor Update*, no.41 (Ekim-Aralık 2001)

New York Times'a göre, "Çin, Amerika'ya satılan imalat ürünlerinde Asya'nın lider ihracatçısı olarak ortaya çıkmaktadır, ancak bu ürünleri üreten işçiler Sanayi Devri'nin ilk ışıklarında Amerikalı ve Avrupalı işçilerin de çektikleri gibi; solunum, sindirim sistemi, dolaşım ve nörolojik rahatsızlıklarındaki artışla bu sürecin kurbanı olmuşlardır."[33] Çin İş Güvenliği Devlet İdaresi (China's State Administration of Work Safety) 2002'de iş yerlerinde, 140.000 ölümcül kazanın, 2 yıl öncekinden 100.000 daha yüksek bir rakamın haberini vermiştir. Sanayide gerçekleşen ve ciddi sakatlıklara yol açan kazaların rakamı şüphe yok ki daha fazladır, ancak bunun sayısını belirlemek zordur, çünkü büyük oranda olaylar "patronun işçiyi sigortalamaması, işçinin işe yasal biçimde alınmaması ya da görevlilerin işçilerin güvenli bir biçimde kontrol altında olduklarını gösterme baskısına maruz kalmalarından dolayı sayım dışı bırakılmaktadır."[34]

Komünlerin yıkımı ve devlet işletmelerinin dönüşümü aynı zamanda bir çok çalışanın, emeklilik, barınma, sağlık bakımı ve ilk ve orta öğretim gibi eğitim haklarını içeren sosyal güvenlik haklarını da kaybetmesi anlamına gelmekteydi. Örneğin, devlet işletmeleri artık emeklilik ödemesi sağlamamaktadır. İşçilerin bu gereksiniminin finansmanının bundan böyle, devlet, işveren ve işçi katkıları tarafından sağlanan ve ulus bazında organize edilen bir sistem tarafından karşılanması beklenmektedir. 1997'den itibaren, devlet işletmelerinde çalışanların %78'i ve bu işletmelerden emekli olanların %95'i bu sistem kapsamına alınacaktı. Ancak üzücüdür ki, mali kriz nedeniyle devlet yeterli emeklilik ödemesini sağlayacak kaynağa sahip değildi.[35]

33) Joseph Kahn, "Making Trinkets in China, and a Deadly Dust," *New York Times*, 18 Haziran 2003

34) Joseph Kahn, "China's Workers Risk Limbs in Export Drive," *New York Times*, 7 Nisan 2003

35) Lau, "Economic Determination in the Last Instance," sf. 234

Devlet işletmeleri artık yeni işçiler için barınma desteği de sağlamamaktadır. Eski işçiler ise, eğer hala oturdukları evde oturmak istiyorlarsa piyasada belirlenen kiraları ödemek ya da (hükümet kurumlarının kredi desteği ile) oturdukları evi satın almak zorunda bırakılmışlardır.[36]

Devlet sektörü ayrıca, çalışanlarına sağlık bakımını da bundan böyle karşılamamaktadır. Emeklilikte olduğu gibi, işletme tabanlı sağlık sistemi üç kısımdan kaynak tarafından desteklenen bir ulusal sistemle değiştirilmiştir. Ancak emeklilik sisteminde de geçerli olduğu gibi, devletin asgari sağlık harcamalarını bile karşılayacak yeterli kaynağı yoktur. "Hasta düşen ya da işte meydana gelen sakatlıklardan muzdarip" artan sayıda işçi bu yüzden "oldukça az ya da sıfır sağlık sigortasıyla kendi başının çaresine bakmaktadır."[37] Kırsal kesimde de, komünlerin sona ermesi kamu sağlık hizmetlerinde bir çöküşe neden olmuştur. "Çin halkının kırsal kesimdeki 800 milyon nüfusunun çok büyük bir bölümü, bir zamanlar övülen 'yalınayak doktor' sisteminin ve ücretsiz kırsal kliniklerin geçtiğimiz on yıl boyunca dağıtılmasıyla hiçbir sağlık hizmetinden yararlanamaz hale gelmiştir."[38] Sonuç olarak "ülkenin birçok bölgesinde çiftçiler doktorlara ulaşmakta ya da ilaç ve medikal tedavi elde etmekte güçlüklerle karşılaşmışlardır."[39]

Yurt çapında, kamu sağlık hizmetlerinden yararlanan kişilerin toplam nüfusa oranı 1997'de, 1978'deki %90'lık rakamdan %4'e düştü.[40] "Bugün Çin'de tıbbi bakım neredeyse tamamen

36) Smith, "Creative Destruction," sf. 10-11

37) Pan, "Poisoned Back into Poverty."

38) Elisabeth Rosenthal,"Without 'Barefoot Doctors,' China's Rural Families Suffer," *New York Times*, 14 Mart 2001, A1

39) Cheng, "China: Is Capitalist Restoration Inevitable?", sf. 61

40) age, sf. 61

kişilerin nakit parasına bakmaktadır ve fakirler için hiçbir kamu sağlık sigortası yoktur."[41] Benzer şekilde, "Dünya Sağlık Örgütü Çin'i, gelişmekte olan ülkeler arasında sağlık hizmetlerine ulaşımda eşitlik açısından, son sıraya koymaktadır."[42] İstihdamın yeniden yapılandırılmasında olduğu gibi, sağlık hizmetlerine ulaşmaktaki eşitsizlik de (doğumla ilgili hizmetler ve mesleki hastalık ve sakatlıklar da dahil olmak üzere) özellikle çalışan kadınları olumsuz etkiledi.[43]

2003 SARS krizi, Mao dönemindeki sosyal refah sisteminin yaşadığı çöküşün boyutlarını en açık biçimde resmedebilir.[44] Ancak bu çöküş, hem hükümet görevlilerinin hem de yeni serbest piyasa sağlık hizmetlerinin ülkede kötüleşen tüberküloz ve HIV salgınlarına karşı aldıkları önlemlerin yetersizliğiyle önceden belliydi.[45] Gerçekten, kamu sağlık hizmetlerinin çöküşü ve büyüyen fakirlik her iki sorunun da büyümesine ciddi biçimde katkıda bulunmuştur. Bu tablonun en acı örnekleri, aciz durumdaki kırsal işçilerin kanının satılmasıyla saman alevi gibi yayılan HIV olayında açığa çıkmıştır. Bir *Guardian* muhabiri reform süreci ile Çin'de gerçekleşen günümüzdeki sağlık krizi arasındaki ilişkinin özetini aşağıdaki gibi çıkarmıştır:

> *Sağlık hizmetlerinin ve sosyal güvenliğin nüfusun çoğunluğuna ulaştırılması belki de Çin Devrimi'nin tek önemli başarısıdır. Ancak komünist sistemin en üst derecelerinde bile*

41) Elisabeth Rosenthal, "Blinded by Poverty: The Dark Side of Capitalism," *New York Times*, 21 Kasım 2000.

42) age.

43) V. Lau, "Forgotten Generation," sf. 13-14; Pan, "Poisoned Back Into Poverty."

44) David Murphy, "The SARS Outbreak: A Shot in the Arm," *Far Eastern Economic Review*, 5 Haziran 2003

45) Jiang Xueqin, "Consuming Problem," *Far Eastern Economic Review*, 21 Aralık 2000; Elisabeth Posenthal, "Deadly Shadow Darkens Remote Chinese Village," *New York Times*, 28 Mayıs 2001

hiç bir zaman bir ulusal sağlık sistemi olmamıştı. Sağlık hizmetleri, işçilerin ve ailelerinin bakımının sorumluluğunu üzerine almış bir üretim biriminden -fabrika, okul, halk komünü- sağlanıyordu. Bu, birçok kişiyi içine alan bir düzenlemeydi, ancak Deng Xiaoping'in piyasa ekonomisine geçişiyle birlikte bu sisteme son verildi..... Ekonomik liberalizasyon bu üretim birimlerinin bir çoğunun sonu anlamına geliyordu: devlet endüstrileri kapatılıyordu, tarımsal komünler çoktan dağıtılmıştı ve tarım özelleştirilmişti. Hiçbir şey bu birimlerin yerini alamamıştı ve bunların sağladıkları hizmetler ortadan kalkmıştı. Kamu sağlığı için sorumluluk, bunu yerine getirmek için ne kaynakları ne de niyetleri olan yerel otoritelerindi. Ekonomik reformların yirmi yıl boyunca hayat standartlarına genel bir artış getirdiği şehirlerde bile, sağlık hizmetlerinin yükü artık büyük oranda özel sorumluluk altındaydı ve birçok kişi bunu karşılayamıyordu. SARS olayının patlak vermesi, döküntü kamu sağlık hizmetlerinin bir salgınla savaşmak ve hatta bundan haberdar olmak için bile çok yetersiz olduğunun keşfedilmesiyle Çinlilere, 20 yıldan fazladır sürdürülen ekonomik büyümeyle neyi kaybettiklerini hatırlattı.[46]

Aynı temel güçler Çin'in eğitim sisteminde de benzeri bir değişime yön verdi. "Çin okullarının gittikçe artan oranda özelleştirilmesi nedeniyle, velilerden yüksek harçlar istenmeye başlandı."[47] Gerçekte, 1980'lerden beri kentlerde, yabancı yatırımcıların ağırlıklı rolüyle, elit özel okulların sayısında hızlı bir artış

46) Isabel Hilton, "Economic Liberalization Destroyed China's Health Service- Now It Must Rely on Police, Not Doctors, to Fight Sars," *Guardian*, 22 Mayıs 2003.
47) V. Lau, "Forgotten Generation," sf. 39

vardı.[48] Artan okul harçları ve düşük gelir, özellikle kırsal alanlarda "artan sayıda çocuğu sınıflardan alıkoyuyordu."[49] Merkezi hükümetin büyük oranda "ilk öğrenimi 10 yıl önce sübvanse etmeyi durdurmasıyla.... öğrenim Çin'in en fakir köylerinde gittikçe, yalnızca mali durum el verdiğinde, ve çoğunlukla kızlardan çok erkekler için talep edilen lüks bir şey haline geldi.[50] Bazı köylerde, kızların sadece % 20'si ve erkeklerin % 40'ı okula gitmektedir. Bazı eyaletler vardır ki, burada kızların sadece yarısından daha azı okula gitmekte ve gidenlerin de çoğu ilk sınıfları bitirmeden okulu bırakmaktadır.[51]

Sosyal güvenlik ağının yıkımının etkileri elbetteki cinsiyet bakımından yansız değildir. Kadınlar genellikle, Çin'in gittikçe kuralsızlaşan emek piyasasında kabul edilebilir bir iş bulma kabiliyetlerine zarar veren, ağır ev işleri yapmak üzere aranmaktadırlar. Ching Kwan Lee'nin açıkladığı gibi:

> *Reform sürecinde işletme paternalizminin gerilemesi ve hizmetlerin metalaştırılması; yenileyici sorumlulukların özelleştirilmesi anlamına geliyordu, yani işçiler çocuk bakımı için, ya kantin yemekhanelerine ve tıbbi bakıma para verecek, ya da mümkün olduğu kadar kadının ev işlerindeki bedava emeğine başvuracaktı.... [Sonuç olarak], çok fazla pazarlanılabilir yetenek biriktirmedikleri ve ağır ev işleri hem zaman konusundaki esnekliklerini hem de ikinci bir iş ya da devlet dışı sektördeki işlerin gerektirdiği coğrafi hare-*

48) Ben Doven ve Trish Saywell, "Private Lessons," *Far Eastern Economic Review*, 8 Ocak 2004

49) Elisabeth Rosenthal, "Scholl a Rare Luxury for Rural Chinese Girls," *New York Times*, 1 Kasım 1999

50) age.

51) age.

ket kabiliyetlerini yıpratttığı için, ikinci iş ya da iş değişikliği adına, piyasa fırsatlarının kadınların yanında olmadığını keşfetmek çok da şaşırtıcı değildir.[52]

YANLIŞ ÇİZGİNİN GENİŞLEMESİ

Çin'in ekonomik reformlarının negatif toplumsal sonuçları sadece sayısız Çinlinin hayatlarını harap etmekle kalmamıştır. Yerel satın alma gücünü çökerterek, reform sürecinin yıkıcı etkilerini güçlendirme eğilimindedir ve bu suretle acıyı yaymakta ve derinleştirmektedir. Bu, insanları işsiz bırakmaktadır, çünkü devlet sektörünün dağılması büyük oranda bu şirketleri, tüketimlerini azaltmaya zorlamaktadır. Genelde yerel özel, ya da kentsel kollektif sektörde iş bulabilenler bile harcamalarını kısıtlayan düşük ücretler almaktadır. Dahası, birçok işçi artık sağlık bakımlarını ve ileriye dönük güvencelerini kendileri karşılamak zorunda oldukları için bir çoğu, tüketimlerini kısmak pahasına tasarruflarını arttırmaya zorlanmışlardır.

Kırsal ekonomi de bu eğilimlerden muaf değildi. *The Economist*'in açıkladığı gibi "(toplam nüfusun %65'ini oluşturan) kırsal nüfusun birçoğunun geliri, geçtiğimiz 4 yıl boyunca (1998-2001) aynı kalmıştır."[53] Hükümetin bir çözüm önerisi çiftçileri tarımdan uzaklaştırarak diğer sektörlere hareket ettirmekti. Ancak kırsal sanayi de kötüye gidiyor ve işçi çıkartıyordu. Kentsel alanların, kırsal kesimden ek bir emek akışını kabul edebilir olmak bir yana, kentteki işsizliği kontrol altına alacak yeterli iş yaratmaktan bile aciz durumdaydı. Sonuç olarak, kırsal nüfusun (ve kırdan kente göç edenlerin) çoğunluğunun satın alma gücü durgunlaştı.[54]

52) Lee, "Organized Dependence to Disorganized Despotism" , sf. 54.
53) "A Dragon Out of Puff," *The Economist*, 13 Haziran 2002
54) Kathy Wilhelm "The Great Divide," *Far Esartern Economic Review*, 30 Kasım 2000.

Fabrikalarda ve teçhizatta önceki dönemlerde yapılan yatırımlarla yaratılan ve büyük oranda genişleyen sanayi, çalışanların talebinin göreceli durgunluğu sunucunda özellikle dayanıklı tüketim mallarında aşırı kapasite kriziyle yüz yüze geldi. Örneğin 1995'te, kapasite kullanım oranları motorlu araçlar sanayinde %44.3, renkli televizyon sanayinde 46.1, bisiklet sanayinde 54.5 ve buzdolabı sanayinde 50.4'dü.[55]

Bertell Ollman'ın belirttiği gibi, buna benzer aşırı üretim krizleri, Çin ekonomisinin kapitalist birikimin sömürücü ve anarşik dinamiklerinin etkisinin altına girdiğinin kesin işaretleridir.[56] "Çin'in adı çıkmış düşük ücretli işçilerinin kazanma gücü (oldukça az işçi 60 dolardan fazla kazanmaktadır) Çin içerisinde tüketimi, Çin fabrikalarında ve atölyelerde hızla genişlemekte olan üretimin çok gerisinde bıraktı ve yabancı piyasaların büyümesi bu sorunun çözümünde kısmen etkili olsa da bütünüyle başarılı olamadı."[57] Liu Yufan da aynı mantıki sonuca ulaşmaktadır: "Aşırı üretim ve yetersiz tüketim aynı sopanın iki uç noktasıdır ve sopanın adı kapitalizmdir."[58]

Aşırı üretimin Çin'de devam ettiğine bir diğer işaret, enflasyondan deflasyona kayıştır. Tüketici fiyatları 1994'de yıllık %24 artış göstermişti. 1996'da ise yükseliş, sadece %8.3'lük bir oranda gerçekleşti.(Tablo 7) 1998'ın ikinci çeyreğinden başlayarak tüketici fiyat endeksi devam eden 22 ay boyunca sıfırın altına düştü. Yerel dengesizlikler fiyatlarda aşağıya doğru bir eğilim yaratırken, ihracatta ve DYY girişinde bir azalmaya neden olan As-

55) Cheng Yuk-shing, "Fleeing from the Asian Financial Crisis," sf. 267.

56) Bertell Ollman, "The Question Is Not 'When Will Capitalism Die?' but 'When Did It Die, and What Should Our Reaction Be?'," *Nature, Society and Thought 12*, no.4 (Ekim 1999), sf. 474-475

57) age, sf. 475

58) Yufan, "A Preliminary Report on China's Capitalist Restoration," sf. 55

ya Krizi de hiç şüphesiz deflasyonist baskıları arttırmıştır. İhracatların durumunda, artış oranı 1997'de %21'den, 1998'de sadece %0.5'e düşmüştür. (bakınız Tablo 1) Fiyatlar 2000 ve 2001'de hafifçe artmıştır, ancak 2002'de yeniden düşmüştür. (tablo 7)

Çin hükümeti, devamlı bir deflasyonun sınai ve mali sektörlerde büyük bir çöküşe neden olmasından çekinerek, talebi arttırmak için bir çok müdahaleyle bu duruma karşılık verdi. Kredi almayı ve harcamaları arttırmak için, Mayıs 1996'dan başlayarak faiz oranları düşürülmeye başlandı. 1998'de harcamalarını büyük oranda arttırdı.[59] 1999 ve 2000'de harcamalardaki artış büyük bütçe açıklarıyla birlikte devam etti. Hükümet aynı zamanda, yavaş yavaş harcamalarının odak noktasını altyapı yatırımlarından, özellikle devlet firmalarından çıkartılan işçilerin sağlık ve emeklilik harcamaları için uygulanan sosyal refah programlarına, araştırma ve gelişmeye kaydırdı. Son olarak, banka kredilerinin genişlemesi üzerindeki kontrollerde önemli bir gevşemeyi de destekledi.

Bu hareketler yıllık reel büyüme oranı hedefini (resmi ölçümlerle) %7'de ve hatta daha üzerinde (bakınız tablo 1) tutturmakta başarılı olurken, temeldeki ekonomik istikrarsızlığın üstesinden gelmek için pek etkili olmamışlardı. Sorunlar sadece 2002'de geri dönen deflasyonla sınırlı kalmadı, aynı zamanda ek harcamalar devletin büyüyen borç sorununa katkıda bulundu. Hükümet kamu borç yükünün kontrol altında olduğunu iddia ediyordu. "GSMH'ya oran olarak, 1999'da Çin'in mali açığı ve olağanüstü borçları sırasıyla % 1.7 ve % 10'du, bu rakamlar da güvenli seviye olan % 3 ve % 60'ın yeteri kadar altındaydı."[60]

59) Cheng Yuk-shing, "Fleeing from the Asian Financial Crisis," sf. 269.

60) age, sf. 271

Fakat işler göründüğü kadar olumlu değildi. Öncelikle hükümetin "açık" tanımı sorunludur. Örneğin 1994'ten önce hükümet kamu borçlarının değerli evrak olarak sürümünü bütçe gelirinin bir parçası olarak kaydetmiş ve bu yolla açığı büyük ölçüde az hesaplamıştı. Ek olarak, hükümetin faiz ödemelerini bütçe harcaması olarak saymaya başlaması 2000 yılında olmuştur. Sadece bu ayarlamanın yapılması bile 2000 yılı bütçe açığını GSMH'nın % 2.9'una getirmiştir.[61] "Daha da önemlisi, eğer tahsil edilemeyen banka kredileri de dahil edilseydi, toplam borç çoktan GSMH'nın %45'inden fazla olurdu."[62]

Bunun gibi borç/GSMH oranları, eğer Çin'in kamu sektörü geliri/GSMH oranının birçok tipik Avrupa ülkesinde (ve reform öncesi Çin'inde) % 30 ya da daha fazlayken Çin'de sadece % 13 olduğu göz önüne alınırsa, çok daha ciddi bir sorun haline gelir. %3'lük bir açığı finanse etmek Çin'de diğer ülkelerde olduğundan çok daha zordur, çünkü bu ülkede GSMH artışı hükümet için çok az gelir yaratmaktadır. "Geri ödeme kabiliyetinin bir ölçüsü, aynı yıl içinde alınan borçların harcamalara bölünmesiyle bulunan mali harcamaların borca bağlılığı oranıdır. Merkezi hükümet bütçesi için bu oran 1994'den beri % 50'yi aşmıştır ve 1998'de oran % 70'in de üstündeydi. Bu oran muhtemelen dünyada en yüksekler arasındadır."[63] Bu yüzden Çin hükümetinin güvenli bir biçimde bütçe açığına dayanan harcamalarını daha ne kadar arttırabileceğine dair gerçek sınırlar vardır.

Bunun da ötesinde, daha fazla işten çıkarmaların gerçekleşmesi ve yeni ulusal emeklilik ve refah programlarının daha önceden bireysel devlet firmaları tarafından karşılanan ve organize edi-

61) age.
62) Bonin ve Huang, "Dealing with the Bad Loans of the Chinese Banks," sf. 201
63) Cheng Yuk-shing, "Fleeing from the Asian Financial Crisis," sf. 272

lenlerin yerine geçmesi yönündeki beklentiler, merkezi bütçe üzerindeki talepleri arttırmaktadır. Bu yüzden Çin ekonomisi kolayca üstesinden gelinemeyecek yapısal sorunlarla yüzleşmektedir. Örneğin, eğer hükümet harcamalarını azaltır ya da para ve kredi büyümesini ciddi anlamda sıkılaştırırsa, devlet işletmeleri -ve önemli sayıda devlet sektörü dışındaki firmalar- hükümet bütçesine devlet bankalarının hesabında yer alan ödenmemiş borçlar ve VYŞ gibi daha da fazla borç ekleyerek ve bu şekilde ekonomiyi ciddi bir resesyona iterek kolayca batabilir.

Ek olarak, hükümet harcamaları aşırı üretimi, daha doğrusu hem paranın hem de reel sermayenin işlem görebilmeleri için karlı ve verimli fırsatlara bağlı aşırı birikim sorununu çözmediği için, bu durumun daha uzun vadeli etkisi gayrimenkul sektöründe ulus genelinde spekülatif bir patlamayı tetiklemek oldu. Bu yüzden, değerinden daha pahalı ve çoğunlukla lüks ve yarı lüks evler, ve ticari binalar fazla sanayi kapasitesi ile aynı anda bulunmaktadır. Eylül 2003'te olduğu gibi, "Yeni banka kredilerinin % 17 kadarı şu anda mülkiyetle ilgilidir ve bu oran gelmiş geçmiş en yüksek orandır."[64] Eklenmelidir ki, Çin'de, 8 yıl önce biten ve bugünkünden çok daha az yaygın ve derin olan gayrimenkul piyasasının patlaması ve çöküşü, "bankaların ödenmeyen borçlar hesabına büyük miktarlar eklemiştir, eğer diğer bir çöküş yeterince büyük olursa, bunun çok acı anlamları olacaktır" ve sadece bankalar için değil, aynı zamanda "çimento ve çelik gibi birleşik sanayilerde ve inşaat sektöründeki işlerde de" geçerli olacaktır. "Emlak fiyatlarındaki bir düşmeyle hoşnutsuzluğu artacak orta sınıf hayaletini" eklemeye gerek yok.[65]

64) Ben Dolven, "The Danger of Blowing Bubbles," *Far Eastern Economic Review*, 25 Eylül 2003, sf. 33

65) age.

Geleneksel politika tercihlerinin azalan avantajlarıyla yüzleşerek, reform sürecinin Çin hükümetini ekonomiyi büyütmek için ihracata ve DYY'ye gittikçe daha büyük vurgu yapmaya yönlendirmesi şaşırtıcı değildir. Yabancı ekonomik faaliyetlerin artan önemine kanıtlar bulmak çok kolaydır : 1997'de ihracatta neredeyse Çin'in reel GSMH'daki büyümenin üçte birine karşılık gelen % 21'lik bir sıçrayış; 2000 yılının ihracatta ilk yarısında GSMH'nın artışının yaklaşık beşte dördü eden %38'lik yıldan yıla bir artış.[66] Morgan Stanley'in baş iktisatçısı Stephen Roach'a göre, ihracatlar 2002'de ekonominin yaklaşık % 26'sı büyüklüğündeyse de, Çin ekonomik büyümesinin bu yıl % 74'üne karşılık gelmektedir. Yerel piyasaya atfedilen kalan % 26'lık oranın çoğu dolaylı olarak devlet harcamalarına ve DYY'ye yorulabilirdi.[67]

İhracat ve DYY'ye gittikçe daha fazla bel bağlama, Çin hükümetinin DTÖ'ye girmek için gerçekleştirdiği kararlı çabayı açıklamakta yardımcı olmaktadır. Ancak Çin'in DTÖ'ye girişi yüksek bir maliyetle geldi. DTÖ kapısından adımını içeri atabilmesi için Çin, ABD ile bir "normal ticaret ilişkileri" (NTİ) anlaşması imzalamaya zorlandı. Eva Cheng'in hatırlattığı gibi NTİ;

> *neredeyse tüm sektörleri kapsamaktadır. Anlaşmanın bir önemli ilkesi ithalatta, dağıtımda ve bir çok ürünün ihracatında -endüstriyel, tarımsal ve ulaşımda, hatta telekomünikasyon, toptan satış, bakım ve tamir gibi en kritik alanlarında-, üç yıl içinde devlet tekelinin sonlanmasıdır.... Ek olarak, ithalatın miktarı üzerindeki tüm kısıtlamalar 5 yıl içinde*

66) *Wall Street Journal*, "China Warns Exporters to Shape Up," 18 Mart 1999; Kathy Wilhelm, "China, Starting to Sizzle," Far Eastern Economic Review, 24 Agustos 2000
67) Stephen Roach, "China's Economy-It's the Real Thing," *South China Morning Post*, 26 Şubat 2003

aşamalı olarak ortadan kaldırılacaktır. (fiber optik kablo gibi ABD'nin öncelikli üretimleri için bu süre sadece 2 yıldır.)... Tüm hizmet kategorilerinde yabancı mülkiyet üzerinde sınırlamalar önemli ölçüde gevşetilmiştir. (bazı durumlarda tam kontrole izin verilerek)... Özellikle bankalar ve sigorta şirketleri için, emperyalist sermayenin Çin halkına emniyetli bir biçimde hizmet satma hakkı için (şimdiye kadar Çinli firmalar ve gruplarla yerel para işlemleri, sağlık, emeklilik ve sigorta ürünleri gibi hassas alanlarda) yaptığı uzun savaş, büyük oranda kazanılmıştı.[68]

NTİ'nin serbest piyasa hükümleri yabancı yatırım ve ticaretten çok daha fazlasını içeriyor; derin bir biçimde yerel ekonomi yapısına giriyordu. "Çin protokolde belirtilen bir kaç mal dışında, ticarete konu olan her sektörden mal ve hizmetlerin, piyasa güçleri tarafından belirlenmesine izin vereceğine söz vermişti."[69] Anlaşma "devlet işletmelerinin ve devlet yatırımlarının ticari ilkelere göre alım-satım yapmasını ve hükümetin, devlet işletmelerinin ticari kararlarını etkilemekten kaçınmasını" gerektiriyordu.[70] DTÖ'ye verilen sözlerin yalnızca, "planlı ekonominin son kalıntılarının eksiksiz ve geri dönüşsüz bir biçimde yok edilişine ve tam kapitalist restorasyona değil, aynı zamanda emperyalizme büyük ekonomik bağımsızlık verdiğine" işaret etmek abartı olmaz.[71]

WTO anlaşması sadece, önceden işaret edilen olumsuz toplumsal eğilimleri ve gerilimleri arttırabilir. Bu yüzden Ofre-

68) Eva Cheng, "China: Sino-U.S. Trade Deal Will Cement Capitalist Restoration," *Green Left Weekly*, no.406, 24 Mayıs 2000

69) Yufan, "A Preliminary Report on China's Capitalist Restoration," sf. 56

70) age, sf. 57

71) age

neo'nun gözlemi şu yöndedir: "Kırsal fakirlerin safları ve şehirlere akan nüfus artacak gibi görünmektedir."

DTÖ'ye uymak için Çin, tahıl çiftçisine uzanan her türlü sübvansiyonu kısıtlayacaktır ve gittikçe tahılın ithalatını serbestleştirecektir. Amerikan ve diğer yabancı tahıl firmaları, Çin'de yüksek fiyatların hakim olduğu buğday, mısır ve diğer tarımsal ürünlerin fiyatını kırmaya çoktan hazırdır. Tarım açıkça, Amerika'nın Çin'le DTÖ kuralları altında ticarette kazanç sağlamayı beklediği alandır. (Diğer başlıca alan yüksek teknoloji ürünleridir.)[72]

Devlet işletmelerindeki işçilerin bu sürecin acısını çekmeleri beklenmektedir. Hong Kong'lu bir sendika üyesinin açıkladığı gibi:

> *Yatırım yapmak için ya da devlet işletmelerini satın almak için yabancı yatırımcıları çekmek nihai amaçtır. DTÖ'ye giriş hakkı kazanmak için yapılan anlaşmaya göre, Çin hükümeti 3 yıldan 5 yıla kadar ana sektörlerde yabancı mülkiyet üzerindeki kısıtlamaları kaldıracaktır. Bu, ana devlet işletmelerinde görevde olan memurların, bu firmaları yabancı yatırımcılarla ortaklığa hatta yabancılara devrine hazırladığı anlamına gelmektedir... Yabancı yatırımcı için çekici hale gelmek adına bu girişimin en önemli yanı, iş gücünün saldırgan bir biçimde küçültülmesi ve emek maliyetlerinin kesilmesidir.*
>
> *Bu kesintiler önceki işverenin tüm finansal yükümlülüklerinin kaldırılmasını da içermektedir. Bu kesintiler, devlet işletmesi yöneticileri arasındaki yaygın yolsuzlukla birlikte, bir çok devlet işletmesinin işten çıkartılan işçilerle yapılan*

72) Ofreneo, "Changing Labor Markets in a Globalizing Asia."

anlaşmaları çiğnemelerine ve ücretleri, tazminatları ve emeklilik ücretlerini ödememelerine sebep olmuştu.[73]

Daha da önemlisi, UNCTAD bile artan işsizliğin Çin ekonomisinin dışa açılmasının bir sonucu olduğunu tahmin etmektedir. UNCTAD, dolaysız olarak devlet işletmelerinin ürünleriyle rekabet edecek ve bu şekilde geriye kalan devlet işçilerinin birçoğunun işini tehdit edecek ithalatta bir artış beklemektedir. Aynı zamanda;

Emeğin daha rekabetçi, ihracat tabanlı, emek-yoğun imalat sektörüne hızlı bir kayışı muhtemelen mantıklı değildir; aynı zamanda tavsiye edilebilir de değildir, çünkü bu şekilde bu ürünler piyasaları kaplayabilir ve Çin'in ticari ortaklarının, Çin'de kabul ettiği giriş şartları arasında yer alan, belirli sektörleri geçici ürün-özel koruma (transitional product-specific safeguards) gibi çeşitli mekanizmalar yoluyla olası koruma önlemleri almalarını teşvik edebilir. Bir dizi yerel politika enstrümanları daha aşamalı bir reform süreci için mevzilendirilse bile, uyum sorunun devlet işletmelerinin hakim olduğu sektörlerde kısa ve uzun vadede ortaya çıkması beklenebilir.[74]

UNCTAD yeniden yapılanma ölçeğinin değerlemesini aşağıdaki gibi yapmaktadır:

Sübvansiyonların kaldırılması, gümrük vergilerinin azaltılması, TDÖ (tarife dışı önlemler) ve ayrıcalıklı muamelenin

73) Elizabeth Tang, "China and the WTO: A Trade Union View of Social Impacts&Workers' Responses," *Hong Kong Confederation of Trade Unions*, Mayıs 2002, http://www.ihlo.org/item3/item3h.htm

74) UNCTAD, *Trade and Development Report 2002: Developing Countries in World Trade* (New York: United Nations, 2002), 143

> *kaldırılması şüphesiz bu (devlet) işletmeleri üzerinde verimlilik ve rekabetçiliği arttırmaları için, önemli derecede yeniden yapılandırma ve işçi çıkartma gerektirecek baskılar oluşturacaktır... Daha gerçekleştirilmesi gereken yeniden yapılandırmanın ölçeği çok geniştir. Yaklaşık 35 milyon işçinin ya da şehirdeki iş gücünün %17'sinin fazla (redundant) olduğu hesaplanmıştır. Yeni bir çalışmaya göre Çin'in DTÖ'ye girişi, 2001-2006 dönemi boyunca işsizliğin 25 milyon kadar daha artmasına neden olabilir.*[75]

İstihdam sorununa ağırlaştıran, ülkeye giren DYY'nin istihdamı, eskiden var olan firmaları satın alarak ya da bunlarla rekabete girerek azaltabileceği ve yeni kurulan yabancı firmaların gittikçe daha sermaye yoğun olacağı gerçeğidir. Yufan'ın gözlemlediği gibi:

> *Gittikçe daha fazla DYY devlet işletmelerini satın almakta ve bu yüzden iş yaratmak yerine var olanları yok etmektedir. DYY'nin tamamen yeni fabrikalar kurduğu durumlarda bile genellikle, gerçekte devlet işletmelerinin sahip olduğu pazarları ele geçirmek amaçlanmıştır ve bu, yabancı firmaların yeni işler yaratmasının yanında daha fazla iş pozisyonunun yok olacağı anlamına gelmektedir.*[76]

İhracat tabanlı DYY, işçilere karşı aynı işten çıkarma etkisine sahip olmasa da Çin, daha çok geleneksel, emek yoğun ihracatıyla istihdamda ihtiyaç duyulan büyümenin bu sermaye tarafından gerçekleştirilmesini bekleyemez. Gerçekten tablo 9,

---

75) age, sf. 149

76) Yufan, "A Preliminary Report on China's Capitalist Restoration," sf. 58

1995'ten itibaren imalat sektörü üretiminde ve ihracatındaki devamlı yüksek büyümeye rağmen, hem mutlak, hem de toplam istihdamın yüzdesi olarak imalat sektöründeki istihdamın, çoktan azalmaya başladığını göstermektedir. Hizmet sektörü ve inşaat sektörü (ikincisi ana olarak hükümet harcamalarına ve gayrı menkul piyasasındaki balona bağlı) bu yüzden artan sayıda tarım ve diğer kırsal uğraşlardan atılan işçileri istihdam etmek durumunda bırakılmıştır. Ve büyük oranda gizli işsiz (underemployed) 300 milyonluk büyük bir işçi fazlası kırsal sektörde bulunmaktadır.

Çin'in bu büyük emek fazlası için iş yaratma kabiliyeti, ülkenin ihracatının ABD'ye odaklanması ile birlikte daha da ileri derecede tehdit edilmektedir.

ABD'nin Çin'in büyüyen ticaret fazlasını azaltma faaliyeti şu anda, hiçbir zaman olmadığı kadar olasıdır. Örneğin ABD hükümeti Çin'e, bu tek taraflı ticaret açığını azaltma denemesi olarak, parasının değerini yükseltmesi ve piyasalarının ABD'nin tarımsal ürünlerine açılmasını hızlandırması için büyük baskı yapmaktadır.

Toplamda, hızlı büyümesine karşın, Çin ekonomisi hiçbir zaman olmadığı kadar dengesiz ve krizlere karşı kırılgan duruma gelmiştir. Aynı zamanda, sayısı hızla büyüyen Çin işçi sınıfının yaşam ve çalışma koşulları kötüleşmektedir. Bu noktada sınırlı bir şekilde reform sürecinin yarattığı ekonomik gerilimlere ve çelişkilere odaklandık; ancak bu sürecin kapitalist koşullar altındaki başarısının emek üzerinde baskıya ve sömürüye hem bağlı olması, hem de bahsedilen baskı ve sömürüyü derinleştirdiği ölçüde, büyüyen bir işçi sınıfı direnişini oluşturması beklenebilir. Bu, Çin'in dönüşümünün oluşturduğu en güçlü çelişki olabilir.

DİRENİŞ

Çin işçi sınıfı çoğunlukla kendisini örgütlemekten ya da ortak hareket etmekten aciz, edilgen bir kitle olarak düşünülmüştür. Bu şekilde bir tanımlama Çin tarihinin ciddi bir şekilde yanlış okunduğunu göstermektedir. Şehirli işçiler 1920'ler ve 1930'lar boyunca devrimci hareketin desteğiyle kahramanca bir dizi kitlesel greve giriştiler. İşçiler aynı zamanda Mao dönemi boyunca da, ertelenemez çıkarlarını savunmak ve işletme yönetimleri üzerindeki demokratik kontrollerini güvenceye almak için dolaysız faaliyetlerde bulundular. Bir önceki bölümde belirtildiği gibi, partinin şiddetle karşı koymasına rağmen, kentli işçiler işi bırakma ve yavaşlatma eylemlerine 1949'dan 1952 yılına kadar devam ettiler. 1950'lerin ortalarında faal tutumlarını, 1957'de Macaristan'daki olaylardan etkilenen ve Mao'nun "Yüz çiçek Hareketi" tarafından cesaretlendirilen Nisan- Mayıs grev dalgasıyla doruğa çıkararak yenilediler. Kültür Devrimi boyunca yeni özgürlüklerin verdiği avantajla, işçiler 1967'de ayrı bir grev dalgasına başladılar. 1976'da 5 Nisan olayının arifesinde, ekonomik, siyasi ve toplumsal koşullardan hoşnutsuzluklarını da vurguladılar.

Bu tarihe bakarak, işçilerin artan bir enerji ve kararlılıkla kapitalist restorasyonun olumsuz sonuçlarına karşı çıkmış olmaları şaşırtıcı olmamalıdır. Tipik bir örnek: 1979 yılından başlayarak işçiler, Demokrasi Duvarı Hareketi'nde (1978-81) elde edilen fırsatı Deng'in reform sürecine muhalefetlerini göstermek için kullanmaya çalıştılar. Kültür devrimi boyunca öğrenilen metot ve stratejilere güvenerek ve Polonya'da Dayanışma Birliği Hareketi'nin büyüklüğünden etkilenerek işçiler, bağımsız sendika oluşturma özgürlüğü için baskı oluşturmak adına resmi olmayan gruplar ve yayınlar oluşturdular. "Çin'de sanayi sektöründe bir kaç huzursuzluğun patlayışının 1980'lerin başlarında, 1981'deki Taiyun Demir Çelik Fabrikası'ndaki tartışmaları da

içerecek şekilde, özgür sendika kurulumu talebiyle zirveye ulaştığı bildiriliyordu "[77]

Taiyuan Demir Çelik işçilerinin resmi olmayan *Sailing Ship* dergisinin şu tespiti ne kadar büyük sayıda işçinin bu dönemdeki durumlarının farkına vardıklarını gözler önüne sermektedir:

> *Onlar [işçiler] berbat koşullarını değiştirmek istedikleri zaman, hiç bir kurtarıcıya güvenemeyeceklerini, bunun yerine kendilerini örgütlemeye, kendi güçlerine güvenmeye başlamak, ve kendileri için konuşacak temsilcilerini seçmek zorunda olduklarını anlamışlardır. Ve eğer her hangi bir zamanda seçtikleri temsilci kendilerini doğru dürüst temsil edemiyorsa, bu temsilci görevden alınacak ve yeni bir seçim yapılacaktır. Geniş kitlelerin büyük kısmının bu tarzda bir talebi, Çin demokratik reformunun toplumsal temelidir.*[78]

İlk önce Demokrasi Duvarı Hareketi'ni, Kültür Devrimine karşı gerçekleştirdiği kampanyada kullanışlı bulduğu için destekleyen Deng, kısa bir zamanda konumunu değiştirdi ve hareketin bir çok liderini tutuklayarak ve kendi politikalarının hedef haline geldiğini anladığı zaman, yayınlanmasını yasa dışı hale getirerek, baskı altına aldı. Ancak, toplumsal koşulların geçen on yılda kötüleşmesiyle, öğrenciler bu hareketin mirasına 1989'da kendi Demokrasi Hareketlerini başlatarak sahip çıktılar.

Öğrenciler Mayıs ayında, Tiananmen Meydanı'nda politik reform istemek için toplanmaya başladılar. Bir yandan gösteriler ve kalabalık, ilerleyen haftalarda büyürken, gittikçe daha fazla

77) Jackie Sheehan, Chinese Workers, *A New History* (New York: Routledge Press, 1998), sf. 187

78) age, sf. 187-88

işçi harekete dahil oldu. İşçilerden bir çekirdek grup, Pekin Özerk İşçi Federasyonu'nu kurmak için kendilerini hazır hissediyordu. Federasyon kısa bir sürede 10.000 ile 20.000 arasında bir üye sayısına ulaştı, her ne kadar bu sayı işyerlerinde örgütlü gücün bir ölçüsü olmaktan daha çok işçi haklarına siyasi desteğin yansıması olsa da. Mayıs ayı boyunca Demokrasi hareketine ilginin diğer şehirlere de yayılmasıyla, yeni Özerk İşçi Federasyonları (ÖİF) kuruldu ve birbirlerine bağlandı.

2 Haziran'da, resmi Çin sendika federasyonu, ÖİF'lerin yasadışı örgütlenmeler olarak yasaklanmasını talep etti. İki gün sonra da hükümet, demokrasi hareketini sonlandırmak için güç kullanarak bir faaliyete girişti. Özellikle ÖİF'lere dahil işçiler cezalandırılmak için hedef alınmıştı.

1990'ların başında özgür emek örgütlenmesi için bazı yeni girişimler vardı. Çin'in Özgür Sendikası (Free Trade Union of China) 1991 yılında Pekin'de oluşturuldu. 1994'de Çalışan Kesimin Haklarını Koruma Derneği (League for the Protection of the Rights of Working People) Çin'de kuruldu. Aynı yıl, Kovulan İşçiler Derneği (Hired-Hand Workers Federation) Shenzen kentinde kuruldu. Tüm bu gruplar küçüktü ve varlıkları hükümetin baskısı nedeniyle çok uzun sürmedi. Buna karşın, ÖİF'lerden öteye geçmek adına önemli bir hareketi temsil etmekteydiler, çünkü bu inisiyatifler çok daha dolaysız olarak işçilerin örgütlenmesi ile ilgiliydiler.[79]

Emekçi aktivistlerin tutuklanması, 1990'larda bağımsız bir işçi sınıfı örgütlenmesinin inşasını durdurmakta başarılı olurken, emekçilerin aktivizminin devamlı ve artarak büyümesini durduramadı. Reformun ilk yıllarında, bazı cesur (ve çoğunlukla başı-

79) Trini Leung, "The Third Wave of the Chinese Labor Movement in the Post-Mao Era", *China Labor Bulletin*, 2 Haziran 2002.

nı bayanların çektiği) işçiler yasadışı grevlere, iş yavaşlatmalarına ve özellikle yabancı sermayenin işlettiği fabrikalarda sömürücü iş koşullarını protesto etmek için bireysel faaliyetlere girişirken işçi sınıfının direnişi çoğu zaman, doğu sahillerinde özel ihracat bölgesi için oluşturulan alanlarla sınırlıydı.[80] Ardından, işçi protestoları işten çıkartılan devlet işletmelerinde çalışan işçileri, özel şirketlerde ücret ve kazanç kesintilerine ve iş hızlandırmalarına konu olan işçileri, çiftçileri ve kırsal kesimdeki diğer fakirleri kapsayacak şekilde genişlemişti.

"Aktivistler şiddetli devlet baskısıyla" yüzleştiklerinde bile, Çin işçileri yaşam haklarının korunmasını talep ederek ülke genelinde bir kamu protestosuna girişti.[81] 24 Aralık 1997'de, *New York Times* "ülkenin her yerinden ücretlerinin ya da emekli aylıklarının ödenmemesi, işletmelerinin devralınmasıyla işini kaybetme korkusu ve işten çıkartılma ya da tazminat hakkındaki çatışmalar nedeniyle gerçekleşen sayısız küçük ölçekli işçilerin protestosu haberini" okuyucularına iletti.[82] İki gün sonra *Associated Press* şu haberi veriyordu:

> *Artık eli aşağı tutmayan devlet endüstrisine feda edilerek Komünist hükümeti yayılan bir protesto dalgasıyla sarsan bir hoşnutsuzlar ordusu milyonlarca işsiz, Çin'in her yerinde iş aramaktadır.....Şimdiye dek protestolar küçük ve yerel konulara odaklı kalmıştır....Gösteriler Çin'de her yıl can sık-*

80) Trini Leung Wing-yue, *Smashing the Iron Rice Pot: Workers and Unions in China's Market Socialism* (Hong Kong: Asia Monitor Resource Center, 1988); Anita Chan, "Labor's Long March: China's Workers Rebel Against the New World Order," *In These Times*, 6 Şubat 1995.

81) R. Smith, "Creative Destruction," 9

82) Eric Eckholm, "Chinese Democracy Campainers Push for Free Labor Unions," *New York Times*, 24 Aralık 1997.

maktadır; sürgün edilen aktivist Han Dongfang'a göre, bu gösterilerden sadece ilk 6 ayda 450'den fazla gerçekleşmiştir. Olayların çoğu....Sichuan bölgesinde, zengin sahil şeridinden uzak modası geçmiş fabrikalarla dolu karasal bir eyalette meydana gelmiştir. Ancak son birkaç haftadır, protestolar doğu şehri Hefei'ye ve kuzeydoğudaki kömür madeni kasabası Jiaohe'ye yayılmıştır.

Los Angeles Times'ta 1999 sonbaharındaki durumu şu şekilde aktarmıştır :

Ülke genelinde emeğin ayaklanması ile ilgili haberler, güneyde Hunan eyaletinden buraya Çin'in paslı kemeri kuzeydoğuya, kadar yaygındır... Hükümet, emekçilerin -özellikle sayıları 15 ila 25 milyonu bulan işsizlerin- ortak bir hareket örgütleyebileceklerinden ve Komünist kurallara yeni muhalefetlerin kaynağı olabileceklerinden korkmaktadır. Ya da daha kötüsü, düş kırıklığına uğramış işçilerin, siyasi muhalifler gibi hakları ellerinden alınmış diğer gruplarla, bir tür birleşik ulusal cephe yaratmak için birleşmeyi denemelerinden çekinmekteydiler.[84]

Resmi Çin istatistikleri, büyüyen emek direnişi haberlerini doğrulamaktadır. 1999'da resmi olarak rapor edilen 198.000 emek direnişi vardı. 2000 yılında bu sayı 327.152'ye yükseldi. Pringle'ın eklediği gibi, "Bu istatistikler 1990'ların başında baş-

83) Associated Press, "China's New Treat: Army of Unemployment Creating Wave of Protests Across Nation," *Tribune-Star, Terre Haute*, 26 Aralık 1997

84) Henry Chu, "Chinese Rulers Fear Angry Workers May Finally Unite," *Los Angeles Times*, 4 Haziran 1999.

layan direnişlerdeki olağanüstü artıştaki devamı temsil etmektedir." [85] Bu emek direniş istatistikleri, birçok kez yasal yollarla gerçekleştirilen bireysel karşı çıkışları ve daha önemli ortak faaliyetleri içermektedir. Doğal olarak sadece daha büyük faaliyetler, birlik ve sınıf bilinci gerektiren ve/veya üreten ortak faaliyetlere bakarak, benzer bir eğilim buluruz. 1998 yılında 251.268 kişiyi kapsayan (çoğunlukla en azından 3 işçiyi kapsayan grevler ya da iş yavaşlatması) 6.767 kollektif faaliyet gerçekleştirildi. Bu, kollektif faaliyetlerde 1992'ye göre % 900 oranında bir artışı temsil ediyordu. 2000 yılında resmi kayıtlara göre kollektif faaliyetler 8.247 rakamına ulaşmıştı ve 259.445 işçiyi içine almaktaydı.[86]

Yeni ve daha önemli bir emek aktivizmi dalgası, 2002 sonbaharında başlamıştı. Bir analizciye göre bu seferkinin önemi "daha güçlü üyeliği, birliği, liderliği ve örgütlenme seviyesini kapsaması" gerçeğinde yatıyordu.[87] Mart ayından Mayıs ayına kadar 2 kuzeydoğu eyaletinde 80.000 işçi, aylar süren eşi görülmemiş gösterilere katıldılar. Yaklaşık 50.000 petrol işçisi Heilongjiang eyaletindeki Daqing Şehri'nde yürüyüş yaptılar ve gösteri düzenlediler; 20'den fazla devlet işletmesinin 30.000'den fazla işçisi, Liaoning eyaletindeki Liaoyang şehrinde gösteriler gerçekleştirdiler. "Her iki durumda da işçiler ödenmemiş ücretlerini emeklilik maaşlarını ve tazminatlarını talep ediyorlardı, ve yerel görevlilerin ve işletme yöneticilerinin yolsuzlukları ile adaletsizliklerini protesto ediyorlardı. Ve her iki durumda da polis ve askerler, protestoları durdurmak üzere mevzilendirildiler."[88]

Daqing işçilerinin protestoları aynı zamanda, aynı işyerinden

85) Tim Pringle, "Industrial Unrest in China - A Labor Movement in the Making?," *China Labor Bulletin*, 31 Ocak 2002

86) age.

87) Leung, "The Third Wave."

88) Tang, "China and the WTO."

büyük bir kısım işçiyi de içine alan, bağımsız bir işçi örgütlenmesi, Daqing Eyaleti İşten Çıkartılan İşçiler Birliği'nin kurulmasını da içeriyordu. Hükümetin işçileri tecrit etme çabalarına karşın, faaliyetlerinin haberi Heilongjiang eyaletine kadar yayılmış ve diğer eyaletlerdeki petrol işçilerini dayanışmacı grevler ve protestolar düzenlemeye yönlendirmiştir.[89]

İşçilerin Laioyang bölgesindeki protestoları, Ferroalloy Fabrikasında sadece bir kaç bin işçiyle göreceli olarak küçük bir faaliyet olarak başladı, ancak devletin baskısına bir tepki olarak daha büyük ve daha güçlü bir hale gelerek büyüdü. Trini Leung'un açıkladığı gibi:

> *Göstericilere karşı polisin acımasızlığı ve bir çok temsilcinin alıkonulması, ilk protesto faaliyetinden bir hafta sonra bir düzinenin üzerinde fabrikadan 30.000 işçinin Ferroalloy işçileriyle dayanışmalarını ve onlara desteklerini vurgulamak için Liaoyang sokaklarına dökülmelerine neden oldu. Ferroalloy işçileri birkaç ay boyunca hükümetten temsilcilerini bırakmasını talep eden ve çalıştıkları işletmelerde ve yerel hükümetlerdeki yolsuzlukları araştırma çağrılarına cevap isteyen düzenli gösteriler gerçekleştirmeye devam ettiler. Liaoyang protestolarının kuvvetinin ana nedeni, fabrika işçilerini açık bir liderlik altında birleştiren örgütlenme düzeylerinin yüksekliğinde yatıyordu. Bu anlamda, Liaoyang Ferroalloy Fabrikası işçileri 1949'dan beri Çin'de, bağımsız bir birliğin en başarılı örneğini örgütlediler.*[90]

89) Leung, "The Third Wave."
90) age.

Bu sırada kırsal alanlarda, "Çin tarihi boyunca hoşnutsuzlukları, hükümetleri iktidardan düşüren köylü sınıfının huzursuzluğu yine artmaktaydı ve ülkenin muhalif sınıfları; kovulmuş işçilerin, mücadele eden emeklilerin ve kırdan zayıf varlıklarını sürdürmeye çalıştıkları kentlere göç etmiş milyonlarca Çinli'nin yanındaki safları doldurmaktalardı."[91] Çiftçiler, düşük tarımsal ürün fiyatlarını, yüksek vergileri ve idari ücretleri (genellikle parti elitlerinin lüks yaşam tarzını finanse etmek için kullanılmakta) ve polisin vergileri ödeyemeyenlere gerçekleştirdikleri şiddet faaliyetlerini protesto etmekteler.[92] Belki de çiftçiler tarafından gerçekleştirilen en dikkate değer protesto 2000 yılının Ağustos ayında Jiangxi Eyaleti'ndeki (Çin'in güney-merkezinde) Yuandu'da meydana geldi:

> *10.000'den fazla öfkeli köylü iki katlı ve beyaz kiremitli kasaba meydanında buluşmuştu ve yüksek vergiler ile tarımdan elde edilen karı yiyip bitiren idari ücretlerden kurtulma talebinde bulunuyorlardı. Bu bölgede oturanlara göre, korkan kasaba yetkilileri, kalabalığı dağıtmak için 30 kamyon dolusu silahlı polisin bölgeye ulaşmasından evvel 17 Ağustos'ta kendilerini binaya kapatmışlardı. En azından bir çiftçi ciddi bir biçimde dövülmüştü ve düzinelercesi de dağıtılmıştı... Yuandu gösterilerinin lafı yayılınca, komşu kasabalardan binlerce öfkeli çiftçi, pencereleri kırarak ve bazen bazı görevlilerin evlerine saldırarak taşkınlık yaptı. Çiftçilere göre polis hala gösterilerin liderlerini aramakta.*[93]

91) Chu, "Chinese Rulers Fear Angry Workers May Finally Unite,"
92) Craig S.Smith, "China's Farmers Rebel Against Bureaucracy," *New York Times*, 17 Eylül 2000, 1
93) age.

Çin işçi sınıfının hareketi hakkındaki genel izlenim; doğal, merkezi olmayan ve koordine edilmemiş bir direniş olduğudur ancak bu tamamen böyle değildir. Sichuan eyaletinde binlerce işten çıkarılmış işçi "yeni iş talep etmek için" sokak gösterileri düzenlediklerinde, sürgüne gönderilen bir aktivist, faaliyeti "toplamda yaklaşık 100.000 kişiyi kapsayan" ve aylarca süren bir faaliyet olarak betimlemekteydi.[94] Gösteriler gözle görülür bir biçimde "sadece işçileri değil, aynı zamanda yakın bir karşılıklı yardımlaşmayla çalışan" ve en az bir yıl boyunca "oturma eylemleri ile yürüyüşler düzenleyen köylüleri de içeriyordu. Tek konu, iş kayıpları değildi: yaşlılar, vadesi geçmiş emekli maaşı ödemelerini talep ediyorlar, ve köylüler hükümet tarafından ellerinden alınan topraklar için tazminat istiyorlardı."[95]

Daha küçük olan bireysel patlamalar bile bir dereceye kadar önceden planlanıyordu. 1997 yılının Ağustos ayındaki bir gösteride, Çin'in güneybatısında Dujiangyan'ın dışındaki şehir ofislerinden işten atılmış 20 işçi (protestocuları döven ve tekmeleyen) polisler tarafından saldırıya uğradında, işçiler öfkelendi. Bu olaya "karşı koyma haberinin yayılmasıyla.... birkaç gün içinde trafiği kilitlemek için gelen "pedicab" (Çin'de insanların çektiği ve insan taşımaya yarayan fayton benzeri araçlar ç.n.) şoförlerinin desteğini de kazanarak ve "günler boyunca daha büyük ve daha gürültülü protestolar" organize ederek karşılık verdiler.[96]

Belki de örgütlü faaliyetlerin en ilgi çekicisi Daqing işçilerini içermektedir. "[İşten Çıkarılmış Daqing İşçilerinin Geçici Sendikası] için Mart olaylarının çok daha öncesinden beri hazırlıkların olduğu haberleri vardı ve bu olayların kendiliğinden gerçek-

94) "Troubled Sleep in Sichuan," *The Economist*, 26 Temmuz 1997, sf. 35
95) age.
96) Associated Press, "China's New Threat."

leşmediğine işaret ediyordu... Geçici sendikanın örgütlenmesinin yüksek seviyesi ve protestoların başlaması için göreceli bir hazırlık dönemi, sendikanın liderleri tarafından imzalanarak yayınlanmış ilanları ile açıkça ortaya çıkıyordu."[97]

Bu noktada hükümet işçilerin gösterilerini bastırmakta, ve aktivistleri izole etmekte ve baskı altına almakta oldukça başarılıydı. Sophie Beach'in gözlemlediği gibi:

> *Bağımsız sendikalar ya da çiftçilerin çıkarlarını korumak için kurulmuş dernekleri olmadan işçiler ya da köylüler, düzenli olarak yolsuzluğa, işsizliğe, ve fakirler bir yanda sıklıkla maaşlarını bile alamazken zenginin daha da zengin olmasına müsaade eden ekonomik eşitsizliğe karşı gösteriler düzenlerler. Ancak göstericiler sorunlarının kaynağına işaret eder, demokrasi ve haklarının yasal korumasını talep ederken, otoriterler şiddet uygulamakta oldukça hızlıdırlar.*[98]

Gerçekten, Çin'in gittikçe burjuvalaşan devleti, artan işçi militanlaşması karşısındaki kaygısını, hukuki ve zorlayıcı baskı araçlarını arttırarak dışa vurmuştur. Kasım 1999'da hükümet, "kamu gösterileri için yeni kuralları açıklamıştır ve buna göre 200 kişiden daha fazla topluluğu içeren toplantılarda, yerel kamu güvenliği yetkililerinin onayını şart koşmuştur. 3000 kişilik ya da daha büyük toplantılar daha yüksek derecedeki güvenlik bürolarının onayını gerektirmektedir."[99] Görünüşte Falun Gong grubu gibi yeni dinsel hareketler hedeflenmekteyse de, yeni kuralların işçi topluluğunun protestolarına uygulanacağı konusun-

97) Leung, "The Third Wave."
98) Sophie Beach, "Tiananmen Plus Ten," *The Nation*, 14 Haziran 1999, 7.
99) Erik Eckholm, "China: Crowd Control," *New York Times*, 25 Kasım 1999.

da hiç bir şüphe yoktu. Gerçekten, "pek az Batılı yorumcu hatırlamasına rağmen Komünist rejim, emekçinin ekonomik konulardaki şikayetinin 1989 gösterilerinde önemli bir rol oynadığından oldukça fazla haberdardı."; bundan dolayı "en çok emek huzursuzluğu olasılığı Çin Komünist Parti'si liderlerini kaygılandırıyordu."[100] Merkezi hükümet bağımsız emek örgütlenmesi oluşturmak isteyenleri tutuklamaya devam ediyor, ve niyetini Ocak 2001'de, "ülkedeki genelinde şehirlerde, isyan karşıtı polislerin sayısının artmasını emrederek" açık hale getiriyordu.[101]

SONUÇ

Gördüğümüz gibi Çin reformları, sanayi büyümesi kadar ciddi ekonomik eşitsizlikler de yarattı. Bu reformlar büyük oranda, ulusal olarak bütünleşmiş ve çözüm üretici bir politik ekonomi yaratmak için gerekli olan çerçeveyi ve kurumsal kapasiteyi yok etti.

Artan sayıda Çin işçisi ülkelerinin kapitalist dönüşümü için yüksek bir fiyat ödedi, ve bir çoğu çıkarlarını savunabilmek için kararlılıklarını ve güçlerini göstermeye başladılar. Hükümetin, işçilerin gösterilerini bastırmaktaki başarısı bu noktada, Çin ekonomisinin devam eden kapitalistleşmesinin muhtemelen bir çok Çin işçisinin yaşama ve çalışma koşullarında daha ileri seviyede bir kötüleşmeyi getireceği gerçeğini değiştirmez. Bu yüzden, devlet politikalarına yeni ve belki de daha organize muhalefetler, Çin'in ihracat tabanlı ve yabancılara bağımlı ekonomisine ciddi potansiyel imalarla birlikte beklenebilir.[102]

---

100) Chu, "Chinese Rulers Fear Angry Workers May Finally Unite,"

101) Erik Eckholm, "Chinese Officials Order Cities To Bolster Riot Police Forces," *New York Times*, 30 Ocak, 2001

102) New York, 16 Mart 2003'teki Socialist Scholars Konferansı'na sunulan Dong Xulin, "Looming Social Crises: China at a Cross Road,"

Bu durumda ilerlemecilere, Çin'de günümüz ve gelecekteki işçi sınıfı aktivizmini nasıl bağdaştırmak istediklerine karar vermek kalmaktadır. Ancak, ilerlemeciler Çin'i bir "sosyalist" hatta ilerlemeci bir gelişme başarı öyküsü olarak övmeye devam ettikçe kendilerini, hem Çin politikasına hem de işçi topluluğu mücadelesine karşı gittikçe gerici bir pozisyonda bulacaklardır. Çin deneyiminin açıkça gösterdiği gibi, hiçbir zaman piyasaların ve piyasa sosyalizminin sınıf tabanlı eleştirisini güçlendirmeye ve ortak üreticilerin gücü üzerine kurulu bir sosyalizm görüşüne dönüşe daha fazla ihtiyaç olmamıştır.

---

102) New York, 16 Mart 2003'teki Socialist Scholars Konferansı'na sunulan Dong Xulin, "Looming Social Crises: China at a Cross Road,"

ÇİN DÖNÜŞÜMÜNÜN ÇELİŞKİLERİ: ULUSLARARASI ÇELİŞKİLER

Çin devasa bir bölgesel ve küresel ekonomik güç haline gelmiştir. 1985-95 arasındaki on yılın çoğunda sadece iki haneli gerçek GSMH büyümesi gerçekleştirmekle kalmamış, aynı zamanda 1997-98 Doğu Asya Krizi boyunca da yıllık % 7'nin üzerinde bir hızlı büyümeyi sürdürmüştür. Morgan Stanley'in baş iktisatçısı Stephen Roach'a göre, "Çin'in büyüme oranı, şu anda dünyadaki brüt yerel üretim büyümesinin [2002'de] % 17.5'ine sahip olacak kadar kuvvetlidir.-bu oran, ABD'nin büyümeye katkısından hemen sonra ikinci sıradadır-[1] 2002 yılında, Çin'in Asya GSMH'nda ve ihracatındaki payı sırasıyla % 17 ve % 20'nin üzerine çıkmıştı.[2] Bazı satın alma hesapları Çin ekonomisini, Asya GSHM'nın yarısı olarak hesaplamıştır.[3]

---

1) Stephen Roach, "China's Economy-It's the Real Thing," *South China Morning Post*, 26 Şubat 2003, sf. 19

2) Bank for International Settlements, *73rd Annual Report* (Basel, Switzerland; Bank for International Settlements, 2003), sf. 33

3) *East Asia Integrates: A Treade Policy Agenda for Shared Growth*, ed.Kathie Krumm ve Homi Kharas (Washington D.C.: World Bank,2003), sf. 57'den, Elena Ianchovichina, Sethaput Suthiwart-Narueput ve Min Zhao, "Regional Impact of China's WTO Accession,"

Ülkenin hızlı ihracat kaynaklı büyümesinden etkilenen bir çok ilerlemeci uzman ve aktivist, Çin'in bir ekonomik başarı yakaladığını ilan etmiştir. Daha da önemlisi, büyüme stratejisi diğer ülkeler tarafından örnek alınabilecek ve alınması gereken bir kalkınma modeli olarak Çin'in reklamını yapmışlardır. Çin'in yerel ekonomik dinamikleri üzerine kurulan bir analizle bunun Çin deneyiminin yanlış anlaşılmasını yansıtan önemli bir hata olduğunu ileri sürdük. Bu bölümde iddiamızı, "Çin'i bir model" olarak kucaklamanın, kapitalizmin uluslararası bir sistem olarak çelişkili mantığının bir yanlış anlaşılmasını yansıttığını göstererek güçlendiriyoruz.

Gerçekten gördüğümüz gibi Çin'in hızlı ekonomik dönüşümünün doğası ve sonuçları, küresel kapitalizmin daha geniş dinamiklerinden, ve özellikle eşitsiz gelişme ve aşırı üretimden bağımsız tamamen anlaşılamaz. Bu dinamikler üzerine analizimiz, Çin ekonomik büyümesinin diğer ülkelerdeki kapitalist çelişkiler tarafından mümkün kılındığı ve vurgulandığı yollara dikkat çekmektedir. Başka bir deyişle, Çin'in büyümesi kapitalizmin dünya genelinde büyümesinin sınırlılıklarını yansıtmakta ve buna katkıda bulunmaktadır. Bu yüzden, desteğimizi hak eden bir kalkınma modeli sunmak yerine Çin büyüme stratejisi sadece, işçilerin ve topluluklarının zararına bölgedeki rekabetçi baskıları arttırmıştır.

Çin'in Dönüşümünün Bölgesel Çelişkileri

Önceden belirtildiği gibi, Çin'in büyüyen ekonomik egemenliği büyük oranda DYY çekmekteki başarısına bağlıdır. Tablo 10'un gösterdiği gibi, Çin içerisine net DYY akışları 1997-2002 yıllarında komşu ülkelerin çektiği yabancı sermayeyi gölgede bırakmıştır. Gerçekten, Çin, Hong Kong, ve kriz sonrası "akbaba yatırımları" ile birlikte Tayvan ve Güney Kore'de geçici bir an dı-

şında ana Doğu Asya ekonomilerine net DYY girişleri ya durgunlaştı ya da 1997-87 krizini takip eden yıllarda negatife döndü. Bu DYY eğilimlerinin bir sonucu olarak Çin, (Japonya hariç) bölgede ana ihracat merkezi haline geldi.

Tablo 11 (önemli bir petrol ihracatçısı) Endonezya dışında Çin'in, dışarıdaki çekirdek piyasalarda ve özellikle ABD'deki resesyona karşın, ihracatı düşmeyen tek ülke olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda başlıca Doğu Asya ekonomilerinin toplam ihracatlarının büyüklüğünün, eğilim her 5 yılda bir ihracatın ikiye katlanmasıyken, 1995'ten beri daha öncesine göre oldukça yavaş büyüdüğüne dikkat çekmektedir. Kısacası Çin, bölgesel ihracatın gitgide durgunlaşan toplamından yükselen bir pay almaktadır.

Çin sadece bölgenin ihracatında hakim bir pozisyona gelmekle kalmamaktadır, aynı zamanda kendi ihracatının niteliğini de hızla dönüştürmektedir. Örneğin 1985'te, ihracatının % 49'u ilksel ürünlerden ve doğal kaynak eksenli imalat mallarından oluşuyordu. 2000 yılında bu ürünlerin ihracattaki payı, doğal kaynak eksenli olmayan imalat mallarının payının yaklaşık % 88'i bulmasıyla yaklaşık % 12'yi düştü. Yüksek teknoloji ihracatının payı aynı dönemde % 3'ten, % 22'ye sıçradı.[4]

Çin'in elektronikte en önemli ihracatçı olarak hızlı yükselişine, Japon Elektronik ve Bilgi Teknoloji Sanayileri Birliği'nin 2003'te yaptığı bir çalışmanın sonucu tarafından dikkat çekildi. Çalışmaya göre Çin 2003'de, 12 ana ihracat malından 8'inde en yüksek piyasa payıyla dünyada, en büyük elektronik ihracatçısı olacaktır. Bu mallar cep telefonlarını, renkli televizyonları, diz üstü bilgisayarları, masaüstü kişisel bilgisayarları, Kişisel Dijital

4) UNCTAD, *World Investment Report 2002: Transnational Corporations and Export Competitiveness* (New York: United Nations, 2002), sf. 161.

üstü bilgisayarları, masaüstü kişisel bilgisayarları, Kişisel Dijital Yardımcıları (PDA), DVD oynatıcıları, DVD sürücüleri ve araba müzik sistemlerini içermektedir. Bu Çin için sağlam bir tırmanışı temsil etmektedir. Bu malların 2000 yılında sadece ikisi, 2001'de üçü ve 2002'de beşi, kendi kategorilerinde bir numaraydı. "Çin'in baskın olamadığı dört mal arasından, Japonya'nın dijital kameralarda ve araba pusulalarında; Endonezya'nın Video Kaset Kaydedicilerinde (VTR) ve Singapur'un da Hard Disk Sürücülerinde (HDD) liderliği alması beklenmektedir. Ancak Çin, VTR ve HDD üretiminde kaydedilen hızlı büyümeyle Endonezya ve Singapur'u iki yıl içinde yakalayacak gibi görünmektedir."[5]

İhracattaki bu dönüşüm elbette, Stephen Roach'ın da vurguladığı gibi, yabancı şirketler tarafından güçlendirilmiştir:

> *On yıldan fazla bir süredir Çin ihracat büyüklüğünün gücü, Çinli şirketlerin hızlı büyümesinden çok, Batılı çokuluslu şirketlerin kasıtlı olarak üretimlerini merkez dışına kaydırma (outsourcing) stratejilerinden gelmiştir. 1994'den 2003 yılının ortalarına kadar, Çin'in ihracatı 121 milyar $'dan 365 milyar $'a katlanmıştır. Bu şekilde "yabancı yatırımcıların işletmeleri" -küresel çokuluslu şirketlerin Çinli bayileri ve sanayi dünyasından işletmelerle ortaklıklar- bu dönemde Çin'in ihracatında toplam artışın %65'ini sağlamaktadır.*[6]

Yabancı firmaların Çin'in yüksek teknoloji ihracatındaki üstünlükleri aydınlatıcıdır. 1996'da yabancı gruplar bu ihracatın

---

5) Mi-Kyung Jung, "China, Emerging Giant in Electronic Market," *Dong-a Ilbo*, 4 Mayıs 2003

6) Stephen Roach, "The Hypocrisy of Bashing China," *Financial Times*, 7 Agustos 2003

% 59'unu gerçekleştiriyordu. 1998'de bu oran % 74 ve 2000'de % 81'di.[7]

İhracattaki bu dönüşüm dolayısıyla Çin şu anda, bölgenin ihracat tarafından yönlendirilen ekonomilerinin yaşayabilirliklerine çok ciddi bir tehdit teşkil etmektedir. Örneğin, Filipinli iktisatçı Rene Ofreneo'ya göre:

> *Bugün, Singapur gibi daha gelişmiş Asya ekonomileri bile, yavaş yavaş gelişmeyi başarması ve sanayi yapısında kaliteyi sağlamasıyla Çin dragonu tarafından harekete geçirilen rekabetin baskısını hissetmektedir. Bebek kıyafetleri gibi düşük fiyatlı, emek yoğun ürünler bir kenara, Çin artık gittikçe televizyon, çamaşır makinesi, fotokopi makinesi gibi elektrikli aletler; ve çevresel bilgisayar aletleri, klavyeler, disket sürücüleri ve masaüstü kişisel bilgisayarlar gibi elektronik ürünler benzeri düşük fiyatlı orta teknoloji ürünleri üretmektedir. Bu yüzden, neredeyse tüm Güneydoğu Asya ekonomileri için Çin artık bir rakip olarak görülmektedir.*[8]

Uluslararası Ödemeler Bankası (The Bank for International Settlement) da benzer bir bakış açısı sunmaktadır.

Çin çoktan beri emek yoğun imalat ürünlerinin en önemli üreticisidir. Daha da öte, DTÖ'ye girişinin bir sonucu olarak, Tekstil ve Kıyafet Üzerine DTÖ Anlaşmasının 2005'de süresinin dolmasıyla, özgür küresel tekstil ve giyim piyasalarında daha büyük bir payı ele geçirmesi beklenmektedir. Çin bu yüzden Güneydoğu Asya'da tekstil ve diğer emek yoğun malların şu anki üretici-

7) UNCTAD, *World Investment Report: 2001: Promoting Linkages* (New York: United Nations, 2001), sf. 26

8) Rene Ofreneo, "Changing Labor Markets in a Globalizing Asia: Challanges for Trade Unions," *Asian Labor Update*, no.45 (Ekim-Aralık 2002)

leri için büyük güçlükler meydana getirmektedir. Ek olarak, ülke sağlam bir biçimde katma değer zincirinde (value added chain) yukarı tırmanmaktadır, ve makine ile yüksek teknoloji ürünleri hızlı artmıştır.Çin'in Asya'daki toplam elektronik ihracatındaki payı son 5 yılda ikiye katlanarak 2002 yılında % 30'u bulmuştur. Öte yandan, Malezya ve Singapur'un payı keskin bir biçimde düşmüştür. Bazı raporlar, yüksek teknoloji sektöründe üretim alanlarının Doğu Asya ve Japonya'dan Çin'e doğru kaydığına işaret etmektedir.[9]

Çin'in bölgesel hakimiyetine dair en önemli açıklama, Doğu Asya'nın ABD piyasalarına ihracat atağı için en ilgi çekici platform haline gelmesidir. Çin'de iş yapan yabancı firmalar, "öncelikle Birleşik Devletler ile bir ticaret fazlası ve Doğu ve Güneydoğu Asya ekonomileri ile ticaret açığına neden olmaktadır. Bu, Doğu Asya'daki yatırımcılardan gelen DYY'nin Çin'i, Batı piyasaları için bir ihracat platformu olarak kullandığını ve kendi ülkelerinin bu çalışmada ihtiyaç duyulan girdileri sağladığını göstermektedir."[10]

Tablo 12 bu gelişmeye Çin'in, bölgenin Birleşik Devletlere yaptığı ihracattaki artan payını açığa çıkartarak dikkat çekmektedir. Burada Çin için eğilim tekrar, bölgenin toplam ihracatının daha yavaş artmasıyla büyüyen bir pay kapmasıdır. Tablo 13, Çin'in artan oranda Birleşik Devletlere yapılan ihracatının, diğer önemli Doğu Asya ihracatçılarının ABD piyasalarına olan güveninin oldukça azalmasına karşılık geldiğini göstermektedir. Tablo 14 aynı kayışa daha geniş bir bakış açısı sağlamaktadır. Genel olarak konuşulursa, Çin'in bölge dışı çekirdek piyasalara kıyas-

9) Bank for International Settlements, sf. 44-5

10) UNCTAD, Trade and Development Report 2002: Developing Countries in World Trade (New York: United Nations, 2002), sf. 156

la Asya'ya ihracatının azalan payı, diğer Doğu Asya ülkeleri için eğilimlerde tam tersi bir görüntü ortaya koymaktadır.

Çin'in ilerlemeci destekçileri, Çin'in büyümesinin bölgedeki diğer ülkelerin ekonomik sıhhatine bir tehdit temsil edip etmeyeceğine dair sorular karşısında yan çizerken, neoliberal analizciler genelde daha samimidirler. Bir çoğu, yukarıda dikkat çekilen DYY ve ihracat eğilimlerine rağmen, Çin'in yükselişinin gerçekte bölgedeki diğer ekonomiler için tehdit değil bir fırsatı temsil ettiğini ileri sürmektedir. Her şeyden önce neoliberaller, yaşanılanın bölgede üretim ilişkilerinin yeniden yapılandırılması anlamında bir ilk olmadığını; ve önceki yeniden yapılanma serüvenlerinin, efsanevi Japonya ve dört "küçük kaplan" (Güney Kore, Tayvan, Singapur ve Hong Kong) büyüme mucizelerine ve günümüze daha yakın, ihracat tarafından sürüklenen ve ASEAN [Güneydoğu Asya Ulusları Birliği] olarak anılan -Malezya, Endonezya ve Tayland- büyüme mucizelerine eşlik ettiğini iddia etmektedirler.

Gerçekten, Çin ekonomisinin büyük mutlak ebadının ve Çin ihracatının ithalat bağımlı olduğu gerçeğinin Çin'in büyümesini gittikçe güçlü bir bölgesel lokomotif yaptığı ileri sürülmüştür. Bu potansiyelin gerçekleştirilmesi, sadece Doğu Asya ülkelerinin kendi üretim faaliyetlerini yeni fırsatlara göre yeniden yapılandırmalarını gerektirmektedir. Bu, paranın, metaların ve üretici sermayenin bölge içinde serbest hareketinin önündeki tüm engellerin kaldırılması (ve benzer şekilde her ülke ekonomisinin emek piyasasının kuralsızlaştırılması) ve bu şekilde çok uluslu sermayenin daha "verimli" kâr maksimizasyonu ve bölgesel işbölümü kurabilmesi anlamına gelmektedir. Sadece bölgedeki ülkelerin bunu yapmakta başarısız olduğu durumlarda, Çin fırsat yerine bir tehdit anlamına gelecektir.

Bu sınırdan öte Ramkishen Rajan "Güneydoğu Asya'nın Çin'e

akan DYY'ler üzerinde yoğun rekabette 'yenik düşme' korkusunu, bölgedeki bir grup gözlemci ve politika yapıcının basit bir düzenleme hatası olarak dile getirdiği ihracat kötümserliği ile birlikte" kafasından çıkarmıştır:

> *Taşımacılıkta, işbirliğinde ve haberleşme teknolojilerinde büyük ilerlemelerle birlikte küreselleşme kesinlikle, önceden birleşmiş mal ve hizmetlerin sırayla karşılaştırmalı avantaj temelinde ülke boyunca yayılabilecek olan bileşenlerine [üretim faaliyetleri] ayrılması için büyük fırsatlar sağlamaktadır. Bu "üretim paylaşımının" önemi dışa açıklığın, uluslararası uzmanlaşma ve ticaret için fırsatları genişletmesi yoluyla, sürece katılan tüm kesimler için faydalı olduğuna işaret etmesidir... Üretim paylaşımının merceğinin saydamlığı ile, Çin Halk Cumhuriyeti'nin maliyet konusundaki başarısı üretim ağının bir parçası olan tüm ülkeleri kazançlı çıkarmalıdır.*[11]

Benzer biçimde, Çin'in "ortaya çıkışının.... Doğu Asya politika yapıcıları için birçok fırsatı olduğu kadar tehdidi de temsil ettiğini" ileri sürerek, Asya Kalkınma Bankası iktisatçısı David Roland-Holst Çin'in bir yanda zorlu bir ihracat rakibi iken, "uzun dönem yörüngesinin ülkeyi Doğu Asya'da belirgin bir ithalatçı yapacağını öngörmüştür."[12] "Bireysel Doğu Asya ekonomileri" için, Çin'in büyüyen bölgesel ve küresel ekonomik varlığı "bu ülkelerin bölgesel ve küresel olarak ticaretin önündeki engelleri kaldırma konusundaki çabalarıyla birlikte daha açık bir çok ta-

11) Ramkishen Rajan, "Emergence of China as an Economic Power: What Does It Imply for South-East Asia?" *Economic and Political Weekly*, 28 Haziran 2003, sf. 39-40.

12) David Roland-Holst, "An Overview of PRC's Emergence and East Asia Trade Patterns to 2020," *Reasearch Paper* no.44, Asian Development Bank Institute (Ekim 2002), sf. 6.

raflılığı uyarlamalarını gerektirmektedir. "Ancak bu şekilde sahip oldukları ihracat piyasalarını kaybetmeyi engelleyebilirler ve dolaysız olarak ortaya çıkan yerel talebi, ve dolaylı olarak da dünyanın geri kalanının ihracat talebini karşılayabilmek için ara malları emmesiyle Çin Halk Cumhuriyeti tarafından temsil edilen yeni ihracat imkanlarını tamamen ele geçirebilirler."[13]

Çin'in ortaya çıkışının ve bölgesel entegrasyonun birleşiminden kaynaklanan potansiyel gelişme sinerjisi neoliberallarin, üzerinde Kasım 2002 ASEAN toplantılarında prensipte anlaşmaya varılan, Çin'in ASEAN Serbest Ticaret Bölgesi ile (AFTA) 2010 yılına kadar birleşeceği hakkındaki iyimserliğini biçimlendirmektedir. Oluşturulan ASEAN-Çin Serbest Ticaret Alanı (ACFTA) Taylandlı iktisatçı Suthiphand Chirathivat'a göre "maliyetleri düşürecek, bölge içi ticareti ve ekonomik verimliliği arttıracaktır." ve bu ardından "her iki bölgede de, kaynakların en verimli ve üretken bir biçimde faydanılabileceği sektörlere akmasıyla gerçek gelirleri büyük bir hızla arttıracaktır."[14] ASEAN sekreterliğinde çalışan başka bir Taylandlı iktisatçı ACFTA'nın "gelir büyümesi, yapısal dönüşüm ve modernizasyonla, fakirliğin azaltılması ve bölgede toplumsal ilerlemeyle büyük ticari getirileri" sağlayacağını ileri sürebilmek için "iyi bilinen uçan kazlar kollektif kalkınma modeline" başvurmaktadır:

> *Modelin kendisinin bazı koşulları vardır, ve bu, bir çok yolla mümkün kılınmıştır: Birinci olarak, ticaret ve yatırımın karşılıklı özgürleştirilmesi, ve ardından prosedürlerin ve düzenlemelerin standartlaştırılması ve basitleştirilmesi tarafından.... ikinci olarak, karşılıklı dönüşüm, çeşitlendirme ve*

13) age, sf. 8

14) Suthiphand Chirathivat, "ASEAN-China Free Trade Area: Background, Implications and Future Development," *Journal of Asian Economics* 13, no.5 (Eylül-Ekim 2002), sf. 574

> *sektörlerin, sanayilerin ve bağımsız ekonomiler ile ilgili işletmelerin geliştirilmesi tarafından; üçüncüsü, işbirliği ile altyapıyı kurma, çeşitli sınır ötesi bağlantıları derinleştirme ve firmalar arası ortaklık yoluyla; ve son olarak, ticari diplomaside ve bölge içinde ve dışındaki müzakerelerde ortak bir konum oluşturma sayesinde.*[15]

Ancak, buna benzer her iki tarafında kazandığı (win-win) neoliberal senaryolar, birçok nedenden dolayı aşırı iyimserdir. En genel haliyle neoliberaller, kapitalist kalkınmanın sınıf boyutunu ve küresel işbölümünü, rekabet etmekte olan uluslararası sermayenin ihtiyaçları tarafından biçimlendirildiği sürece doğasında olan pürüzlü ve eşitsiz gelişimini pas geçmekteler. Sonuç olarak neoliberal bakış açıları, daha önce Doğu Asya'da gerçekleşen(1950'lerde Japonya ile başlayan) büyüme mucizelerinin ve ekonomik yeniden yapılanmalarının kendilerinin istikrarsızlıklar ve krizlerle dolu olduğunu, bölgesel ve dünya ekonomileri açısından hiç de toplumda saf pozitif bir sonuç veren kalkınma olmadığını, ve "mucize" ülkelerin kendisinde bile emekçi sınıf için son derece yüksek bir maliyete neden olduğunu umursamamaktadırlar.[16]

---

15) Thitapha Wattanapruttipaisan, "ASEAN-China Free trade Area: Advantages, Challenges, and Implications for the Newer ASEAN Member Countries," *ASEAN Economic Bulletin* 20, no.1 (Nisan 2003), sf. 45.

16) Martin Hart-Landsberg, *The Rush to Development: Economic Growth and Political Struggle in South Korea* (New York: Monthly Review Press, 1993); Paul Burkett ve Martin Hart-Landsberg, "Contradictions of Capitalist Industrialization in East Asia: A Critique of 'Flying Geese' Theories of Developement," *Economic Geography* 74, no.2 (Nisan 1998); Paul Burkett and Martin Hart-Landsberg, *Development, Crisis and Class Struggle: Learning from Japan and East Asia* (New York: St.Martin's Press, 2000); Paul Burkett ve Martin Hart-Landsberg, "A Critique of 'Catch-Up' Theories of Development," *Journal of Contemporary Asia* 33, no.2 (2003); Paul Burkett ve Martin Hart-Landsberg, "The Economic Crisis in Japan: Mainstream Perspectives and an Alternative View," *Critical Asian Studies* 35 no.3 (Eylül 2003).

Daha spesifik olarak, Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerindeki kalkınma çıkmazları ile bunların DYY'ye ve ihracata (bu Çin'in onlara neden bu tür bir tehdit teşkil ettiğine dair her şeyden öte başlıca sebeptir.) devam eden bağımlılıkları arasındaki bağlantı, açıklama yapılmadan bırakılmıştır. Gerçekten, Çin'in çok uluslu kapitalist üretimde işaret edilen yeni rolüne uyarlanışı bölge ekonomilerinin daha fazla DYY ve ihracat tabanlı hale geleceğini ima etmektedir. 1997-98 bölgesel krizinin büyük ölçüde ihracat mallarının bölgede aşırı üretiminden ve DYY akışlarının son bulması (ve buna eşlik eden spekülatif finans devri) nedeniyle gerçekleştiği göz önüne alınırsa, bu gelişme ancak bölgedeki ekonomileri daha da dengesiz hale getirebilir.[17]

Bu bağlamda neoliberaller, bölgenin şu ana kadar dış piyasalara en fazla bağımlı olduğu döneme içkin tehlikelere yeterli ağırlığı vermekte başarısızdırlar ve bu tehlikeler ABD'nin ticaret açığının boyutuyla, ABD ekonomisindeki büyüyen eşitsizliklerle ve Avrupa'da devam eden durgunluklarla göze çarpmaktadır. Eşit derecede sorunlu bir biçimde neoliberal senaryo, bölgenin büyüme olasılığını Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşen Çin tabanlı ihracat sisteminin sağlık ve istikrarına bağlı olarak görmektedir. Bununla birlikte Çin ekonomisinin sağlık ve istikrarı gittikçe, şu ana kadar gerçekleşen en büyük mali açık ve dengesizliğiyle, deflasyonuyla ve yükselen toplumsal maliyet ve direnişiyle tehdit altına girmektedir.[18]

---

17) Paul Burkett ve Martin Hart-Landsberg, "Crisis and Recovery in Esat Asia: The Limits of Capitalist Development," *Historical Materialism*, no.8 (Yaz 2001).

18) Eva Cheng, "China: Is Capitalist Restoration Inevitable?", *Links II* (Ocak-Nisan 1999); Raymond Lau, "Economic Determination in the Last Instance: China's Political-Economic Development Under the Impact of the Asian Financial Crisis," *Historical Materialism, no.8* (Yaz 2001); Liu Yufan, "A Preliminary Report on China's Capitalist Restoration," *Links*, No.21 (Mayıs-Agustos 2002)

Daha da öte, neoliberallerin kurduğu "win-win" senaryoları basitçe bölgedeki tüm ülkelerin sanayilerinin, çok uluslu sermayenin zorla kabul ettirdiği çizgide yeniden yapılandırma kapasiteleri olduğunu varsaymaktadır ya da aynı kapıya çıkan bir şekilde, bu yolda dikte edilen politikaları uygulamaktan aciz ya da isteksiz olan ülkeleri, devamlı değişen (ve görüldüğü üzere devamlı kısalan) neoliberal poster ülkeleri listesiyle kıyaslamak üzere, kalkınmada "başarısız"lar listesine göndermektedir. Aynı zamanda DYY'yi yeniden çekmek için Çin rekabetine rağmen gerçekleştirilen denemeler sadece, işçilerin ve doğanın sömürüsünün derinleşmesi için yeni devlet çabaları anlamına gelebileceğini göz ardı etmektedir. (ya da "başka alternatif yok" sloganını hayatın kaçınılmaz gerçeği olarak almaktadır.)

ULUSAL DENEYİMLER

Devam eden bölümde Çin'in yeni rolünün Doğu Asya'nın başlıca ekonomilerinin bazıları üzerindeki muhtemel etkilerini inceleyeceğiz.

Bu inceleme Çin'in, bir ihracat güç merkezi olarak yabancı liderliğinde yükselişinin bölge genelinde sadece işçilerin zararına ekonomik gerginlik ve çelişkileri derinleştireceğini açık hale getirmektedir. Bu gerçek şu anda, Çin'in neden bizim desteğimizi hak eden bir kalkınma modeli olarak düşünülemeyeceğine güçlü ek kanıtlar sunmaktadır. Başka bir deyişle Çin'in yükselişi, bölgedeki ve dünyadaki diğer ülkeler üzerindeki olumsuz etkilerinden yalıtılarak anlaşılamaz. Çin'i övmek ve stratejisini bir örnek olarak görmek bu yüzden kapitalizmin dünya sistemi olarak etiketlediği eşitsiz ve bileşik gelişme sürecine kör olmak demektir.

GÜNEYDOĞU ASYA

Çin yükselişi muhtemelen en çok Endonezya, Tayland, Malezya ve Singapur'u içeren ASEAN-4 ülkeleri için tehditkardır. Çin'in ihracattaki yükselişi, üretimde kullanılan girdileri bahsedilen dört ülkenin üretimini de kapsayacak şekilde tüm bölgeden buraya yönlendirirken, elde edilen kazançların bu ülkeleri yeniden bir büyüme yörüngesine sokması açısından oldukça sınırlı bir değeri olması beklenebilir. Bunun için iki ana neden vardır: birincisi, bu ülkelerin Çin'e ihracatları sonuç olarak sadece, geniş tabanlı bir sanayileşme programına katkıda bulunmayacak birkaç dizi üründe yoğunlaşmıştır. İkinci olarak, bu ihracat gelirleri Çin'in kendi ihracat üretiminden dolayı var olan ihracat piyasalarındaki zararlar yanında önemsiz kalmaktadır.[19] Sonuç olarak, bu ülkelerin zorunlu yeniden yapılanmaları işçileri için derin negatif etkileriyle birlikte, muhtemelen sanayi daralmasına ve çözülmesine neden olacaktır.

Bir çok analizci Çin'in değişen ihracat profilinin, birçok Güneydoğu Asya ülkesinin gelecekteki ihracat rekabetçiliğine ciddi bir tehdit temsil ettiğini kabul etmektedir. Singapur Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nün kıdemli akademisyeni Chia Siow Yue'ye göre, Çin ve Endonezya'nın ihracatında aynı malların üretilme oranı % 83, Çin ve Singapur arasında ise % 38'dir.[20] Dünya Bankası'da aynı görüştedir: "Beş rakamlı (SITC) seviyede bile, Çin ve Endonezya ile Tayland gibi orta gelirli ülkelerin ih-

---

19) Fred Herschede, "Competition Among ASEAN, China, and the East Asian NICs: A Shift-Share Analysis," *ASEAN Economic Bulletin* 7, no.3 (Mart 1991); Jan P. Voon and Ren Yue, "China-ASEAN Ecport Rivalry in the U.S. Market: The Importance of the HK-China Production Synergy and the Asian Financial Crisis," *Journal of the Asia Pacific Economy* 8, no.2 (2003); Nicholas R.Lardy "The Economic Rise of China: Threat or Opportunity?," *Economic Commentary*, Fedral Reserve Bank of Cleveland, 1 Agustos 2003, 3

20) *Japan Times*, "China Seen as 'Second Engine' of Growth for ASEAN Nations," sf. 25 Nisan 2003.

racatları arasındaki ilişki önemlidir ve artmaktadır."[21] Endonezya ve Tayland ihracatına yönelen bu tehdit:

> *Örnek ülkeler için tüm piyasaları ve üretimleri kapsayan bir analizle doğrulanmıştır. Bu analiz için, ihracat yapılan ülkeler için önemlerine bağlı olarak ve Çin'deki benzer ürünlerle rekabet etme seviyelerine göre ABD ve Japonya'ya gerçekleştirilen "risk altındaki ihracatları" tanımladık. Çin ithalatının yüksek bir payı (en azından %5) ve Çin'den gerçekleştirilen ithalat mallarına yakın birim değerleri tarafından tanımlanan üretim kategorilerindeki ihracatların en yüksek riske sahip oldukları zannedilmektedir. Tayland ve Endonezya için sonuçlar göstermektedir ki, Birleşik Devletlere ve Japonya'ya ihracatın %15-25'i Çin'den gelen büyük rekabet ile risk altındadır.*[22]

Giyim ve tekstil sanayileri özellikle risk altındadır. Malezya, Tayland, Endonezya ve Filipinler'in hepsinin, bu sektörlerde Çin ihracat mallarına uygulanan kotalar kaldırıldığında ABD'deki ve Batı Avrupa'daki piyasalarını kaybedecekleri beklenmektedir. Bir hesaplamaya göre Çin tekstil ihracatının, ülkenin DTÖ'ye üye olmasıyla birlikte on yıllık bir dönemde, % 330 büyümesi beklenmektedir. Bu şekilde Çin'in payı, dünya toplamının % 44'ünün üzerinde olacaktır.[23]

Çin'in büyümesi bu ülkelerden gerçekleştirilen ithalatları içeriye yönlendirmektedir, ancak bu ithalatlar söz konusu ülkelerin

---

21) Ianchovichina, ve diğerleri "Regional Impact of China's WTO Accession," sf. 66.
22) age, sf. 67.
23) Tham Siew-Yean, "Can Malaysian Manufacturing Compete with China in the WTO?," *Asia-Pacific Development Journal* 8, no.2 (Aralık 2001), sf. 11.

ihracat piyasalarındaki kayıplarını kolayca karşılayamamaktadır. Örneğin Endonezya konusunda, ülkenin Çin'e gerçekleştirdiği ihracat, büyük oranda işlenmiş petrol, lastik, ağaç ve kereste gibi ilksel ürünlere yoğunlaşmıştır. Dünya Bankası ise her zamanki iyimserliğiyle, Endonezya'nın ekonomisini liberalize edebilirse Çin ekonomisinin devam eden ekonomik dönüşümünün yarattığı yeni fırsatlardan kendi sanayi sektörünün gelişimini kesinleştirmek için yararlanabileceğini iddia etmektedir. Örneğin:

> *Endonezya için, içerisinde DYY'nin Çin ve Endonezya'da kendiliğinden genişleyebileceği küresel üretim ağına katılabilmesi için fırsatlar vardı. -örneğin kozmetik, makine ve görüntü ve sesli aletlerde-. Ve diğer orta gelirli ASEAN ülkeleri gibi Endonezya, bölgede şu anda sanayideki yeniden yapılanma göz önüne alınırsa, otomobil üretim ağına belirli parçalar sağlayan tedarikçi olarak gelişme potansiyeline sahipti... Endonezya, eğer Ameika, Japonya ve AB'ye gerçekleştirmeyi planlandığı ihracattaki düşüşü dengelemek istiyorsa stratejisini, ticaret ve yatırım akışlarındaki artış fırsatlarını değerlendirebilmek için yeniden şekillendirmelidir. Yatırımcının güvenliğini sağlamak ve rekabetçiliği arttırmak için anahtar unsurlar, alınacak önlemler olacaktır. Endonezya, Çin piyasalarındaki fırsatlara karşılık verebilen imalat sektöründeki ayarlamaları kolaylaştırmak için, yerel üreticilerini aşırı önlemlerle korumaktan sakınmak zorunda kalacaktır. Örneğin şu sıralar tekstil ithalatına karşı uygulanan geçici korumalar gibi önlemler sadece Endonezya'nın bölgesel karşılaştırmalı avantajını gerçekleştirmek için ihtiyaç duyduğu ayarlamaları yapmasını erteleyecektir.*[24]

24) Ianchovichina ve diğerleri "Regional Impact of China's WTO Accession," sf. 69-70.

Bununla birlikte var olan eğilimlere dayanarak Endonezya'nın, tavsiye edilen üretimde uzmanlaşmayı başarabilmek için ihtiyaç duyduğu yabancı yatırımları çekebileceği şüpheli görünmektedir. "Yılın [2003] ilk dokuz ayında resmi yabancı yatırım onayı sadece 6.1 milyar $'dır, ve bu 2002 yılının aynı döneminden %3.7'lik bir artış anlamına gelmektedir, ancak seviye 1990'ların ortasında kriz öncesinin çok altındadır."[25] Gerçekten, "emek-yoğun imalat sektörünün bazı parçalarının... Vietnam ve Çin gibi düşük maliyetli rakiplerine gitmesiyle" net DYY girişleri gittikçe negatife dönmüştür. (bakınız Tablo 10)[26]

Daha geniş konuşmak gerekirse, Tayland'ın ekonomik durumu Endonezya'nın kine benzemektedir. Çin ile ticaret fırsatları, büyük oranda petrol ürünleri, şeker, ahşap ürünleri ve pamuk gibi tarımsal üretimlere yönlenmiştir. Ve imalat mallarının üçüncü piyasalardan atılmasıyla birlikte ülke sanayi yapısını, eğer imalat tabanını sürdürmek istiyorsa uyarlamaya zorlanacaktır. Dünya Bankası'nın konuyla ilgili tavsiyesi aşağıdaki gibidir:

> *Tayland'ın üretim bandı tipi üretimden hangi ölçüde atılacağı ya da kapasitesini hangi boyutta geliştirebileceği büyük oranda peşinde koştuğu politikalara bağlı olacaktır. -bu politikalar ya ticaretin neden olduğu rekabetçiliği ve üretken kazançları kucaklamak ya da kısa dönemli korumacı baskılara boyun eğmek olacaktır; üreticiler çoktan beridir düşük maliyetli elektrikli aletlerin ve motosikletlerin Çin'den ithalatından yakınmaktadırlar.*
>
> *Kaynak kapasitesine ve mühendislere her bölgede ulaşılabilmesi gibi arzı etkileyen faktörler de, teknolojiyi geliştirmek*

25) John McBeth, "Warning Signs," *Far Eastern Economic Review*, 4 Aralık 2003.
26) age.

için hükümet teşviklerinin varlığı gibi aynı şekilde önemlidir.[27]

Dünya Bankası tekrar, yeni yabancı girişimlerinin arzu edilen yeniden yapılanmayı üretebileceği inancıyla, daha ileri bir kuralsızlaşma ve kamu ekonomisinin küçültülmesini savunmaktadır. Bu strateji elbette coğrafi bir merkez noktası olarak Tayland'ı Çin ile birlikte, daha da sıkı bir biçimde yabancı hakimiyetinin olduğu ihracat tabanlı bir büyüme stratejisine bağlayacaktır.

Malezya ekonomisi Endonezya ve Tayland ekonomilerinden daha gelişmiştir, ancak bu ülke de ciddi güçlüklerle karşı karşıyadır. Malezya'nın ihracat profili çoktan tekstil ve giyimden elektrikli makineler sektörüne kaymıştı, bu yüzden Çin'in tahmin edilen tekstil ve giyimdeki büyümesi o kadar hasar verici olmamaktadır. Elektrikli makine ihracatı 1980'de Malezya'nın toplam ihracatının % 9.9'undan, 1990'da % 26.6'sına, 1996'da % 33.6'sına yükselmiştir. Ancak Çin'in ticaretinde elektrikli makine ihracatının payı,1990-96 döneminde neredeyse ikiye katlanarak, % 12.3 oranına gelmiştir. Bu tarihten itibaren de payı hızlı bir biçimde büyümektedir.[28]

Bu yüzden Çin'in devam eden ihracat dönüşümü, Malezya'nın önde gelen ihracat sektörlerinden birini tehdit etmektedir. Ülkenin Penang eyaletinde odaklanmış elektronik üretiminde 16.000 işin ortadan kalkışı kısmen ABD'deki durgunluktan kaynaklansa da gerçek neden, "firmaların Çin'e doğru genişlemesi ile birlikte yatırımların azalmış olduğudur."[29] Malezya'nın elektronik ihracatının (bir önceki çeyrekte % 14.5'lik bir düşüşü ta-

27) Ianchovichina, ve diğerleri "Regional Impact of China's WTO Accession," sf. 72-73.
28 Tham, "Can Malaysian Manufacturing Compete", sf. 5.
29) Erik Eckholm ve Joseph Kahn, "Asia Worries About Growth of China's Economic Power," *New York Times*, 24 Kasım 2002, sf. 6.

kip eden) 2003 yılının 3.çeyreğinde (dönemsel olarak hesaplanmış) % 39'luk bir düşüşten bahsederek, *Far Eastern Economic Review* şunu gözlemlemiştir: "Rakamlar rahatsız edici bir gerçeği doğrulamaktadır: Kişisel bilgisayar ve cep telefonu üreten elektronik firmaların Malezya'dan özelikle Çin gibi maliyet bakımından daha rekabetçi üretim merkezlerine kayışı nedeniyle tehlike çanları çalmaya başlamıştır."[30]

Önemli kaygılardan biri, Malezya'nın ihracat kapasitesinin gelişmesinde kritik rolü olmuş olan Japon elektronik DYY'sinin muhtemel kaybıdır. Bölgesel bir analizcinin durumu özetlediği gibi:

> *Malezya'nın başlıca imalat ihracatını oluşturan bilgisayar ve elektronik alt sektörleri için, bu üretim grubunun emek yoğun bölümü olumsuz etkilenecektir. Diğer yandan, Malezya'dan gerçekleştirilen vasıflı emekten yararlanan, yüksek teknoloji ihracatının geleceği, bu alt sektörlerin DYY'ye olan bağımlılığı göz önüne alınırsa, dolaysız yabancı yatırımların geleceğine bağlı olacaktır... 1998'de üretimdeki firmalara odaklı Malezya'daki Japon Dolaysız Yatırımları (JDY), elektrik ve elektronik alt sektörlerinde 4408 milyon RM'ye karşılık geliyordu ve bu ülkede toplam JDY'nin %57'sine karşılık geliyordu. Diğer yandan aynı alt sektörlerde aynı yıl için Amerikan DYY'si Malezya'da sadece 770 milyon RM'ye karşılık geliyordu ve ülkedeki toplam Amerikan DYY'sinin %35'i tutuyordu. Birleşik Devletler 1998'de %9.8'lik bir payla en büyük üçüncü yatırımcıyken, Japonya'dan gelen DYY, elektrik ve elektronik alt sektöründeki toplam yabancı yatırımların %56'sından oluşuyordu. Sonuç*

30) Leslie Lopez, "Hidden Weakness," *Far Eastern Economic Review*, 20 Kasım 2003.

olarak, yüksek teknoloji ihracatının geleceği bu alt sektörlerdeki JDY'nin geleceğine bağlıdır.[31]

Daha geniş biçimde, sadece Malezya'nın değil, aynı zamanda Tayland ve Endonezya'nın hızlı büyüme ve sanayileşmeyi sağlamasına yardımcı olan, Japonya liderliğinde bölgesel DYY'den başkası değildi. Japon firmaları şu anda bölgesel üretim üslerini Çin'e kaydırmaya kararlı gözükmektedir. Bu kayış, Güneydoğu Asya ülkelerinin büyüme stratejilerinin temelini oluşturan çerçevenin suya düşmesine değilse de ciddi biçimde zayıflaması anlamına gelmektedir. Her ne kadar neoliberaller ASEAN ülkelerinin bu problemle, üretimlerini teknolojik olarak daha yüksek katma değerli ürünlere terfi ettirerek başa çıkabileceklerini ileri sürseler de, Çin şimdiden "Amerikan tüketicilerine, bilgisayar ve DVD'ler gibi çok daha gelişmiş ürünler satmaya başlamıştır."[32]

Çin'den gelen yoğun rekabet, teknolojik olarak gelişmiş Singapur'da bile hissedilmektedir. Gerçekten de ASEAN ülkeleri arasında Singapur, Çin'in bir ihracat güç merkezi olarak yükselişinden en ağır darbeyi yedi. J. P. Morgen'ın bir raporu, Çin'den daha fazla yüksek katma değerli mal üreticisi olsa da ülkenin elektronik endüstrisinden, Singapur'un en çok yara aldığı sektör olarak bahsetmektedir. "Elektronik firmaları Çin'de yeniden konumlandıkça ve Kuzey Asya'da kümeler oluşturdukça", rapora göre, "Singapur'un elektronik zincirindeki bölgesel statüsü zedelenmişti." Başka bir deyişle sadece gelişmiş bir üretim temelinde sahip olmak güvenliği garanti etmemektedir. 1997'den 2002'ye, (Japonya dışında) Çin'in Asya elektronik ihracatındaki

31) Tham, "Can Malaysian Manufacturing Compete", sf. 12.

32) Karby Leggett ve Peter Wonacott, "Burying the Competition," *Far Eastern Economic Review*, 17 Ekim 2002.

payı 14.3'den 30.1'e yükselmişti. Tayland ve Malezya'da dahil bir çok ülke küçük düşüşlerin sıkıntısını çekerken, Singapur'un payı bir anda 19.3'ten 9.8'e düşmüştü.[33]

Çok uluslu kapitalist üretim zincirine katılma yoluyla kalkınmaya herhangi bir alternatifin yokluğunun varsayımı göz önüne alınırsa, ASEAN ülkelerinin, ihracat ve büyümelerini yeniden canlandırmak yolunda ihtiyaç duydukları DYY'yi çekmek için ekonomik entegrasyonu hızlandırmak adına çılgın çabaları anlaşılabilir. Bundan dolayı, Ekim 2003'teki ASEAN toplantısının öncesinde, tüm konuşmalar "Çin'den gelen rekabetin nasıl karşılanacağı hakkındaydı... Asya şu anda uzun dönemli bir amacını gerçekleştirmekteki başarısızlığıyle yüzleşmeye zorlanmaktadır: yabancı yatırımcılar için çekici olan tek bir piyasa ile bütünleşmek."[34] Çin Halk Cumhuriyeti'nin ASEAN-Çin Serbest Ticaret Bölgeyi kurma konusundaki teklifinin beklenmedik kabulünün gerekliliği bu ışık altında anlaşılmalıdır. Rajan, "Güneydoğu Asya ülkelerinin ASEAN içi bütünleşme sürecini acele ettirmeleri için bir teşvik sağlamış görünmelerinin, ACFTA önerisinin hemen gerçekleşen yan etkisi olduğunu" ileri sürse de, kuşkusuz bunun tam tersi doğrudur.[35]

Sanayinin yeniden yapılandırılması konusunda çalışan neoliberal analizcilerin tam tersine bazı analizciler, ASEAN ülkelerinin sadece, imalatta Çin'in egemenliği gerçeğini kabul etmek ve kalkınma çabalarını doğal kaynaklar ve turizme odaklamak zorunda olduklarını ileri sürmektedirler. "Penang eyalet meclis üyesi Toh Kin Woon ekonomik planlama için 'Bana sorarsanız bu, pahalı mallarda (high end) Çin ile rekabet edeceğimizi söy-

33) Elgin Toh, "China Hits Singapore Hardest in Asean," *Business Times* (Singapore), 11 Şubat 2003.

34) Barry Wain, "Identity Crisis," *Far Eastern Economic Review*, 4 Eylül 2003, sf. 19.

35) Rajan, "Emergence of China as an Economic Power," sf. 2643.

lemekten çok daha gerçekçi bir seçenektir, çünkü Çin bu noktaya büyük bir hızla gitmektedir' demektedir."[36] Benzer şekilde, ASEAN büyüme "mucizesini" harekete geçiren, Çin'in endüstriler boyunca neden olduğu rekabetçi tehlikesini inceledikten sonra, Singapur Ulusal Üniversitesi'nden iki iktisatçı şuna işaret etmektedir:

> *Çin'in küresel bir imalat merkezi olarak ortaya çıkışı açıkça ASEAN ülkelerinin çoğunluğunda sanayilerinin şiddetli bir afaroz edilme süreci yaşanmasına neden oldu... [Bu], ASEAN ülkelerinin yapısal yerel reformları hızlandırmalarına olan ihtiyacın altını çizmektedir ve ASEAN ekonomilerini, gelecekteki ekonomik büyümelerini gerçek karşılaştırmalı üstünlükleri üzerine inşa etmeye zorlayacaktır. Çin'den kaynaklanan güçlükleri karşılamak için, ASEAN ülkeleri ürettikleri şeylerde uzmanlaşmalı, güçlenmeli ve tarımda, doğal kaynaklarda ve turizm gibi hizmetlerde gerçek beceriler geliştirmelidir.*[37]

Bu söylenenlere karşın, doğal kaynak/turizm stratejisinin gelişme sınırlılıkları acı verici biçimde açıktır. Örneğin :

> *Singapur'da Morgen Stanley'in bir iktisatçısı olan Daniel Lian'ın şüpheleri vardır. 2002 yılında Malezya, Singapur, Tayland, Endonezya ve Filipinlerin imalat ihracatları bu beş ülkenin 566 milyar$'lık birleşik brüt yerel üretiminin % 54'üne karşılık gelmektedir.... Lian, bu ihracatın 90 mil-*

36) Al.: Wheatley, "Asia Seeks Answer to China's Ascent," *Reuters News Service*, 9 Mart 2003.

37) John Wong ve Sarah Chan, "China's Emergence as a Global Manufacturing Center: Implications for ASEAN," *Asia Pacific Business Review* 9,no.1 (Sonbahar 2002), 91.

yar$'nın ya da toplamın % 30'unun on yıl içerisinde Çin'e kaptırılacağını hesaplamıştır, öte yandan Çin kaynaklı turizmden patlamasından elde edilen yıllık gelir 20 milyar ya da 25 milyar$'ı aşamaz.... Raporunda 'Turizm, imalatın yerini alamaz.' demektedir."[38]

Toplamda, Çin'in bölge ekonomisinde yeni rolünün, Güneydoğu Asya ülkeleri için olumlu bir ekonomik kalkınma sürecini nasıl destekleyebileceğini anlamak zordur. Büyüme, ihracat tabanlı ve yabancılara bağımlı kalacaktır ve gittikçe bu ülkelerin işçilerinden uzaklaşan ya da kararı bu işçilere bırakmayacak gibi görülen, bölgesel ve uluslararası güçler tarafından biçimlendirilecektir. Gerçekte, bu ülkelerin yabancı yatırımlara çekici kalmaktaki gözü dönmüşlükleri göz önünde tutulursa, yukarıda dikkat çekilen Güneydoğu Asya hükümetlerinin rekabetçilik uğruna kendi işçilerinin yaşam ve çalışma koşullarını kurban edeceği beklenebilir.

GÜNEY KORE

Güney Kore yukarıda incelenen ASEAN ülkelerinden çok daha fazla kabul edilmiş ve ulusal bazda kök salmış bir sanayi merkezidir. Ve bir çok ana akım analizci, Güney Kore'yi Çin'in yeni büyüme stratejisinden en çok kazanç elde eden ülke olarak görmektedir. Gerçekten Güney Kore Çin pazarını elde etmek için oldukça saldırgan davranmaktadır. "Kore Ticaret-Yatırım Destek Acentesi'nin Çin piyasasında Kore, Tayvan ve Japonya'nın gelişimini kıyaslayan bir raporuna göre, son 10 yılda [1992'den 2002'ye] Kore'nin ihracatı % 530 büyümüştü, aynı süre zarfında Tayvan'ın büyümesi % 290, Japonya'nınki % 230 olarak ger-

38) Wheatley, "Asia Seeks Answer."

çekleşmişti."[39] Sonuç olarak, Güney Kore, Çin ithalatındaki piyasa payını % 5.16'dan, % 9.68'e çıkardı.[40]

2002'de Çin Japonya'nın yerine, Güney Kore'nin Asya'daki en büyük ticari partneri haline geldi. Çin, Güney Kore'nin bir numaralı ihracat pazarı Birleşik Devletler'in de yerini almaya yakındır. Daha da öte Güney Kore 1992'den beri her yıl, Çin ile bir ticaret fazlası gerçekleştirmektedir. Çin aynı zamanda Güney Kore DYY'si için, bir numaralı yer konumùna gelmişti. Güney Kore'nin 2003'ün ilk çeyreğinde dışarı giden DYY'sinin % 40'ı Çin'e gitmektedir, bu rakam ABD için % 28'dir.[41]

Bununla birlikte Çin'e artan bağlılık Güney Kore ekonomisinin uzun dönemli sağlığı için ciddi dezavantajlar içermektedir. Bu konuda önemli sebeplerden biri, gerekli dövizi sağlayan DYY'nin 1997-98 krizinden sonra büyük oranda kurumasıdır. DYY akışları 2000'de 15.2 milyar dolarlık seviyesinden, 2002'de 9.1 milyara ve 2003'ün ilk yarısında 2.7 milyar dolara düşmüştür.[42] Bu düşüş büyük oranda iki faktörün sonucudur. Birincisi, yabancı yatırımcılar Güney Kore krizinde Güney Kore varlıklarını satın alma avantajını kullanmışlardır ve şu anda bunu büyük oranda gerçekleştirmişlerdir. İkinci olarak Çin, yeni DYY'ler için Güney Kore'den çok daha çekici bir konum temsil etmektedir.

Bu dibe gidiş eğilimini tersine çevirmek için Güney Kore hükümeti hevesli bir biçimde DYY için, sadece daha ileri derecede bölünmelere ve Güney Kore ekonomisinde yabancı egemenliği-

39) Kim Mi-hui, "Korea Outplaces Japan, Taiwan in China," *Korea Herald*, 4 Haziran 2003.

40) age.

41) William Pesek Jr., "South Korea's Roh Looks to China, Not Japan," *Bloomberg.com*, 20 Mayıs 2003.

42) Andrew Ward, "South Korea Feels the Chill in China's Shadow," *Financial Times*, 25 Eylül 2003.

ne değil aynı zamanda işçilerin de baskı altına alınmasına neden olacak yeni teşvikler sunmaktadır. Örneğin hükümet, Ulusal Kongre'den Güney Kore'yi "Doğu Asya'nın iş merkezi" yapacak bir çok özel ekonomi bölgenin oluşumuna onay vermesini istemişti. Bu bölgeler içinde iş yapan yabancılar, vergi kesintilerine sahip olacak ve birçok çevre ve iş düzenlemelerinden muaf olacaklardı. Yabancı işletmeler aynı zamanda, sadece bölgenin yabancı sakinlerine değil aynı zamanda Güney Korelilere de hizmet edecek sağlık ve eğitim kurumları kurma ve işletme konusunda tek yetkili olacaklardı. Artı olarak, hükümet aynı zamanda yabancıların yüksek teknolojili yatırımlarına, toplam yatırımlarının değerinin % 20'sine eşit bir nakdi hediye vermeye hazırlanmaktadır.[43]

Başkanın planlama komisyonundan bir üye şunu eklemektedir: "Örneğin; İngiltere, İrlanda ve Çin, yatırım planın ayrıntılı analiziyle belirlenen belirli bir oran ile yabancı yatırımcılara cömert nakit yardımları sunmaktadır." Bu nedenden dolayı, "Kore hükümeti özellikle en yeni teknolojiler alanında yabancı yatırımcılar için benzer bir teşvik sistemini benimsemeyi planlamaktadır."[44]

Ancak Güney Kore sadece DYY çekme savaşını kaybetmemiştir, aynı zamanda Güney Koreli firmalar tarafından gerçekleştirilen bir sermaye kaçışıyla da yüz yüzedir. *Korea Herald*'ın açıkladığı gibi:

> *Kore sanayisi ülke dışına diğer gelişmiş ekonomilerdeki firmalardan daha hızlı hareket etmektedir ve Kore'nin lider*

43) Güney Kore'nin kriz sonrası yeniden yapılanmasını daha detaylı bir biçimde, Martin Hart-Landsberg ve Paul Burkett, "Economic Crisis and Restructruring in South Korea: Beyond the Free Market-Statist Debate," *Critical Asian Studies* 33, no.3 (Eylül 2001) çalışmasında tartışıyoruz.

44) Yoo Cheong-mo, "Seoul Hopes Cash Will Lure Foreign Firms," *Korea Herald*, 6 Haziran 2003.

sermaye örgütlerinin dün ileri sürdüğüne göre, söylenildiği şekliyle sanayi afarozu muhtemelen 2007'de ciddi bir sorun haline gelecektir... Büyük ulusal iş çevreleri, ya da chaebol (Kore'de büyük aile holdinglerine verilen isim e.b.) için bir lobi grubu olan Kore Sanayi Federasyonu'nun bir raporuna göre, Kore'nin deniz aşırı dolaysız yatırımlarının bakiyesi 2000 yılının sonunda, brüt ulusal geliri Kore'nin neredeyse beş katı büyüklüğünde olan Japonya'ylaaynı seviyeye ulaşarak, nominal brüt yerel üretiminin % 5.8'ine karşılık gelmekteydi... Eğer bu sanayi göçü eğilimi devam ederse, Kore'nin deniz aşırı dolaysız yatırımlarının bakiyesinin brüt yerel gelire oranı 2007'de 9.7'ye yükselecektir ve toplam GSMH'de imalatın yüzdesi, bu grubun ileri sürdüğü biçimde sanayi afarozu hakkında ciddi kaygılar büyüterek, keskin bir biçimde düşecektir... Geçmişte en çok ayakkabı imalatı ve giyim sanayi gibi hafif endüstrilerde görülen sanayi göçünün, elektronik, telekomünikasyon, metal ve makine sanayilerini içeren diğer sektörlere doğru hızla genişlediği eklenmiştir.[45]

Güney Koreli iş liderleri, ülkeyi yüksek maliyetlerden ve Güney Kore işçilerinin mücadeleci doğalarından dolayı terk ettiklerini ileri sürmektedirler. Güney Kore hükümetinin, sendikaları zayıflatmak için işbaşı yapmalarını ve ücretleri azaltmak ve çalışma koşullarını kötüleştirmek için çabalarını desteklemelerini talep etmektedirler.[46] Ve, eğer hükümet taleplerini karşılazsa üretimlerini, "ücretlerin düşük olduğu ve işçilerin taleplerinin yöneticilere nadiren baş ağrısı yarattığı Çin'e, Sarı Nehir'in ötesine"

45) Kim Hyun-chul, "Cheabol Lobby Warns of Exodus," *Korea Herald*, 27 Haziran 2003.

46) Moon Ihlwan, "South Korea: Can Roh Handle a Summer of Strikes?," *Business Week*, 7 Temmuz 2003, sf. 46.

kaydırmaya devam edeceklerini belirtmektedirler."[47]

Bu boş bir tehdit değildir. Örneğin, Samsung Elektronik, LG Elektronik ve Daewoo Elektronik çoktan dayanıklı tüketim malları üreten fabrikalarının yarısından fazlasını, bir çoğu Çin'e olmak üzere Kore dışına çıkarmıştır.[48] Samsung Elektronik Eylül 2003'te, tüm PC üretim birimlerini Çin'e aktardığını duyurmuştur.[49]

Üretimin Çin'e kaydırılışı Güney Kore çokuluslu şirketlerinin karlılığını oldukça arttırabilir. Ancak Güney Kore ekonomisini güçlendirmesi oldukça uzak bir ihtimaldir. Bu gelişme kesinlikle Güney Kore işçisinin yaşamaya elverişli iş ve ücret haklarını savunması ve sağlama almasını güçleştirmiştir.

Çin'in yeni ekonomik stratejisi Güney Kore ekonomisine başka bir yoldan tehlike arz etmektedir. Güney Kore ekonomisi öteden beri ihracata büyük bağımlılık göstermektedir ve hatta 1997-98 krizinden beri bu bağımlılık artmıştır. Bu noktada Güney Kore, Çin ile bir ticaret fazlası gerçekleştirmeyi başarmıştır. Bazıları bu ticaret fazlasının, Çin'de Güney Kore yatırımlarının firma içi ticaret kanalları yoluyla yeni ihracatları teşvik etmesiyle büyüyeceğini ileri sürmüşlerdir. Gerçekte ise bunun gibi kazançların yakında, Çin'in, Güney Kore'nin Çin'e ve diğer üçüncü ülkelere ihracat ettiği malları üretiminden ve ihracatından kaynaklanan ihracat kayıpları tarafından önemsiz hale geleceği muhtemeldir.

Çin ve Güney Kore ilk başlarda tamamlayıcı bir ticari ilişki içindeyken, iki ülke şu anda neredeyse eşit sayıda bir dizi alanda ticaret yapmaktadırlar. Buna bir örnek:

47) Don Kirk, "Contract at Hyundai Raises Sights of Korean Workers," *New York Times*, 19 Agustos 2003, W1,W7.

48) Lee Joo-hee, "More Home Electronics Plants Move Overseas," *Korea Herald*, 9 Ocak 2003.

49) Ward, "South Korea Feels the Chill."

Kore'ye ağır sanayi mallarının ihracatı 1992'de Çin'in toplam ihracatının % 1'ydi, şu anda ise % 47'sine karşılık gelmektedir. Çin, Kore'nin en büyük ikinci çelik ithalatı kaynağıdır, ancak çelik ve petro kimyalar için bir numaralı piyasasıdır. Kore haberleşme teknolojilerinde bir avantaja sahiptir -Çin'e gerçekleştirilen tüm Kore ihracatının % 16'sı bu sektörden gelmektedir- ancak tekstilde taban kaybedecek gibi görünmektedir. KITA'ya göre [Uluslararası Kore Ticaret Birliği] Çin Kore'nin en büyük tekstil ithalat kaynağıdır.[50]

Güney Kore hükümeti tarafından desteklenen ABD tabanlı bir araştırma kurumu olan, Kore Ekonomi Enstitüsü'ne göre, "Gelecek on yıl içerisinde Çin firmalarının Koreli üreticileri, düşük fiyatlı elektronik aletleri alanındaki rekabette yurtiçinde ve yurtdışında geçeceği beklenmektedir. Kurumlar ve iş örgütlenmeleri çoktan Kore malı ev aletleri ürünlerinin yerel satışlarında düşüşleri haber vermektedirler."[51] Kore'de özel ve devlet araştırma kurumlarının çalışmaları da aynı uyarıyı dile getirmektedirler. "Çin'in ihracattaki rekabetçiliği, makine, elektronik/ev aletleri, tekstil ve bazı haberleşme ürünleri gibi sektörlerde Kore'den daha fazladır. Çalışmalar aynı zamanda Çin'in DTÖ'ye girişinin Kore'ye imaları üzerinde durarak, Çin'in Kore'den çıkan DYY'leri çekeceğini ve rekabetçiliği ile tarım ve ev aletlerindeki küresel piyasa payını yükselteceğini öngörmüşlerdir."[52]

---

50) Caroline G.Copper, "China and Korea: Partners or Competitors?," *Korea Insight*, 4, no. 9 (Eylül 2000), sf. 1.

51) Korea Economy 2003, ed.Korea Economic Institute (Washington, D.C.: Korea Economic Institute, 2003), sf. 54'den Caroline G.Cooper, "Trade Winds Blow from West to East,"

52) Caroline Cooper, "Does China Pose an Economic Threat to Korea?," *Korea Insight* 4, no.1 (Ocak 2002), sf. 1.

Çin'in yabancı üreticilerini koruma çabaları, Güney Kore için başka bir tehdidi temsil etmektedir. Örneğin:

> *Son yıllarda Çin, Kore ithalatının fiyatının inmesini ve dolayısıyla Kore firmalarından gelen rekabeti engelleyecek antidamping vergileri uygulama yoluna başvurdu. DTÖ'deki ilk yılı olan 2002 boyunca Çin, önemli sayıda Kore ürününe indirim soruşturması açtı. Çin önemli sayıda Kore ihracatına -polyester tel kablo, tekstil (kaplama kağıt sanatı) ve çelik- kısıtlama uygulamış ya da kısıtlama uygulayacağı tehdidini savurmuştur. MOCIE'nin (Ticaret, Sanayi ve Enerji Bakanlığı) Kore'nin Çin'deki ihracat rekabetçiliği üzerine raporu, Kore ithalatına bunun gibi indirim soruşturmalarının sayısındaki artış ile yabancı imalatçılara karşı aynı ürünlerde Çin'in rekabetçiliğindeki artış arasında ilişki olduğunu açığa çıkarmıştır.*[53]

Sonuç olarak, Çin'in ekonomik dönüşümü Güney Kore ekonomisinde ciddi güçlükler ortaya çıkarmıştır. Çin gittikçe Güney Kore yatırımlarını çekmekte ve içeride ve üçüncü ülkelerde Güney Kore ihracatıyla rekabet edebilmesini sağlayacak ürünler üretmektedir. Ana akım iktisatçıları Güney Kore'nin ekonomisinde gerçekleşen vakitsiz aforoz edilmeyi, yüksek katma değerli ihracata teknolojik gelişmeyi teşvik etmesi için piyasa güçlerine güvenerek engelleyebileceğini ileri sürmektedirler. Bu elbette ki, Güney Kore'nin önemli derecede yeni yabancı yatırım çekmesi gerektiği anlamına gelmektedir ve bu, hükümetin sendika hareketlerini zayıflatma denemelerine rağmen başarısız olduğu bir konudur.

Günümüz bölgesel ve uluslararası dinamiklerin en muhtemel dinamiği, Güney Kore ekonomisinin ihracata daha da yakın

odaklanması ve Çin'in ekonomik geleceğine bağlanmasıdır. Bu ülkeyi, daha dengesiz, istikrarsız ve Güney Kore işçilerinin büyük çoğunluğu için yaşam ve çalışma koşullarında geniş tabanlı bir gelişmeyi destekleyebilmekten mahrum bir konumda bırakacaktır.

JAPONYA

Dünya Bankası'na göre Japonya, Çin'in büyük ihracat başarısından ve DTÖ'ye üyeliğinden en karlı çıkan Asya ülkelerinden biri olmalıdır.[54] Çin-Japonya ticareti, 2002 yılında ilk kez 100 milyar $'la zirve yaparak, hızla büyümektedir. Çin şu anda Amerika'nın arkasından Japon ihracatı için en büyük ikinci piyasadır. Çin aynı zamanda, Japonya'ya ihracatı 61.7 milyar $'a ulaştığında Amerika'yı geçerek, Japonya'ya dünyanın en büyük ihracatçısı olmuştur.[55] Tahminler iki ülke arasında ticaretin önümüzdeki bir kaç yıl içinde de önemli bir hızla yükseleceği yönündedir.

Çin'in büyümesi şu anda Japonya için, iki ana nedenden dolayı fırsatlar yaratmaktadır. Birincisi, "şimdilik" Çin ve Japon ekonomilerinin "kabaca tamamlayıcı olmasıdır. Çin emek yoğun mallarda uzmandır ve Japonya sermaye ve proje uzmanlığı gerektiren yüksek teknoloji ürünlerinde üstündür."[56] Sonuç olarak, "sanayide kafa kafaya rekabetin olduğu alanlar hala göreceli olarak azdır. (yaklaşık % 16) 2002'de Çin, Japonya'nın ithalatında yalnızca % 17.8'lik yer tutmaktadır, bu rakam Japon GSMH'sinin yaklaşık % 1.3'üne karşılık gelmektedir."[57]

53) Caroline G. Cooper, "Trade Winds Blow from West to East, sf. 55-56.

54) Ianchovichina, ve diğerleri "Regional Impact of China's WTO Accession," sf. 69-70

55) Anthony Rowley, "China Beats U.S. to Emerge as Top Exporter to Japan," *Business Times*, 19 Şubat 2003.

56) James Brooke, "Japan's Recovering Economy is Relying Heavily on China," *New York Times*, 21 Kasım, 2003

57) Ronald Morse, "Long March Back to China," *Japan Times*, 17 Mayıs 2003.

İkinci olarak, "Japonya büyük bir sermaye ihracatçısıdır, ve Çin'de devam eden bir sermaye talebi patlaması vardır."[58] "Çin'den gelen siparişler; malzemelere, sermaye donanımına ve hala Japonya'nın diğerlerinden çok daha iyi ürettiği yüksek fiyatlı tüketim elektroniğine talepte gerçekleşen talepteki dirilmede büyük rol oynamaktadırlar."[59] Bu siparişler Japon ekonomisinin 2001 durgunluğundan (hala kararsız) çıkışına yardımcı oldu.

Ne yazık ki devam eden ticaret ve yatırım dinamikleri, Çin ve Japonya arasında gelişen işbölümünden gerçekten yararlananın Japon işçi sınıfının çoğunluğunun değil, sadece hakim Japon firmaları olmasını garanti altına almaya yaramıştır. Japonya'nın Çin'e karşı rekabet avantajına sahip olduğu ürünlerin (ve istihdam fırsatlarının) genişliği hızla daralmaktadır. "Çin artık sadece geniş ucuz emek havuzu değildir, bunun yerine gittikçe bu özelliğiyle nitelikle insan sermayesinin birleşimidir."[60] Daha da önemlisi, Çin'den Japonya'ya ihraç edilen ürünlerin artan bir yüzdesi Japon ara mallarıyla ve/veya Çin'de çalışan Japon firmaları tarafından üretilmektedir. Japon sermayesi gerçekte Çin'de büyük bir sanayi varlığı kurdu ve bu varlık hızla büyümektedir. 2000 yılında Japonya çoktan, Çin'de 772 üretim birimine sahipti ve bu rakam Birleşik Devletler için sadece 692'dir.[61] "2001 yılında olduğu gibi Japonya Çin'de, Hong Kong ve Makao dışında, kendisini Çin anakarasında ABD'den sonra ikinci en büyük yatırımcı yapan 32.3 milyar dolarlık bir yatırım yaptı."[62]

---

58) Brooke, "Japan's Recovering Economy is Relying Heavily on China".

59) Henry Sender, "A Rude Awakening," *Far Eastern Economic Review*, 13 Kasım 2003.

60) age.

61) Morse, "Long March Back to China,"

62) Subendrini Kakuchi, "Japan Strives to Adapt to a Strong China," *Asia Times* (Tayvan), 2 Nisan 2003.

Bu yabancı yatırım dinamiği şu anda Çin'e, Japon sermaye malı ve bileşenlerinin artması konusuna yardımcı olsa da, bu büyük ölçüde Japon ekonomisinin açısından, Japon sermayesine gerçekleştirilen muhalefetin gösterdiği gibi aslında ihracat pazarlarının kaybı ve artan ithalat rekabetini karşılayabilmekten uzak, geçici bir "kurulum etkisi" anlamına gelmektedir. Japon ekonomisi durgunluğundan, benzer iki kısa dönemli düzelme yaşamıştır, birincisi 1985'te aşırı değerli yen krizinden sonra ve ve tekrar 1997-98 Doğu Asya Krizi'nden evvelki yıllarda. Her iki kriz de sermaye malları ve bileşenlerinin Güneydoğu Asya'daki uzak ihracat platformlarına (ve Japon arada firmalarının özellikle yeni üretim birimleri kurduğu Birleşik Devletler'e) ihracatıyla derinleşmiştir.[63] Önceleri gerçekleşen bu iki olayda olduğu gibi, Çin'de yeni bir ihracat platformunun inşası muhtemelen Japon ekonomisinin tatmin edici iş fırsatları yaratmaya muktedir rekabetçi mal üreten sektörlerini daha sıkı bir uluslararası rekabetle yüz yüze bırakacaktır.

Gerçekten, Japon üretiminin Çin'e ve komşu ülkelere kayışı Japonya'nın imalat sektöründeki ihracatının 1992'de 15.7 milyondan, 1995'te 14.6 milyona ve 2001'de 13 milyona düşmesinde önemli bir belirleyiciydi.[64] *New York Times*'ın açıkladığı gibi, bu iş kayıpları eğiliminin ve bu gelişmede Çin'in merkezi rolünün devam etmesi beklenmektedir:

> *[2001 baharında], Toshiba Corp. fabrikalarını kendi piyasasına mal üretmesi için Çin'e taşıyarak, Japonya'da tele-*

63) Burkett and Hart-Landsberg, "Contradictions of Capitalist Industrialization in Esat Asia," 92-97; Burkett and Hart-Landsberg, *Development, Crisis and Class Struggle*, sf. 116-20.

64) Burkett and Hart-Landsberg, "The Economic Crisis in Japan," sf. 351.

vizyon üretimini durdurdu. Çok az bir süre sonra Minolta Co. Japonya'daki kamera üretimini durduracağını ve bunun yerine Şangay'dan ithal edeceğini duyurdu... Sadece birkaç ay evvel, devrilen dominolar gibi, diğer birçok Japon imalatçısı bisiklet, motosiklet, otobüs ve cep telefonlarını Çin'deki fabrikalarından ithal etmeyi planladıklarını açıkladı... Matsushita Elektrik İşleri Ltd.'nin Yurtdışı Yönetim Başkanı Yukio Shotoku, "Çin'e en önemli büyük pazar gözüyle bakıyoruz." demişti. Firması, Japonya'daki 11 fabrikasını kapatmakta ve emek maliyetleri kendisinin tanımıyla "en büyük baş ağrısı" olan 8.000 işçiyi de erken emekliliğe zorlamaktadır... Son on yılda, Çin'e gerçekleştirilen Japon yatırımları ikiyi katlandı ve bu noktada Çin-Japon ticaretinin yarıdan fazlası Japon firmaları arasında yürütülmektedir.[65]

Ve Çin'in ekonomik yeniden yapılanması sürdükçe, Japon ekonomisinin ek sektörlerinin bölgeselleşmesi muhtemeldir. Örneğin, Japon otomobil sanayisinin Japon üreticilerinin üretim sistemlerini Çin'le birleşmek için yeniden örgütlemesi ile birlikte büyük bir dönüşüme girişeceği beklenmektedir "DTÖ kuralları altında, Çin'in otomobil üzerindeki vergisi 2006'dan itibaren % 25'e düşürülecektir ve ithalat kısıtlamaları kaldırılacaktır. Bu yüzden, Japon otomobil sanayisi saldırgan bir biçimde, uzun dönemde yerel Çin otomobil piyasasına ulaşma amacına artı olarak ihracatında % 10 ila 20 arasında imalat maliyetini düşürmesine imkan veren Çin piyasasına doğru hareket etmektedir."[66] Dünya Bankası bu hareketin sonuçlarından birinin Japonya'daki otomobil üretiminin büyük bir düşüş yaşaması olacağını tahmin

65) James Brooke, "Hot Growth in China Brings Chill to Japan," *New York Times*, 22 Kasım 2001.

66) Morse, "Long March Back to China".

etmektedir.[67] Açıktır ki, "Çinli fabrika işçileri sadece kısa bir kargo taşıması için bazı Japon işçilerin bir saatte kazandığı para için iki gün çalışırken" Japon işçiler Çin üretimiyle rekabet edemezler.[68] Japon üretimin daha ileri bir aşama da bölgeselleşmesinin ülkeyi ihracata daha bağlı ve dengesiz bırakması ve Japonya'da istihdam ve ücret politikalarını yoğunlaştırması beklenebilir.[69]

1970'lerde 80'lerde ve 90'larda daha önceki yeniden yapılandırma serüvenlerinde olduğu gibi, Japon sanayi sermayesinin Çin'e hareketi, Japonya'nın bölge dışı piyasalara olan bağımlılığını azaltmayacaktır; özellikle Birleşik Devletler'e. Bunun yerine Çin'in ihracatının (dört "küçük kaplanın" ve bundan önce ASEAN-3'ün ihracatından olduğu gibi) gittikçe ABD pazarına bel bağlamasıyla Japon ihracat üssü, Çin'de konuşlandığı sürece hala ABD'nin ithalata olan talebine itimat edecektir. Japonya'nın büyümesi bu yüzden, ABD ekonomisindeki dalgalanmalara ve ABD'nin devasa boyuttaki sürdürülemez ticaret açığı kaynaklı uzun dönemli problemlerine (korumacı baskılar da dahil) karşı kolay etkilenir durumda kalacaktır.

KUZEY AMERİKA

Çin modelini savunan analizcilerin, Çin'in Doğu Asya'nın bü-

67) Ianchovichina, ve diğerleri "Regional Impact of China's WTO Accession," sf. 69-70

68) James Brooke, "Accelerating Decline in Japan Ecokes Rust Belt Comparisons," *New York Times*, 31 Ağustos 2001.

69) Şaşırtıcı olarak bazı neo-liberal iktisatçılar Japon üretiminin Çin'e kayışını, Japon kalkınma modelinin başarılı bölgeselleşmesinin başka bir adımı olarak gösmektedirler. Örneğin, bkz. Edith Terry, "Crisis? What Crisis?," *Working Paper* no.50, Japan Policy Research Institute, Ekim 1998 ve Edith Terry, "The World Bank and Japan," *Working Paper* no.70, Japan Policy Research Institute, Ağustos 2000. Bu bakış açısını aşağıdaki çalışmaların çeşitli yerlerinde ele aldık. Burkett and Hart-Landsberg, "Contradictions of Capitalist Industrialization in Esat Asia,"; Burkett and Hart-Landsberg, "The Economic Crisis in Japan".

yümesini yeniden güçlendirmek için lokomotif olarak işlev görebileceğini ileri sürmeleri nedeniyle bölgesel gelişmelere odaklandık. Bu düşünceyi çürütmek için, Çin'in çok uluslu sermaye için bir ihracat platformu olarak ortaya çıkışının Kuzey Amerika da dahil, her yerdeki ülkelerin işçileri için nasıl yeni gerilimler oluşturduğunu göstermek adına analizimizi kolayca genişletebiliriz.

Örneğin, Çin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki pazar payını Meksika'nınkinin pahasına genişletmiştir. *Business Week*'e göre:

> *Şu anda, Meksika, Kanada'nın ardından ABD'ye iki numaralı ihracatçıdır. Ancak SARS'la alakalı büyük bir gerileme haricinde Çin, bu sıfatı bu yıl içerisinde [2003] geçersiz kılacaktır... Bu, geçen on yılda Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması altında dünyanın en büyük pazarına ayrıcalıklı ulaşmanın keyfini süren bir ülkenin şansı için devasa bir dönüştür. Meksika'da Melco Görüntüleme Aygıtları fabrikası yöneticisi Oskar Garcia, konuyla ilgili "Başımız belada. Çin çok hızlı büyüyor. Ucuz emeğe sahipler, ve firmalara ülkelerinde yatırım yapmaları için birçok teşvik veriyorlar." demektedir. Japon Mitsubishi Corp.'a ait olan ve bilgisayar ekranlarında kullanılan katot ışın tüpünü büyük miktarlarda üreten fabrika, Temmuz'un sonunda kapanacaktır. Bunun nedeni ise, düşük fiyatlı Çin ürünleriyle daha fazla rekabet edemeyecek olmasıdır.*[70]

Maquiladora (İspanyolca'da büyük bant üretimi yapılan fabrikalara verilen isim ç.n.) sanayisindeki istihdam 2003'de neredeyse, 2000'deki tepe noktası 1.4 milyonluk seviyesinden % 20

70) Geri Smith, "Mexico, Wasting Away," *Business Week*, 2 Haziran 2003, sf. 42.

oranında aşağıya indi. Bu düşüş kısmen ABD'deki durgunluk kaynaklıydı: Meksika'nın ABD'ye ihracatı neredeyse sıfır büyüme gösterirken, Çin'in ihracatı % 20 büyüdü.[72] Daha önemli olmasa da eşit derecede önemli bir açıklama artan sayıda maquiladora üreticilerinin üretimlerini Çin'e kaydırmalarıdır. Diğer nedenlerin arasında, bu üreticilerin daha da düşük ücretlerin arayışında olmaları bulunmaktadır: "Guadalajara'daki bir üretim bandı işçisi saatte 2.50$ ila 3.50$ kazanmaktadır; Guangdong'daki meslektaşı ise 50 ila 80 cent kazanmaktadır."[73]

Merrill Lynch'e göre "Meksika, Çin ile emek maliyetleri konusunda rekabet edemediği ve pazar payını muhtemelen kaybetmeye devam edeceği düşük nitelikli emek yoğun sanayiler üzerindeki savaşını neredeyse kaybetmiştir."[74] Meksika hükümeti şu anda kanamayı büyük oranda işçilerin çıkarları pahasına yabancı üretim için daha karlı koşullar yaratma yoluyla durdurmaya çalışmaktadır.[75] Sonuç olarak, Meksika'nın yabancı hakimiyetindeki ihracat tabanlı büyüme stratejisi büyük oranda yabancı sermaye için daha çekici koşullar yaratan gelişmeler nedeniyle kriz içerisindedir.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki işçiler de kendilerini, Çin büyüme stratejisinin yarattığı rekabetçi baskılara karşı korumak için mücadele etmektedirler. ABD'nin Çin ile ticaret açığı, ABD'nin Çin'e 22 milyarlık ihracatı ve Çin'in ABD'ye 125 milyarlık ihracatı ile, 2002'de 103 milyar doları bulmuştur. "Ra-

---

71) age, sf. 44.

72) Juan Forero, "As China Gallops, Mexico Sees Factory Jobs Slip Away," *New York Times*, 3 Eylül 2003.

73) Smith, "Mexico, Wasting Away," sf. 44

74) Forero, "As China Gallops, Mexico Sees Factory Jobs Slip Away,"

75) Martin Hart-Landsberg, "Challanging Neoliberal Myths: A Critical Look at the Mexican Experience," *Monthly Review* 54, no.7 (Aralık 2002).

kamlar göz kamaştırıcıdır. Çin ihracatı [2002'de] % 25 oranında artmıştır. Ve bu sadece ucuz maliyetli havlular değildir. Bilgisayar ve haberleşme ürünleri ihracatı yılda % 60 büyümektedir."[76]

Çin'de imalat DYY'sinin büyümesi gördüğümüz gibi, Çin ihracatının niteliğini dönüştürmüştür. Çin'in ABD'ye ihracatı gittikçe yüksek ücretli işçileri bile tehdit eden bir türe dönüşmeye başlamıştır.[77] "1989'da Çin'den ithalatın sadece % 30'u, ABD'de yüksek ücretli sanayiler tarafından üretilen ürünlerle rekabet edebilirken, 1999'dan itibaren bu yüzde % 50'ye yükselmiştir."[78] Bunun bir sonucu "elektronikten mobilyaya ya da balık yemine tüm imalat sektörü kepenklerini indirmektedir ya da üretimlerini Çin'e kaydırmaktalardır."[79]

Çin'in şu anda Birleşik Devletler'le dünyadaki en büyük ticaret fazlasını vermesinin en önemi nedeni, daha önceden Birleşik Devletler'e Asya'daki diğer ülkelerden ihracat yapan Asyalı üreticilerinin çoğunun artık Çin'de üretmeleri ve ihracatlarını buradan yapmalarıdır. Elbette ki, ABD şirketleri de Çin'deki avantajlardan yatırımlarını burada büyük ölçüde arttırarak yararlanmaktadırlar. *Financial Times*'ın gözlemlediği gibi, "Küçük işletmeler ve tekstil imalatçıları Çin'den gelen rekabetin acısını çekerken; GM, GE, DuPont ve KFC'yi de içine alan Yum Brands ana karada büyümektedir."[80] Bir çok durumda, bu yatırımlar dolaysız olarak ABD'nin Çin ile büyüyen ticaret açığına katkı yapmaktadırlar. "Bir kaç yıl içinde, Çin'deki ABD çok uluslu şir-

76) Ron Scherer, "Booming China Trade Rankles U.S.," *Christian Science Monitor*, 5 Agustos 2003.

77) Leggett ve Wonacott, "Burying the Competition."

78) James Burke, "U.S. Investment in China Worsens Trade Deficit," Briefing Paper, Economic Policy Institute, 2001, sf. 2.

79) Scherer, "Booming China Trade Rankles U.S.,"

80) Richard McGregor, "Thriving U.S. Companies Ignore China Trade Surplus Issue," *Financial Times*, 7 Agustos 2003.

ketleri Çin' net ihracatçıdan, ABD'ye net ihracatçıya dönmüşlerdir ve bu boşluk Çin'e artan DYY girişiyle birlikte Birleşik Devletler'in artan ticaret açığına daha da katkıda bulunarak, sadece genişleyecektir."[81] Bu durum Çin ekonomisinin Amerika Birleşik Devletleri'ne göre daha hızlı büyümesine rağmen, ABD'nin Çin ile olan ticaret açığının neden büyümeye devam ettiğini açıklamaya yarayabilir.[82]

Amerika'nın bazı en büyük şirketleri için karlı olsa da, Çin'deki ekonomik dönüşüm ve ihracat başarıları işçi sınıfı için ve Amerika'daki ekonomik güvenlik ve istikrar için olumlu olmaktan oldukça uzaktır. Bu gelişmeler ABD imalat üretiminin ve işlerinin yıkımına, ABD yaşam ve çalışma koşullarının kötüleşmesine ve ekonomik dengesizlik ve istikrarsızlığın hem Birleşik Devletlerde hem de dünya ekonomisinde büyümesine neden olmuşlardır.

ANA AKIM REFORM ÖNERİLERİNİN İFLASI

Kapitalizmin, temelde ihracat tabanlı büyüme tarafından yaratılan rekabetçi yarışa bir alternatif sağlamaktaki yetersizliğine, Çin'in ihracat başarılarının yarattığı uluslararası çelişkilerin farkında olan bir kaç ana akım iktisatçısının yaptığı stratejik teklifler tarafından dikkat çekilmiştir. Bu konuda, *Far Eastern Review*'in bir yazarı olan Pierre Goad'ın "Çin'in neden tüketici tabanlı bir model uygulamasından başka gerçek bir alternatifi yoktur?" şeklindeki önerisine bakılabilir:

---

81) Burke, "U.S. Investment in China Worsens Trade Deficit,"

82) Anwar M.Shaikh, Gennaro Zezza ve Claudio H. Dos Santos, "Is International Growth the Way Out of U.S. Current Account Deficit? A Note of Caution," *Policy Note 2003/6*, Jerome Levy Economics Institute, 2003.

> *"Çin basitçe, komşularının ihracat tabanlı modellerinin aynısını uygulayabilmek için çok büyüktür. Güney Kore'nin 47 milyonluk nüfusu geçen yıl [1999] ABD'ye 31.2 milyar dolar değerinde ihracat yaptı. Eğer Çin'in işçi başına ihracatı Güney Kore seviyesine ulaşsaydı, Çin 837 milyar dolarlık malı geçen yıl ABD'ye ihraç etmiş olurdu; ya da dünya genelinde ABD'ye gerçekleşen ihracatın % 83'ünü. Bu gerçekleşemez."*[83]

Goad'un gözlemi mantıklıdır, ancak yeni bir "tüketici tabanlı" büyüme yolu projesi, Çin'in ihracata olan bağımlılığı ile çelişmektedir. Goad, işçi sınıfı piyasasının temelini aşındıran kapitalist dönüşüm tarafından yaratılan artan orandaki gelir dağılımının eşitsizliği göz önüne alınırsa, kitle tüketiminin ihracat eğilimleri dönüşünün yarattığı boşluğu nasıl dolduracağını açıklamamaktadır.

Gerçekten, kırsal nüfusun çoğunluğunun satın alma gücünün durgunlaşması, sanayi işçilerinin yoğunlaşan sömürü ve baskısı, ve yeni kapitalist sınıfının ve Çin Komünist Partisi'nin dostlarının devlet varlıklarını yağmalamasıyla, ülkenin hane halkı gelir eşitsizliği şu anda Hindistan ve Endonezya'yı geçmiş ve Brezilya ile Güney Afrika'ya da rakip olmuştur.[84] *New York Times*'ın aktardığı gibi, "Bazı şirket liderleri, sanayi işçisinin kendisini hala ayda 200$'dan daha fazla kazandığında şanslı saydığı bir ekonomide cep telefonları ve diğer tüketici eşyalarına yapılan harcamaların daha artacağı konusunda şüpheci kalmaktadırlar. Bü-

83) G.Pierre Goad, "Economics: Turning Point," Far Eastern Economic Review, 31 Ağustos 2000.

84) Gene H.Chang, "The Cause and Cure of China's Widening Income Disparity," *China Economic Review* 13, no.4 (2002), 337; Yufan, "A Preliminary Report on China's Capitalist Restoration," sf. 55.

yük bir sözleşme araştırma şirketinin, Fraunhofer-Gesellschaft'ın başkanı Hans-Jorg Bullinger, 'Ücretler bu kadar düşük kaldığı sürece, tüketimi arttırmak güç olacaktır.' demektedir.'"[85]

Kapitalist tüketim tabanlı büyüme teklifleriyle ilgili daha temel bir problem, aşırı üretim ve ihracat bağımlılığının rekabetçi sermaye birikimi deviniminin temel yasaları yerine basitçe, politika hataları ya da bir kısım firmanın yanlış öngörülerini yansıttığı yönündeki varsayımdır. Ana akım analizcileri aşırı üretimin ve Çin'in büyümesindeki artan ihracat yoğunluğunun aynı anda varoluşunu daha derin bir arızanın muhtemel işareti olarak görmekte tereddüt etmemektedirler, özellikle eşitsizliğin eşzamanlı yükselişi göz önüne alınırsa. Gerçekte, Çin deneyiminin açıkça gösterdiği gibi, aşırı üretim ve ihracat bağımlılığı, üretim kapasitesine bağlı büyük piyasaların büyümesini sınırlayan bir sürecin olan kapitalizmin üretici güçlerinin, sadece emeğin ve onun doğal ve toplumsal koşullarının sömürülmesiyle geliştirme eğiliminin iki sonucudur.

Bu bakış açısından, Çin'in kapitalist dönüşümü içerisindeki herhangi bir "tüketici tabanlı" stratejinin muhtemel sonucu dengeli ve sürdürülebilir bir büyüme yolu değil, sermayedarlar ve küçük burjuva eliti için tüketici malı üretiminin DYY'ye devam eden bir bağlılık ve büyümenin temel motoru olarak ihracat ile gizlenmesi olacaktır: Bu, hem Çin'de hem de Çin'le rekabet eden uluslarda çoğunluğun çalışma ve yaşam şartlarına baskı uygulamaya devam eden bir örnektir. Çin hükümeti aşırı üretim eğilimlerini düzeltme denemelerine harcamalarını arttırarak ve kredi genişlemelerine kayıtsız kalarak devam edebilir. (Diğer yandan da aşırı üretimi alttan destekleyen kapitalist reformlara de-

85) Keith Bradsher, "Consumerism Grows in China, With Beijing's Blessing," *New York Times*, 1 Aralık 2003.

vam etmektedir.) Ancak varlığını sürdürebilir büyük bir işçi sınıfı pazarının yokluğunda 2003 yılındaki çöküş, ulus genelinde gayri menkul sektöründe -lüks ve yarı lüks evlerin ve ticari yapıların devasa inşaatlarıyla- spekülatif patlamayla pozitif talep güdülerinin emilmesi kadar, aşırı üretimin devam eden büyümesi biçiminde bu şekil desteklerin (pump-priming) sınırlılığını açık hale getirmiştir.[86]

SONUÇ

Çin ekonomik dönüşümünün yıkıcı dönüşümüne dikkat çekerek, Çin işçilerinin şu anda Doğu Asya ve diğer alanlardaki işçi sınıfının ekonomik ve toplumsal sorunlarının başlıca nedeni olduğunu ileri sürmüyoruz. Gördüğümüz gibi, Çin'in hızlı ihracat büyümesi Çin işçi sınıfına büyük maliyetler pahasına meydana gelmiştir, ve bu büyüme Çin işçileri için imalatta iş imkanlarında bir artışı sürdürme konusunda bile başarısızdır. Çin'in diğer ülke işçilerinden "iş çalmadıkları" Çin hükümetinin ülkenin toplam imalat istihdamının 1985'de 83.5 milyondan 1995'te 109.6 milyona yükseldikten sonra 2002'de 83.1'e düştüğüne işaret eden resmi istatistiklerinde açıkça görülmektedir.[87]

Gerçek, Çin'de ve kapitalist dünyada kâr için rekabetçi yönelimin, mekanizasyon, emeğin yoğunlaşması ve aşırı üretim ile bunun sonucu olan durgunluk ve ekonomik daralmalar yoluyla işlerin ortadan kalkmasına neden olan, sistemden ayrı düşünülemeyecek bir eğilime sahip olmasıdır. Çin'de bu eğilim, yeniden yapılanma, özelleştirme ve devlet işletmelerinin kapatılması

86) Thomas Crampton, "China's Bounding Economy Fuels Both Hope and Concern," *New York Times*, 11 Kasım 2003; Ben Dolven "The Danger of Blowing Bubbles," *Far Eastern Economic Review*, 25 Eylül 2003.

87) Asian Development Bank, Key Indicators 2002, *www.adb.org*, 124-25; Asian Development Bank, Key Indicators 2003, www.adb.org, sf. 157.

biçimini almaktadır. Bu sırada Birleşik Devletler'de sanayi sermayesinin kaçışı ve ithalat baskıları önemli faktörler olsa da, günümüzdeki imalat sektörü istihdamındaki küçülmenin büyük bir kısmı, 2000-2001 resesyonundan "ve daha fazla ürünü daha az insanla üretmeyi mümkün kılan hızla artan Amerikan üretkenliği" dolayısıyladır.[88] Daha önceleri Karl Marx'ın gözlemlediği gibi:

> *"Kapitalistlerin kendi aralarındaki sanayi savaşı...bu savaşın daha çok işçi ordusu işe almaktansa, bunları işten çıkarmakla kazanılması tuhaflığına sahiptir. Generaller (kapitalistler) birbirleriyle kimin sanayi işçilerini en büyük sayıda işten çıkartabileceklerine dair rekabet etmektelerdir."*[89]

Kısaca, Çin'i sanık sandalyesine oturtmak yerine, bizim buradaki amacımız Çin'in kapitalist büyüme stratejisinin bölgesel, küresel ve ulusal çelişkiler yarattığını kanıtlamaktır. Bu strateji tüm Doğu Asya bölgesini ihracat tabanlı bir büyüme stratejisine daha sıkı bağladığı sürece, Çin dönüşümü aşırı üretim ve istikrarsızlık tehlikesini daha da arttırmaktadır. İhracat tabanlı büyüme, bölgesel ücret oranlarını aşağıya itmekte, yerel tüketimi baltalamakta ve yabancı yatırım ve ihracat üretimine yönelik yıkıcı bir bölgesel rekabet ortaya çıkarmaktadır. Aynı zamanda bu strateji gittikçe ABD'nin daha fazla miktarda ithalat tüketebilme kabiliyetine bağımlı kalmaktadır. Yeni krizlerin bu koşullarda ortaya çıkması oldukça muhtemeldir. Tehlike elbetteki, farklı ülkelerdeki işçilerin birbirlerini, ilişkilerini şekillendiren ve birbirlerine karşı yıkıcı bir rekabet durumuna sokan kapitalist sistemi yerine düşman olarak görecek duruma gelmeleridir.

88) Edmund L.Andrews, "Imports Don't Deserve All That Blame," *New York Times*, 7 Aralık 2003, sf. 4.

ÇİN VE SOSYALİZM
SONUÇ

Çin'i bir ekonomik başarı hikayesi ya da kalkınma modeli olarak övmenin yanlış olduğunu ileri sürmüştük. Ancak sosyalistlerin ya da diğer ilerlemecilerin Çin'den ne anladığı neden bu kadar önemlidir? Çin deneyimini adam akıllı açıklamak sadece akademik bir istek midir yoksa "saf" bir *a priori* sosyalizm düşüncesinin üzerine kurulan politik bir tarikatçılık mıdır? Cevap hayırdır; çıta çok daha yüksek ve çok daha anlamlıdır.

Öncelikle gördüğümüz gibi, Çin'i bir başarı öyküsü olarak ele almak, ilgiyi kapitalizmin eşitsiz ve birleşik gelişmesinden uzaklaştırmaktadır. Ulusal ekonomik ve rekabetçilik kriterlerine bağlı olarak aranan ulusal modeller, örtük olarak farklı ülkelerin, Çin benzeri politikalara kendiliğinden uyumlarına dayanarak, kendiliğinden Çin benzeri ekonomik başarıları gerçekleştirebileceğini ima etmektedir. Ancak bu, Çin'in büyümesi tarihsel olarak bolca yabancı yatırımları çekmeye ve düşük ücret sağlanıaya

imkan veren özel koşullara -diğer ülkelerde kapitalizmin çelişkili gelişmesini içeren koşullara- bağlı olduğu sürece bir hatalar birleşimidir.

Çin'in büyümesi DYY'nin artan problemlerin, Doğu Asya'da ve Meksika'da ihracat tabanlı büyümenin ve gelişmiş ülkelerde, özellikle Japonya ve Birleşik Devletler'de kapitalist "olgunlaşmanın" yarattığı çelişkilerin hem sonucu hem de nedenidir. Bu ülkenin ulusal rekabetçiliği bizi, hızlı sanayileşmesinin sermayenin eşitsiz gelişmesinin ve dünya ölçeğinde aşırı üretiminin bir parçası olduğu gerçeğine karşı kör etmemelidir. Ne yazık ki, ilerlemeciler ulusal ekonomik başarılar (ve başarısızlıklar) için neoliberallerle paylaştıkları bir rekabetçi ülke arayışına giriştiklerinde, tekil ülkeleri kapitalizmin geniş mantığından ve dinamiklerinden yalıtarak değerlendirme ya da eleştirellikten uzak bir biçimde kapitalizmi doğal olarak belirlenmiş olarak ele alma yolunu seçmişlerdir. Çin olayı bu yaklaşımın, ilerlemecileri çalışan sınıfın çıkarları için yıkıcı olan rejim ve politikalara nasıl destek vermeye yönlendirdiğini göstermektedir.

İkinci olarak, Çin deneyimi piyasa reformlarının kendi içinde bir enerjiye sahip olduğunu kanıtlamıştır. Çin'in desantralizasyondan DYY ve ihracat tabanlı büyümeye kadar tüm geçiş döneminin bir dizi içsel baskı tarafından güdülenmiştir. Başka bir deyişle bazıları Çin'in, piyasa sosyalizminin uygulanabilirliğini ve çekiciliğini resmettiğini ileri sürerken, gerçekte Çin deneyimi piyasa sosyalizminin, içsel mantığı piyasanın ve kapitalizmin restorasyonu lehine sosyalizmi marjinalleştiren, dengesiz bir oluşum olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bizi Çin'i bir başarı öyküsü olarak tanımlamanın, ihracat tabanlı gelişmeyi "sağlıklı" hatta "ilerlemeci" bir kalkınma stratejisi olarak kabulüne neden olacağını belirten üçüncü noktaya getirmektedir. Ancak Çin'in oldukça rekabetçi ihracata yönel-

mesini ve bunun getirdiği DYY ile yerel piyasalaşmayı övmek neoliberal başarı kriterini meşrulaştırmak anlamına gelmektedir. İlerlemecileri ana akım başarı düşüncesinin terimleriyle tanımlama eğilimi, Marksizm'in Çin hükümet liderleri tarafından fırsatçı çarpıtmasıyla benzerlik göstermektedir ve bu, bu liderlerin sosyalizmin çekirdeğini Çin uygulamasıyla -demir pirinç çanağından ve komünlerden devlet işletmelerinin merkezi rolüne, "kamu sektörünün" (yarı kollektif işletmeler de dahil) devam eden önemine ve en son olarak Komünist Parti'nin (özellikle parti görevlilerinin) kendisinin kapitalist ekonomik ilişkilerin gerçeğinden bağımsız liderliğine kadar.- yeniden keşfetmelerinde görülebilir.

Bu çeşit ideolojik çarpıtma somut sınıfsal analizleri, onu elitlerin hizmetinde tarih dışı bir biçime çevirerek Marksizm'den uzaklaştırmaktadır.[1] Marks, yaklaşımını örneğin "üstünlüğü tarih üstü varlığına bağlı olan genel bir tarihi-felsefi teori" şeklinde bir "usta anahtarı" biçiminde çarpıtacak olan bu kişiler hakkında Rus sosyalistlerini bizzat kendisi uyarmıştır.[2]

Dördüncüsü, "ilerleme"'yi başarının ana akım kriterleri terimleriyle ölçerek, bazı solcular Çin politikalarının çeşitli toplumsal sonuçlarını küçümsemek eğilimindedirler. Artan işsizlik, eşitsizlik, güvenliğin yokluğu; komünel sağlık ev eğitim hizmetlerinin kesintisi; kadınlar üstünde ağırlaşan baskı; tarımın marjinalize oluşu ve çevre krizlerinin artışı; tüm bunların Çin kapitalist gelişmesinin başlıca ön koşulları ve kaçınılmaz sonuçları olarak ele alınmak yerine, öze ait olmayan yan etkiler olarak görülme nok-

1) Robert Weil, "On 'Emancipating the Mind'," *Socialism and Democracy* 15, no.2 (Sonbahar 2001); Barbara Foley, "From Situational Dialectics to Pseudo-Dialectics: Mao, Jiang, abd Capitalist Transition," *Cultural Logic*, 2002, http://eserver.org/clogic/2002.

2) Marx'ın Otechestvenniye Zapiski'nin editörler kuruluna Karl Marx ve Fredick Engels, *Selected Correspondence* (Moscow: Progress Publishers, 1975), sf. 294'deki yazısı.

tasına gelinmiştir. Neoliberallerden daha çok neoliberalce düşünceler taşıyarak, ilerlemeciler kapitalist gelişmenin işçilerin, gerekli üretim koşullarından ve doğal koşullardan toplumsal ayrışmasını ve bu koşulların ve işçilerin emek gücünün kâr için üretim metalarına çevrilmesini içerdiği şeklindeki temel Marksist gözleme dair bakış açılarını kaybetmişlerdir. Başka bir deyişle, kapitalist üretimin sınıfa yabancılaştıran ve sınıf sömürücü bir üretim biçimi olduğunu gözden kaçırmışlardır. Bunun bir sonucu günümüz kapitalist üretiminin, onun yüksek derecede toplumsallaşmış, biosferik ve kaynak yoğun özelliği göz önüne alınırsa, üretici güçlerin (beşeri, toplumsal ve ekolojik) sürdürülebilir bir gelişmesini küresel ölçekte gerçekleştirmekle muktedir olup olamayacağı şeklindeki kritik soruyu ilerlemecilerin unutması olmuştur. Bu onların, şu anda özellikle ulusal kapitalist başarıların küresel sosyo-ekonomik ve ekolojik "yan etkileri" dikkate alındığında, kapitalizmin yaratıcı öğesi "yaratıcı yıkıcılığın" yıkıcı özellik tarafından önemsiz kılındığı gerçeğini göz ardı etmelerine neden olmuştur. Bu yüzden, kalkınma yazınında poster ülke oyunu tarafsız değildir, tersine özellikle bu çeşit kaygıları ortadan kaldırdığında büyük oranda neoliberalizmin yararınadır.

Beşinci olarak, kapitalist gelişme kriterinin kabulüne kayış uluslararası dayanışmayı baltalamaktadır. Bir an için, Çin işçileri ve topluluğunun bizim de ümit ettiğimiz gibi, sadece politik baskıya değil, aynı zamanda şartlarının piyasalaşmasına ve sermayeleşmesine daha etkin bir biçimde karşı koyduklarını varsayalım.Eğer bu mücadele Çin dışındaki solcuların sosyalist ya da ilerlemeci olarak onayladığı bir sisteme karşı yürütülüyorsa bu solcular, hiç bir durumda Çin işçisine destek vermeyeceklerdir.

Gerçekten, sosyalizm hakkında Çin hükümetinin elit-yönetim yorumlaması ile yabancı solcuların Çin'in "sosyalist piyasa ekonomisini" onaylamasının birleşimi Çinli faal işçilerin sosyalizmi

toptan reddetmesine kolayca neden olabilir. En azından bu durumun, bu aktivistlerle, bu aktivistlerin direnişlerine seçtikleri modelin altını oymalarından dolayı muhtemelen tepki gösterecek (ya da onaylamakta güçlük çekecek) uluslararası sol entelektüel topluluğun arasında gerilimler ve kargaşa yaratacağı beklenebilir. Küresel kapitalist sisteme başarılı bir eklemlenme için elitler tarafından yönlendirilen stratejiler esas alınarak formüle edilen ilerlemeci kalkınma modellerinin politik maliyeti de böyledir.

David McNally'nin vurguladığı gibi, "Devrimci politikalar... işçi sınıfının sağduyusu ile başlar" ve "özellikle dayanışma, yardımlaşma ve eşitlikçiliği gerektiren yaygın tarzları, [işçi sınıfının] direniş faaliyetlerine içsel olan dünya görüşünü cesaretlendirmeli ve sistematize etmeyi denemelidir."[3] Son poster ülkelerinin deneyimlerinin dışında ilerlemeci kapitalist modeller inşa etmek yerine, sol aktivist aydınlar "muhalefet deneyimlerini sistematik bir program şeklinde genelleştiren, işçilere miras bırakılan geleneksel ve hakim düşüncelere (yurtseverlik, cinsiyet ayrımcılığı, ırkçılık vs.), bunların sömürüyle, baskıya karşı muhalefete içsel çıkarlarla ve isteklerle nasıl çatıştığını göstererek meydan okuyan bir güç olarak" hareket etmelidirler.[4]

Bizim kalkınma anlayışımızın ve işçi sınıfı hareketlerinin mücadelesindeki politika programlarımızın kök salması tüm anlaşmazlıkları ortadan kaldırmayacaktır (bundan çok uzaktır!), ancak dayanışmacılığıyla tanımlanabilecek yaygın bir strateji olması, ilerlemeci ulusal-kapitalist bir başarı arayışından çok daha muhtemeldir. Çin'in büyüme başarısını onaylamak gerçekte, Çinli işçileri tabanda üretici güçlerin bütünsel olarak ele alına-

3) David McNally, "Language, History and Class Struggle," *Monthly Review* 47, no.3 (Temmuz/Ağustos 1995): 26-27.

4) age, sf. 26

rak ilerici bir gelişmesiyle hiç bir ilgisi olmayan rekabetçi bir yarışla diğer ülkedeki işçilere karşı kışkırtmayı onaylamaktır. Bu sosyalizmi kurmak ya da sürdürülebilirlik, eşitlik, dayanışma ve demokrasi gibi sosyalist değerleri ileriye götürmek için temel olamaz.

Yüzleştiğimiz seçimlerin doğasını daha iyi resmedebilmek için bu kitabı, kalkınma tahayyülleri inşa edebilmek için bu alternatif yaklaşımın bazı temel prensiplerine dikkat çekerek sonlandırıyoruz. İşe, hem Doğu Asya Krizi'nin hem de Çin kapitalist restorasyonunun işçi sınıfı tarafından, kapitalistlerin ve hükümetin krizin ve yeniden yapılandırmanın maliyetini işçilerin omuzlarına yüklemesine karşı yaygın mücadeleye girişmelerine neden olduğunu kabul ederek başlıyoruz. Bu savunmalar beklendiği gibi şimdiye dek büyük oranda savunmacı ve bölük pörçük olsa da, Endenozya'da Suharto diktatörlüğünü devirerek ve Çin hükümetini en azından ülkenin gelişen sağlık ve toplumsal refah krizlerine önem vermeye zorlayarak, IMF stili liberalizasyonun ve katı politikalarının ASEAN ülkelerinde ve Güney Kore'de tamamen uygulanmasını engellemiştir. Tüm bu mücadelelerde örtük olarak iş ve yaşam koşullarının insan ihtiyaçları tarafından değil de, piyasa ve kâr kriterleri tarafından belirlenmesine genel bir direniş vardır.

Eğer Çin ve Doğu Asya bölgesinde daha ilerici bir kalkınma ve entegrasyon biçimi için ümit varsa bu, bölgesel sanayileşme tarafından yaratılan bu militan eğilimde yatmaktadır. Tekil olarak ele alınırsa, ulusal işçi sınıf hareketlerinin yaygın bir yapısal dönüşümü tetiklemek adına göreceli olarak zayıf bir pozisyonda bulunduğu doğrudur. Ancak eğer birleşmeleri mümkün olursa, insan ihtiyaçları üzerine kurulmuş bölgesel kalkınma biçimlerini hayal etme ve savaşma kabiliyetleri büyük oranda güçlenecektir. Daha da önemlisi, kapitalizmin yeniden örgütlenmesi sü-

recini, gittikçe bölgedeki işçileri ulusal bazlı mücadelelerine ortak bir zemin bulmalarına imkan veren ortak bir rekabetçi baskıya konu etmek suretiyle derinleştirdiği için Çin'in ortaya çıkışının bir sonucu olarak bu çeşit bir sınıf mücadelesinin bölgeselleşmesi için gerekli potansiyeli görmekteyiz.

Bu açıdan, işçilerin karşılaştığı sorun ihracat üretiminin kendisi değildir, bunun yerine kâr tarafından yönlendirilen ihracatta, insan gelişmesinin ihtiyaçlarına hizmet eden alternatiflerinin yokluğudur. Başka bir deyişle, ticaret kendi başına bir problem değildir. Sıkıca temel insan ihtiyaçlarına bağlı olan ve aşamalı olarak diğerlerine, insan gelişiminin ikincil ihtiyaçlarına yayılan bir strateji de şüphe yok ki ithalata ihtiyaç duyar ve ihraç edilebilir mal ve hizmetlerin yaratılmasını destekler. Bu yüzden, yerel ihtiyaçların, talebin ve kaynak kullanımının merkezden bağımsız entegrasyonu dışında oluşan ihracat ve bölgesel ekonomik etkileşimin alternatif biçimlerini hayal etmek mümkündür.[5] Diğer yandan, Doğu Asya "mucizelerini" ve Çin'in ekonomik dönüşümünü yönlendiren kapitalist ihracat tabanlı kalkınma politikaları piyasanın parasalcı kriterleri ve rekabetçiliğin emirleri doğrultusunda ulusların, çok ulusluluğun hakimiyetinin olduğu üretim ağına entegrasyonuna, işçiler arasında artan rekabete ve yerel sosyal kurumların (eğitim, sağlık, yasal sistemler, çevresel düzenlemeler vs.) yeniden biçimlendirilmesine neden olmaktadır.

Örneğin, ulusal sağlık hizmetleri sisteminin yaratılması; kliniklerin ve hastanelerin inşası için gelişmekte olan bir inşaat sanayisine, hastalıkları tedavi edebilmek için bir ilaç sanayisine, alet erdevat yapabilmek için makine sanayisine, kayıtların tutu-

5) Clive Y.Thomas, *Dependence and Transformation: The Economics of the Transition to Socialism* (New York: Monthly Review Press, 1974).

labilmesi için yazılım sanayisine, doktor ve hemşire yetiştirmek için bir eğitim sistemine vb. ihtiyaç duyacaktır ve bunların hepsi yerel, ulusal ve bölgesel seviyede insanların gelişmekte olan ihtiyaçları ve yetenekleri tarafından şekillendirilecektir. Kaynakların ve teknik ve kurumsal yeniliklerin seferberliği, açıktır ki büyük oranda kalkınma sürecine katılım için halkın heveslilığin yüksek derecesine bağlı olacaktır.

Bu koşullar karşılanmaya çalışılsaydı, bu tür yaygın bir sağlık kompleksinin önemli bir ihracat kapasitesi geliştireceği düşünülebilirdi. Sağlık sistemi kapasitesinin geliştirilmesi muhtemelen, belli kaynak ve/veya teknoloji darboğazlarıyla başa çıkabilmek için yabancı işletmelerle bazı ithalat ve yatırım anlaşmalarına ihtiyaç duyacaktı. Bu ticaret ve yabancı yatırımlar, ekonomiyi basitçe çok uluslu sermayenin geliştirdiği ürünlere yönlendirmek yerine, temel sağlık bakımı ihtiyaçları ve kapasitesinin ihtiyaçlarından sorumlu olan, yerel olarak planlanmış ürünlerin gelişimine yardımcı olacaktı. ABD'nin ambargosuna rağmen Küba'nın geliştirdiği sağlık sistemi, bio-teknolojisi ve ilaç sektörü bu alanda mevcut imkanları ve sorunları resmetmektedir.[6]

Sağlık sistemi işçi sınıfının ihtiyaçlarını ve yeteneklerini merkeze almış bir kalkınma stratejisinin içe kapalı bir model olmak

---

6) Örneğin bkz. Sergio Diaz-Briquets, *The Health Revolution in Cuba* (Austin:University of Texas Press, 1983); Julie Margot Feinsilver, *Healing the Masses: Cuban Health Politics at Home and Abroad* (Berkeley: University of California, 1993); Kamran Nayeri, "The Cuban Health Care System and Factors Currently Undermining It," *Journal of Community Health* 20, no.4 (Agustos 1995); Amina Aitsiselme, "Despite U.S. Embatgo, Cuban Biotech Booms," *NACLA Report on the Americas*, 35, no.5 (Mart-Nisan 2002); Mark Ingebretsen, "A Biotechnology Powerhouse Is Emerging Off Our Shores," *The Daily Scan* (Wall Street Journal website), 25 Kasım 2003; Ernesto Lopez Mola, Boris E. Acevedo, Richardo Silca, Bianca Tormo, Ricardo montero ve Luis Herrera, "Development of Cuban Biotechnology," *Journal of Commercial Biotechnology* 9, no.2 (Ocak 2003); Reuters, "Cuban Vaccine to Help Poor Kids," 23 Kasım 2003.

zorunda olmadığını gösteren örneklerden sadece bir tanesidir. Uluslararası ticaret, ihracat ve ithalat; halkın ve insanların gelişiminin ihtiyacı tarafından yönlendirilen kaynak tahsis edilmesinin ve yatırım sürecinin doğal bir sonucu olduğu sürece halkı, kâr için meta üretiminin koşullarına mecbur bırakmak zorunda değildir. Önemli olan üretimin, sınıf sömürücü parasal birikim tarafından değil de, toplumsal olarak kabul edilmiş kullanım değerleri tarafından yönlendirilmesidir.

Elbette ülkenin beşeri ve doğal kaynak tabanı kalkınmanın kesin seyrini biçimlendirecektir. Bu, ihtiyaçları temel alan bir strateji için belirli tarihsel, kültürel ve kaynak "zenginliklerine" (ve sınıf mücadelelerine) bağlı üretici yeteneklerinin gelişmesinin doğal bir sonucu olarak kendi aralarında ticaret ve yatırım ilişkilerini geliştirebilecek ülkelerin çoğunluğunun katılımıyla gerçekleştirilmesini her şeyden önemli hale getirecektir.

Bu tür paylaşımcı ve tamamlayıcı bir kalkınma süreci neoliberal ihracat tabanlı kalkınma stratejilerinin faaliyetleri ve ilişkilerinden oldukça farklı olacaktır. Neoliberal yaklaşım yatırım ve kaynak tahsisine yaygın katılımı engellemekte ve sermayenin ayrılmaz eğilimleri olan eşitsiz gelişme, aşırı üretim ve krizlere önem vererek işçiler ile uluslar arasında yıkıcı bir rekabete neden olmaktadır.

Sonuç olarak, ilerlemecilerle Çin ekonomik deneyiminin doğası üzerine bir tartışmaya girmenin ve yukarıdaki prensipler üzerine kurulu yeni bir kalkınma yaklaşımının ileri sürülmesinin gerekliliği, küresel kapitalizmin çelişkili işleyen ve sömürücü doğasını gözler önüne sermek adına Marksizm'in gücünü geri getirmek için sıkı çalışmamız gerektiğini göstermektedir.

Gördüğümüz gibi, Çin ekonomik modelinin süregelen övülmesinin gerçek siyasi sonuçları vardır. Bu sonuçlar acı bir şekilde bu çabaların sadece soyut-teorik bir çabalama olmadığını,

fakat yeni ve daha iyi bir dünya kurmak isteyen bizlerin önemli somut bir görevi olduğunu gösterir.

TABLOLAR

Tablo 1 : Çin İçin Gerçek GSMH ve İhracat Göstergeleri

Yıl	Gerçek GSMH'da Büyüme (%)	İhracatta Yıllık Büyüme (%)*	İhracat/GSMH Oranı (%) Yıllık
1985	13.5	4.6	9.0
1986	8.9	11.5	10.5
1987	11.6	27.5	12.3
1988	11.3	20.5	11.8
1989	4.1	10.6	11.7
1990	3.8	18.2	16.0
1991	9.2	15.7	17.7
1992	14.2	18.2	17.6
1993	13.5	8.0	15.3
1994	12.6	31.9	22.3
1995	10.5	23.0	21.2
1996	9.6	1.5	18.5
1997	8.8	21.0	20.4
1998	7.8	0.5	19.4
1999	7.1	6.1	19.7
2000	8.0	27.8	23.1
2001	7.3	6.8	23.0
2002	8.0	22.1	26.2

* Amerikan Doları, FOB

Kaynak: Ulusal Çin İstatistik Bürosu, China Statical Yearbook 2002 (Beijing: China Statistics Press, 2002); Asian Development Bank, Key Indicators 2002, www.adb.org ve Asian Recovery Information Center Indicators, 2003, http://aric.adb.org

Tablo 2: Çin İçin DYY Göstergeleri

Yıl	DYY (milyar ABD Doları)	Yıllık DYY Artışı (%)	DYY'nin Brüt Yatırımlara Oranı (%)
1985	1.03	-8.4	1.1
1986	1.43	38.3	1.6
1987	1.67	17.1	1.7
1988	2.34	40.4	1.9
1989	2.61	11.5	2.3
1990	3.49	33.7	3.5
1991	4.37	25.2	3.9
1992	11.01	151.9	7.3
1993	27.52	150.0	12.3
1994	33.77	22.7	17.3
1995	37.52	11.1	15.4
1996	41.73	11.2	14.9
1997	45.28	8.5	14.9
1998	45.46	0.4	13.6
1999	40.29	-11.4	11.3
2000	40.80	1.3	10.4
2001	46.77	14.6	10.5
2002	52.77	12.8	10.4

Not: DYY, net ödeme dengesi temelinde ölçülmüştür. Brüt yatırım, residential ve nonresidential yapıları da içeren, brüt sabit sermaye oluşumudur.

Kaynak: Ulusal Çin İstatistik Bürosu, *China Statical Yearbook 2002* (Beijing: China Statistics Press, 2002); Asian Development Bank, Key Indicators 2002 ve Center Indicators, 2003, *www.adb.org*

Tablo 3: Devlet İşletmeler ve Kent Kollektif İşletmelerinin Toplam İstihdamdaki Payları

	Devlet İşletmelerinin Payı (%)			Kent Kollektiflerinin Payı (%)		
Yıl	İmalat	Yerel Ticaret	Kent Sakini	İmalat	Yerel Ticaret	Kent Sakini
1978	45.9	79.6	78.3	21.5	15.1	21.5
1980	44.1	73.7	76.2	22.8	17.2	23.0
1985	40.1	34.7	70.2	21.7	31.1	26.0
1990	39.4	33.4	60.7	20.2	26.2	20.8
1991	39.4	33.1	61.1	20.2	26.2	20.8
1992	38.7	32.3	61.0	19.2	24.8	20.3
1993	37.1	29.3	59.8	17.2	21.5	18.6
1994	34.6	26.9	60.1	15.8	18.3	17.6
1995	34.0	24.7	59.1	14.5	16.2	16.5
1996	33.0	23.4	56.4	13.8	14.8	15.1
1997	31.3	21.6	53.1	12.9	13.3	13.9
1998	22.6	14.9	41.9	8.9	8.9	9.1
1999	20.3	12.8	38.2	7.7	7.3	7.6
2000	17.6	11.3	35.0	6.5	6.1	6.5
2001	14.8	9.4	31.9	5.3	4.6	5.4

Not: Yerel ticaret toptan ve parekande artı yeme içme yatırımlarını kapsamaktadır.

Kaynak: Ulusal Çin İstatistik Bürosu, *China Statical Yearbook 2002* (Beijing: China Statistics Press, 2002)

Tablo 4: Köy ve Kent İşletmelerinin (KKİ) Sağladığı İstihdam

Yıl	KKİ'lerde çalışan sayısı (milyon)	KKİ'lerin Kırsal İstihdamdaki Oranı (%)	KKİ'lerin Ulusal İstihdamdaki Oranı (%)
1978	28.3	9.2	7.0
1980	30.0	9.4	7.1
1985	69.8	18.8	14.0
1987	88.1	22.6	16.7
1988	95.5	23.8	17.6
1989	93.7	22.9	16.9
1990	92.7	19.6	14.5
1991	96.1	20.1	14.8
1992	106.3	22.0	16.2
1993	123.5	25.3	18.6
1994	120.2	24.6	17.9
1995	128.6	26.3	18.9
1996	135.1	27.6	19.6
1997	130.5	26.6	18.8
1998	125.4	25.6	17.9
1999	127.0	25.9	18.0
2000	128.2	26.2	17.8
2001	130.9	26.7	17.9

Kaynak: Ming Lu, Jianyong Fan, Shejian Liu and Yan Yan, "Employment Restructuring During China's Economic Transition," *Monthly Labor Review* 125, no. 8. (Agust 2002); Ulusal Çin İstatistik Bürosu, *China Statical Yearbook 2002* (Beijing: China Statistics Press, 2002)

Tablo 5: Çin'in Toplam İmalat Satışlarına Yabancı Katılımının Oranları

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Oran (%)	2.3	5.3	7.1	9.1	11.3	14.3	15.1	18.6	24.3	27.7	31.3

Kaynak:UNCTAD, *World Investment Report 2002: Transnational Corporations and Export Competitiveness* (New York: United Nations, 2002)

Tablo 6: Yabancı Sermayeli İşletmelerin Çin'in Toplam İhracatında ve Ticaretindeki Payı

Yıl	İhracattaki Payı (%)	Toplam Ticaretteki Payı
1990	17.4	12.6
1991	21.4	16.8
1992	26.3	20.5
1993	34.3	27.5
1994	37.0	28.7
1995	39.1	31.5
1996	47.3	40.7
1997	47.0	41.0
1998	46.7	44.1
1999	48.4	45.5
2000	49.9	47.9
2001	50.8	50.1

Kaynak: Chen Zhilong, "Two Decades of Utilizing FDI in China: States, Sturucture and Impact," *China Report* 38, no.4 (2002); Ulusal Çin İstatistik Bürosu, *China Statical Yearbook 2002* (Beijing: China Statistics Press, 2002)

Tablo 7: Çin'de Enflasyon ve İşsizlik

Yıl	Tüketici Fiyatlarında Yıllık Enflasyon (%)	Kentsel Alanlarda İşsizlik Oranı (%)
1985	9.3	1.8
1986	6.5	2.0
1987	7.3	2.0
1988	18.8	2.0
1989	18.0	2.6
1990	3.1	2.5
1991	3.4	2.3
1992	6.4	2.3
1993	14.7	2.6
1994	24.1	2.8
1995	17.1	2.9
1996	8.3	3.0
1997	2.8	3.1
1998	-0.8	3.1
1999	-1.4	3.1
2000	0.3	3.1
2001	0.9	3.6
2002	-0.8	4.0

Kaynak: Ulusal Çin İstatistik Bürosu, *China Statical Yearbook 2002* (Beijing: China Statistics Press, 2002); Asian Development Bank, Key Indicators 2002 ve Center Indicators, 2003, *www.adb.org*

Tablo 8: Kentsel Alanlarda İşsizlik Oranları : Resmi Oranlara Karşı Hesaplanmış Gerçek Oranlar

Yıl	Resmi Oran (%)	Hesaplanmış Gerçek Oranlar (%)
1993	2.6	3.3 - 3.7
1994	2.8	3.6 - 4.1
1995	2.9	4.4 - 5.0
1996	3.0	5.1 - 6.0
1997	3.1	6.8 - 7.8
1998	3.1	7.9 - 8.3

Kaynak: Social and Economic Policy Institute, "Overview of Current Labor Market Conditions in China," January 2002, http://www.Sepi.org

Tablo 9: Toplam ve Sektörel İstihdam (milyon) ve Sektörlerin Toplam İstihdamdaki Payları

		Tarım		İmalat *		Diğer **	
Yıl	Toplam İstihdam	İstihdam	Pay	İstihdam	Pay	İstihdam	Pay
1985	498.73	311.30	62.4%	83.49	16.7%	103.94	20.8%
1986	512.82	312.54	60.9%	89.80	17.5%	110.48	21.5%
1987	527.83	316.63	60.0%	93.43	17.7%	117.77	22.3%
1988	543.34	322.49	59.4%	96.61	17.8%	124.24	22.9%
1989	553.29	332.25	60.0%	95.68	17.3%	125.36	22.7%
1990	639.09	341.17	53.4%	96.98	15.2%	200.94	31.4%
1991	647.99	349.56	53.9%	99.47	15.4%	198.96	30.7%
1992	655.54	347.95	53.1%	102.19	15.6%	205.40	31.3%
1993	663.73	339.66	51.2%	104.67	15.8%	219.40	33.1%
1994	671.99	333.86	49.7%	107.74	16.0%	230.39	34.3%
1995	679.47	330.18	48.6%	109.63	16.1%	239.36	35.2%
1996	688.50	329.10	47.8%	109.38	15.9%	250.02	36.3%
1997	698.20	330.95	47.4%	107.63	15.4%	259.62	37.2%
1998	706.37	332.32	47.0%	93.23	13.2%	280.82	39.8%
1999	713.94	334.93	46.9%	90.61	12.7%	288.40	40.4%
2000	720.85	333.55	46.3%	89.24	12.4%	298.06	41.3%
2001	730.25	329.74	45.2%	89.32	12.2%	311.19	42.6%
2002	737.40	324.57	44.1%	83.08	11.3%	329.45	44.7%

* Madenciliği ve kamu hizmetini de kapsamaktadır.

** İnşaat sektörünü de kapsamaktadır.

Kaynak: Asian Development Bank, Key Indicators 2002 ve Center Indicators, 2003, *www.adb.org*

Tablo 10: Çin'de ve Diğer Doğu Asya Ülkelerinde Net DYY (milyar ABD doları)

Ülke	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Çin (ÇHC)	45.28	45.46	40.29	40.80	46.77	52.77
Hong Kong	-------	-2.22	5.21	2.57	12.43	-3.98
Tayvan	-3.00	-3.61	-1.49	-1.77	-1.37	-3.44
Singapur	4.45	7.14	7.83	6.40	1.32	1.97
Güney Kore	-1.61	0.67	5.14	4.28	1.11	-0.70
Endonezya	4.68	-0.36	-2.75	-4.55	-5.88	-7.07
Tayland	3.30	7.36	5.74	3.37	3.65	0.86
Malezya	5.56	2.19	2.32	1.76	0.29	1.30
Filipinler	1.11	1.59	1.92	1.45	1.14	1.03

Kaynak: Asian Development Bank, Key Indicators 2002 ve Center Indicators, 2003, *www.adb.org* ve Asian Recovery Information Center Indicators, 2003, http://aric.adb.org. The PRC data are an updated version of those provided in the National Bureau of Statistics of China, *China Statical Yearbook 2002* (Beijing: China Statistics Press, 2002)

Tablo 11: Toplam İhracat (milyar ABD doları ve her ihracatçı ülkenin genel toplamdaki % payı)

Ülke	1985	1990	1995	1998	1999	2000	2001	2002
Çin	27.33	62.76	148.96	183.74	194.93	249.20	266.14	371.42
	(14.6)	(15.0)	(17.0)	(20.0)	(20.0)	(21.2)	(24.2)	(31.3)
Hong Kong	30.18	82.14	173.56	173.69	173.79	201.99	189.84	139.50
	(16.1)	(19.6)	(20.0)	(18.9)	(17.8)	(17.2)	(17.2)	(11.8)
Tayvan	30.73	67.21	111.66	110.58	121.59	148.32	122.87	130.60
	(16.4)	(16.0)	(12.7)	(12.1)	(12.5)	(12.6)	(11.2)	(11.0)
Singapur	22.81	52.75	118.19	109.89	114.73	137.93	121.72	125.09
	(11.9)	(12.6)	(13.5)	(12.0)	(11.8)	(11.7)	(11.1)	(10.5)
G. Kore	30.29	67.81	131.31	132.70	143.65	171.83	149.84	153.28
	(16.2)	(16.2)	(15.0)	(14.5)	(14.7)	(14.6)	(13.6)	(12.9)
Endonezya	18.60	25.68	45.43	48.84	48.65	62.10	64.82	63.04
	(9.9)	(6.1)	(5.2)	(5.3)	(5.0)	(5.3)	(5.9)	(5.5)
Tayland	7.12	23.07	57.20	54.49	58.50	68.96	65.11	68.85
	(3.8)	(5.5)	(6.5)	(5.9)	(6.0)	(5.9)	(5.9)	(5.8)
Malezya	15.41	29.42	73.72	173.47	84.55	98.15	88.20	96.23
	(8.2)	(7.0)	(8.4)	(8.0)	(8.7)	(8.3)	(8.0)	(8.1)
Filipinler	4.61	8.19	17.37	29.50	35.48	38.06	32.14	36.55
	(2.5)	(2.0)	(2.0)	(3.2)	(3.6)	(3.2)	(2.9)	(3.1)
Genel Toplam	187.08	419.04	877.39	916.91	975.87	1176.54	1100.67	1186.57

Kaynak: Asian Development Bank, *Key Indicators 2003*, *www.adb.org*

Tablo 12 : Amerika Birleşik Devletleri'ne Toplam İhracat (milyar ABD doları ve her ihracatçı ülkenin genel toplamdaki % payı)

Ülke	1985	1990	1995	1998	1999	2000	2001	2002
Çin	2.34	5.31	24.74	38.00	42.00	52.16	54.36	108.23
	(4.6)	(5.6)	(14.3)	(19.2)	(19.6)	(20.8)	(24.2)	(41.5)
Hong Kong	9.30	19.82	37.85	40.70	41.50	47.08	42.41	17.93
	(18.2)	(21.0)	(21.9)	(20.5)	(19.3)	(18.8)	(18.9)	(6.9)
Tayvan	14.77	21.75	26.41	29.38	30.90	34.82	27.65	26.76
	(28.9)	(23.1)	(15.3)	(14.8)	(14.4)	(13.9)	(12.3)	(10.3)
Singapur	4.83	11.22	21.58	21.86	22.06	23.89	18.76	19.11
	(9.5)	(11.9)	(12.5)	(11.0)	(10.3)	(9.5)	(8.4)	(7.3)
G. Kore	10.79	19.42	24.34	23.08	29.60	37.81	31.36	33.76
	(21.1)	(20.6)	(14.1)	(11.6)	(13.8)	(15.1)	(14.0)	(13.0)
Endonezya	4.04	3.36	6.32	7.05	6.91	8.49	9.92	9.44
	(7.9)	(3.6)	(3.7)	(3.6)	(3.2)	(3.4)	(4.4)	(3.6)
Tayland	1.40	5.24	10.08	12.18	12.67	14.71	13.25	13.52
	(2.7)	(5.6)	(5.8)	(6.1)	(5.9)	(5.9)	(5.9)	(5.2)
Malezya	1.97	4.99	15.31	15.89	18.53	20.16	17.82	21.37
	(3.9)	(5.3)	(8.9)	(8.0)	(8.6)	(8.0)	(7.9)	(8.2)
Filipinler	1.66	3.10	6.22	10.15	10.49	11.41	8.99	10.39
	(3.2)	(3.3)	(3.6)	(5.1)	(4.9)	(4.6)	(4.0)	(4.0)
Genel Toplam	51.10	94.21	172.85	198.26	214.66	250.52	224.51	260.51

Kaynak: Asian Development Bank, *Key Indicators 2003*, *www.adb.org*

Tablo 13: Toplam İhracatın Yüzdesi olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne İhracat

Ülke	1985	1990	1995	1998	1999	2000	2001	2002
Çin	8.5	8.5	16.6	20.7	21.5	20.9	20.4	29.1
Hong Kong	30.8	24.1	21.8	23.4	23.9	23.3	22.3	12.9
Tayvan	48.1	32.4	23.6	26.6	25.4	23.5	22.5	20.5
Singapur	21.2	21.3	18.3	19.9	19.2	17.3	15.4	15.3
G. Kore	35.6	28.6	18.5	17.4	20.6	22.0	20.9	22.0
Endonezya	21.7	13.1	13.9	14.4	14.2	13.7	15.3	14.5
Tayland	19.7	22.7	17.6	22.3	21.7	21.3	20.3	19.6
Malezya	12.8	16.9	20.8	21.6	21.9	20.5	20.2	22.2
Filipinler	**35.9**	37.9	35.8	34.4	29.6	30.0	28.0	28.4

Kaynak: Asian Development Bank, *Key Indicators 2003*, *www.adb.org*

Tablo 14: Doğu Asya Ülkelerinin İhracatının Farklı Bölgesel Piyasalardaki Oranları

İhracatçı Ülke	Yıl	Asya	Batı Avrupa	Kuzey ve Orta Amerika	Dünyanın Geri Kalanı
Çin (ÇHC)	1990	68.8	10.3	10.2	10.7
	1998	49.9	16.6	23.6	9.9
	2000	46.0	15.9	30.3	7.8
	2001	47.5	16.0	27.7	8.8
	2002	43.4	15.6	32.1	8.9
Hong Kong	1990	46.5	19.8	27.3	6.4
	1998	49.7	16.9	27.2	6.2
	2000	53.5	15.9	25.0	5.6
	2001	54.3	15.8	24.5	5.4
	2002	63.6	14.7	15.8	5.9
Tayvan	1990	38.2	18.2	36.0	7.6
	1998	51.2	13.9	34.9	0.0
	2000	56.4	12.7	30.9	0.0
	2001	56.4	12.7	30.9	0.0
	2002	56.9	14.2	23.0	5.9
Singapur	1990	51.1	15.9	23.1	9.9
	1998	51.1	18.3	22.5	8.2
	2000	57.2	15.4	20.4	7.0
	2001	58.6	15.2	18.4	7.8
	2002	61.8	13.0	17.3	7.9
Güney Kore	1990	35.4	15.5	33.4	15.7
	1998	41.3	19.9	22.9	15.9
	2000	43.0	16.2	29.3	11.5
	2001	44.7	15.1	27.1	13.1
	2002	46.1	13.2	27.9	12.8

İhracatçı Ülke	Yıl	Asya	Batı Avrupa	Kuzey ve Orta Amerika	Dünyanın Geri Kalanı
Endonezya	1990	67.7	12.2	13.9	6.2
	1998	52.8	17.9	18.4	10.9
	2000	58.0	15.3	17.9	8.8
	2001	58.4	14.9	17.5	9.2
	2002	59.6	13.9	16.2	10.3
Tayland	1990	39.2	24.1	25.3	11.4
	1998	45.0.	20.5	26.0	8.9
	2000	48.9	18.0	24.7	8.4
	2001	49.2	18.0	23.3	9.5
	2002	51.5	15.7.	21.9	10.9
Malezya	1990	59.8	15.6	18.1	6.5
	1998	50.8	17.7	24.2	7.3
	2000	53.8	14.9	24.9	6.4
	2001	55.6	14.9	22.7	6.8
	2002	56.3	13.0	23.7	7.0
Filipinler	1990	37.5	18.8	40.2	3.5
	1998	37.1	21.9	38.6	2.4
	2000	42.1	19.7	35.9	2.3
	2001	46.6	18.2	32.8	2.4
	2002	48.6	17.4	30.7	3.3

"Martin Hart-Landsberg ve Paul Burkett'in elinizdeki kitabı, büyük bir devrim sonrası toplumunun, sosyalizmden kapitalist ekonomiye nasıl dönüş yaptığı konusunda iyi kurgulanmış Marksist bir çalışma olması bakımından tektir. Çin'in günümüzdeki dönüşümü, neden kapitalizmin doğası gereği, büyüme sürecinde fakirlik, eşitsizlik ve ekolojik yıkım yarattığına ışık tutmaktadır."

- Harry Magdoff ve John Bellamy Foster

Çin'in ekonomik deneyimi, sosyalizmi kurma konusunda önemli ders kaynağıdır. Ancak, bugünkü çıkarsamaların çoğu olumsuzdur. Üzücü bir şekilde, sosyalizmi yeniden canlandıracağı iddia edilen Çin hükümetinin "piyasa reformları" programı, bunun yerine ülkeyi artarak, kaygan bir yokuşa; kapitalist ve yabancı ağırlıklı bir kalkınma yoluna sokmuştur. Oluşan yerel ve uluslararası toplumsal maliyetler devasa boyutlara ulaşmıştır. Trajediyi ağırlaştıran, sosyalizmi desteklemeye devam eden bir çoğu da dahil olmak üzere bir çok ilerlemecinin, Çin ekonomik politikalarını savunması ve diğer ülkeleri de benzer politikaları benimsemesi için cesaretlendirmesi gerçeğidir. Biz bu durumun, eğer daha iyi bir dünya için anlamlı ilerlemeler gerçekleştirmek istiyorsak, kapitalizmin dinamikleri ve sosyalizm hakkında üstesinden gelinmesi gereken derin ve yaygın bir kafa karışıklığını yansıttığına inanıyoruz.

İçtenlikle inanıyoruz ki, Çin'in "piyasa sosyalizmi" üzerine olan bu çalışma bu amaca, küçük fakat anlamlı bir katkı yapacaktır.

- Martin Hart-Landsberg ve Paul Burkett

ISBN 975-00737-1-1

FİYATI: 12 YTL